

Van: FaunaRegistratie <noreply@faunaregistratie.nl>
Verzonden: Tuesday, November 2, 2021 1:42:08 PM
Aan: [REDACTED]@Natuurmonumenten.nl>
Onderwerp: FBE GLD Formulier wolvenmelding FBE Gelderland

Geachte heer/mevrouw,

De FBE wil graag een inventarisatie van wolven in en rond het leefgebied Veluwe. Hiervoor heeft de FBE een formulier opgesteld. Dit formulier is bedoeld voor het melden van waarnemingen met wolven in Gelderland door faunabeheerders. Deze meldingen worden vertrouwelijk behandeld en niet zonder overleg doorgezet naar andere organisaties. Deze informatie wordt verzameld en gebruikt voor de volgende doeleinden; Voor het bepalen van de invloed van de wolf op de uitvoering van het faunabeheer en voor het vroeg signaleren van een mogelijke probleemwolf(early warning).

Dit is een langlopende inventarisatie. U kunt dit formulier de komende jaren blijven gebruiken bij iedere waarneming.

Het formulier kan verzonden worden naar Gelderland@faunabeheereenheid.nl

Met vriendelijke Groeten

[REDACTED]

Wassenaarweg 40, 6843 NW, Arnhem • 08 50 20 83 40
gelderland@faunabeheereenheid.nl • www.faunabeheereenheid.nl/gelderland

Disclaimer: de informatie in dit bericht, inclusief eventuele bijlage(n), is uitsluitend bedoeld voor de persoon of eenheid waaraan deze gericht is. Indien u niet als geadresseerde bent aangeduid en deze informatie dus abusievelijk heeft ontvangen, dient u zich te onthouden van kennisgeving, openbaarmaking en verveelvoudiging van de informatie. Gelieve contact op te nemen met de afzender en de informatie van uw computer of enig informatiedrager te verwijderen.

To: [redacted]@ gelderland.nl]; [redacted]@bij12.nl]; [redacted]
[redacted]@bij12.nl]; [redacted]@zoogdiervereniging.nl]; [redacted]
[redacted]@zoogdiervereniging.nl]; [redacted]@zoogdiervereniging.nl]
From: [redacted]
Sent: Tue 11/2/2021 4:40:09 PM
Subject: Fwd: FBE GLD Formulier wolvenmelding FBE Gelderland
Received: Tue 11/2/2021 4:40:21 PM

FYI.

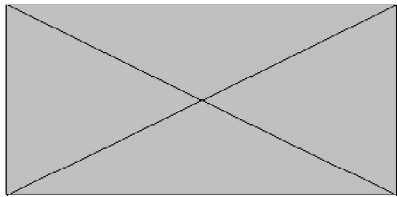
Vriendelijke groet,

[redacted]

Zoogdiervereniging

Ik werk op [redacted]
Toernooiveld 1 | 6525 ED Nijmegen
Postbus 6531 | 6503 GA Nijmegen
Mobiel: 06-[redacted] | Secretariaat: 024-741 0500
E-mail: [redacted]@zoogdiervereniging.nl
Website: www.zoogdiervereniging.nl | Twitter: @zoogdierverenig

Volg het laatste nieuws over zoogdieren: <https://www.zoogdiervereniging.nl/nieuwsoverzicht>

----- Forwarded message -----

Van: [redacted]@faunabeheereenheid.nl>
Date: di 2 nov. 2021 om 17:36
Subject: RE: FBE GLD Formulier wolvenmelding FBE Gelderland
To: [redacted]@natuurmonumenten.nl>
Cc: [redacted]@natuurmonumenten.nl>, [redacted]@natuurmonumenten.nl>,
[redacted]@zoogdiervereniging.nl <[redacted]@zoogdiervereniging.nl>, [redacted]
[redacted]@faunabeheereenheid.nl>

Beste [redacted]

Wat is mail toch een mooi middel.

De tamtam heeft een ongekennde snelheid en brengt daarbij ook de onderlinge contacten helaas duidelijk in beeld.

Het geeft ook inzicht in de beeldvorming van partijen.

Al van begin af aan zijn wij als FBE open en transparant naar WIN over de meldingen die wij binnen krijgen.

De communicatie vanuit WIN naar de FBE is ondanks meerdere verzoeken en toezeggingen tot op heden NUL.

0000000500

Het had onderstaande personen dan ook gesierd om te telefoon te pakken en niet zo'n opruiende mailstring met onjuistheden ervan te maken.

Wij hebben met de meldingen die wij binnen krijgen geconstateerd dat draagvlak voor WIN afneemt. Dit zijn letterlijke opmerkingen die gemaakt worden.

Men wil niet melden bij WIN, omdat men de club niet vertrouwd.

Dat is een signaal wat je je als WIN aan moet trekken.

Je weet hoe ik in de wedstrijd zit. De Veluwe is fantastisch voor de wolf, maar het wordt wel een uitdaging.

Als FBE hebben we een eigen wettelijke verantwoordelijkheid Het bestuur heeft niet voor niets het FBP wolf vastgesteld.. Die vullen we dus zo goed mogelijk in.

Wij gaan data verzamelen en ons aanbod blijft gewoon staan. Zie dat dan ook als een win-win situatie en maak er geen wedstrijd van.

We zouden het toejuichen als WIN haar langlopende toezegging nakomt en ons betreft door met ons om tafel gaat zitten.

Wat mij betreft gaan we ook met alle personen in de mail om tafel/SMTteams om e.e.a. uit te spreken.

Uiteindelijk hebben we allemaal hetzelfde doel de wolf als waardevolle speler in ons ecosysteem op de Veluwe met maatschappelijke draagvlak.

Als we niet alert zijn worden we door de werkelijkheid achterhaald en hebben we de wedstrijd volgend jaar al verloren.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

faunabeheereenheid
GELDERLAND

Wassenaarweg 40, 6843 NW Arnhem

08 50 20 83 40 [REDACTED]

0000000501

gelderland@faunabeheereenheid.nl

www.faunabeheereenheid.nl/gelderland

Disclaimer: de informatie in dit bericht, inclusief eventuele bijlage(n), is uitsluitend bedoeld voor de persoon of eenheid waaraan deze gericht is. Indien u niet als geadresseerde bent aangeduid en deze informatie dus abusievelijk heeft ontvangen, dient u zich te onthouden van kennisgeving, openbaarmaking en verveelvoudiging van de informatie. Gelieve contact op te nemen met de afzender en de informatie van uw computer of enig informatiedrager te verwijderen.

Van: [redacted]@Natuurmonumenten.nl>

Verzonden: dinsdag 2 november 2021 16:18

Aan: [redacted]@faunabeheereenheid.nl>; [redacted]@faunabeheereenheid.nl>

CC: [redacted]@Natuurmonumenten.nl>; [redacted]@natuurmonumenten.nl>

Onderwerp: FW: FBE GLD Formulier wolvenmelding FBE Gelderland

Dag [redacted]

Zie onderstaande mailwisseling. Ik ben het eens met mijn collega [redacted] Waarom doen we dit?

Graag e.e.a. voortaan afstemmen met wolvenmeldpunt. Mochten we vanuit de FBE dan suggesties hebben voor verbetering, dan kunnen die worden overgenomen door wolvenmeldpunt. We schieten er niets mee op als er zo meteen twee meldsystemen naast elkaar ontstaan met mogelijk twee verschillende waarheden naast elkaar.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]

Postbus 2166

3800 CD Amersfoort

(06) [redacted]

Secretariaat: [redacted] (033) 479 7000

www.natuurmonumenten.nl

0000000502

Van: [redacted]@natuurmonumenten.nl>

Verzonden: dinsdag 2 november 2021 16:10

Aan: [redacted]@Natuurmonumenten.nl>; [redacted]@Natuurmonumenten.nl>

Onderwerp: FW: FBE GLD Formulier wolvenmelding FBE Gelderland

Hoi,

Ik werd gebeld door [redacted], [redacted] had onderstaande mail van de FBE gekregen. Ik denk dat dit voortkomt uit een gebrek aan vertrouwen bij de FBE over de monitoring van het Wolvenmeldpunt. [redacted] beweert dat er veel meer wolven zitten dan er via de monitoring gemeld worden, dat jagers veel meer wolven zien en zelfs dat er jongen zijn geboren op de Zuid-Veluwe.

Ik vind het ongepast dat er zoiets vanuit de FBE, zonder overleg met belanghebbenden, wordt opgezet. De huidige monitoring is zorgvuldig ontworpen en functioneert voldoende. Als de jagers meer wolven zien, laten ze het dan maar bewijzen en indienen bij het Wolvenmeldpunt. Het kan niet zo zijn dat een FBE zijn eigen monitoring er op na gaat houden, terwijl er landelijke afspraken zijn. Ik heb [redacted] geadviseerd om in gesprek te gaan met [redacted] om het vertrouwen te herstellen en voorlichting te geven over de opzet van de monitoring. NM steunt het Wolvenmeldpunt in de opzet en uitvoering en heeft vertrouwen in de procedure.

Groet,

[redacted]

[redacted]

[redacted]

Afdeling Natuur En Landschap

06-[redacted]

Stationsplein 1

3818 LE Amersfoort

www.natuurmonumenten.nl

0000000503

Ik werk op [redacted]

Doe mee met [Natuurmonumenten](#) en bescherm natuur in Nederland.

Van: [redacted] <[\[redacted\]@zoogdiervereniging.nl](mailto:[redacted]@zoogdiervereniging.nl)>

Verzonden: dinsdag 2 november 2021 15:42

Aan: [redacted] <[\[redacted\]@natuurmonumenten.nl](mailto:[redacted]@natuurmonumenten.nl)>

Onderwerp: Fwd: FBE GLD Formulier wolvenmelding FBE Gelderland

Vriendelijke groet,

[redacted]

Zoogdiervereniging

Ik werk op [redacted]
Toernooiveld 1 | 6525 ED Nijmegen
Postbus 6531 | 6503 GA Nijmegen
Mobiel: 06-[redacted] | Secretariaat: 024-741 0500
E-mail: [redacted] <[\[redacted\]@zoogdiervereniging.nl](mailto:[redacted]@zoogdiervereniging.nl)>
Website: www.zoogdiervereniging.nl | Twitter: @zoogdierverenig

Volg het laatste nieuws over zoogdieren: <https://www.zoogdiervereniging.nl/nieuwsoverzicht>

--

Van: FaunaRegistratie <noreply@faunaregistratie.nl>

Verzonden: Tuesday, November 2, 2021 1:42:08 PM

Aan: [REDACTED] <[\[REDACTED\]@Natuurmonumenten.nl](mailto:[REDACTED]@Natuurmonumenten.nl)>

Onderwerp: FBE GLD Formulier wolvenmelding FBE Gelderland

Geachte heer/mevrouw,

De FBE wil graag een inventarisatie van wolven in en rond het leefgebied Veluwe. Hiervoor heeft de FBE een formulier opgesteld. Dit formulier is bedoeld voor het melden van waarnemingen met wolven in Gelderland door faunabeheerders. Deze meldingen worden vertrouwelijk behandeld en niet zonder overleg doorgezet naar andere organisaties. Deze informatie wordt verzameld en gebruikt voor de volgende doeleinden; Voor het bepalen van de invloed van de wolf op de uitvoering van het faunabeheer en voor het vroeg signaleren van een mogelijke probleemwolf (early warning). Dit is een langlopende inventarisatie. U kunt dit formulier de komende jaren blijven gebruiken bij iedere waarneming.

Het formulier kan verzonden worden naar Gelderland@faunabeheereenheid.nl

Met vriendelijke Groeten

[REDACTED]

Wassenaarweg 40, 6843 NW, Arnhem • 08 50 20 83 40

gelderland@faunabeheereenheid.nl • www.faunabeheereenheid.nl/gelderland

Disclaimer: de informatie in dit bericht, inclusief eventuele bijlage(n), is uitsluitend bedoeld voor de persoon of eenheid waaraan deze gericht is. Indien u niet als geadresseerde bent aangeduid en deze informatie dus abusievelijk heeft ontvangen, dient u zich te onthouden van kennisgeving, openbaarmaking en veeleenvoudiging van de informatie. Gelieve contact op te nemen met de afzender en de informatie van uw computer of enig informatiedrager te verwijderen.

To: [redacted]@ gelderland.nl]
From: [redacted]
Sent: Thur 4/8/2021 1:53:28 PM
Subject: Fwd: Fladry
Received: Thur 4/8/2021 1:53:29 PM

Dag [redacted]

Hier zou ik wel een aantal kilometers van op voorraad willen hebben. Wil jij je er eens in verdiepen? Groet [redacted]

Begin doorgestuurd bericht:

Van: [redacted]@ [redacted].nl>
Datum: 8 april 2021 om 15:48:17 CEST
Aan: [redacted]@overijssel.nl>
Kopie: [redacted]@kpnplanet.nl>, [redacted]@ gelderland.nl>
Onderwerp: Fladry

Beste [redacted]

https://www.researchgate.net/publication/228874398_Testing_Fladry_as_a_Nonlethal_Management_Tool_for_Wolves_and_Coyotes_in_Michigan

Een paar filmpjes over fladry:

<https://www.youtube.com/watch?v=BmB6-4MplU0>

<https://www.youtube.com/watch?v=3zee5lkBUIM>

Er zijn 2 varianten, met en zonder elektriciteit.

De variant zonder elektriciteit is het meest eenvoudig en is voldoende voor tijdelijke bescherming.

[redacted] een Nederlandse wolvenkenner die 10 jaar in Zweden heeft gewoond en veel ervaring heeft met bescherming tegen wolvenschade, heeft mij dit Noorse verkoopadres gegeven.
Het is nu helaas uitverkocht. Momenteel is het in Scandinavië wolvenjachtseizoen.
<https://www.bearproof.no/produkt/jakt-tilbehor-og-utstyr/flaggline-lapptyg-wolf-fladr/lapptyg-flaggline>

Er zijn nog meer leveranciers. Dat zou dan uitgezocht moeten worden. In Polen worden ze ook veel gebruikt.

De provincie Gelderland wil ook fladry aanschaffen. Ze hebben een paar noodsets met flexinetten maar die zijn snel op als in een gebied veel inzet nodig zou zijn. Met fladry kunnen eenvoudig grote lengtes tijdelijk beveiligd worden. Er zijn ook geen schrikdraadklokken nodig. Daarom dit bericht c.c. naar [redacted]

Met vriendelijke groet,
[redacted]

To: WOLVENCOMMISSIE[WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl]
From: [REDACTED]
Sent: Thur 6/17/2021 12:49:55 PM
Subject: Fwd: lezing
Received: Thur 6/17/2021 12:49:58 PM

----- Oorspronkelijk Bericht -----

Van: [REDACTED]@werkgroepwolf.nl>
Aan: "wolvencommissie@gelderland.nl" <wolvencommissie@gelderland.nl>
Datum: 17-06-2021 14:22
Onderwerp: lezing

Geachte Commissie,

Ik kreeg de melding dat je een online bijeenkomst houden voor schapen houders.
Zou graag hierbij aanwezig willen zijn,
Heb wel geen schapen
Ben zelf van werkgroep wolf Nederland ,en geef zelf ook lezingen.
Vorig jaar 14 maal op het natuurcentrum in Ede,en laatst een online samen met een andere wolvendeskundige

Met vriendelijke groet,

[REDACTED] | www.werkgroepwolf.nl
E [REDACTED]@werkgroepwolf.nl | **T** 06 [REDACTED]
Fb www.facebook.com/groups/werkgroepwolf

WERKGROEP WOLF
NEDERLAND

Met vriendelijke groet,

[REDACTED] | www.werkgroepwolf.nl
E [REDACTED]@werkgroepwolf.nl | **T** 06 [REDACTED]
Fb www.facebook.com/groups/werkgroepwolf

WERKGROEP WOLF
NEDERLAND

To: WOLVENCOMMISSIE[WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl]
From: [REDACTED]
Sent: Mon 12/14/2020 9:07:27 PM
Subject: Fwd: Re: Fwd: Re: wolvenplan
Received: Mon 12/14/2020 9:07:30 PM

Beste [REDACTED]

Heb jij nog andere meldingen vanuit deze buurt? Wolf van de midden-Veluwe?

Als een Wolf bij Epe onbeschermd schapen pakt dan is dat zo langzamerhand eigen schuld dikke bult, maar deze buurt ligt buiten het aangewezen leefgebied.

Groet,
[REDACTED]

----- Doorgestuurd bericht -----

Onderwerp: Re: Fwd: Re: wolvenplan

Datum: Mon, 14 Dec 2020 21:35:08 +0100

Van: [REDACTED] <[\[REDACTED\]@inter.nl.net](mailto:[REDACTED]@inter.nl.net)>

Aan: [REDACTED] <[\[REDACTED\]@inter.nl.net](mailto:[REDACTED]@inter.nl.net)>

Dag [REDACTED]

Krijg net een melding dat de wolf om 18.00 uur weer gezien is bij de boerderij aan de Arnhemse karweg. Is ca 1 km van hier. De oien gaan 's middags op stal met alle deuren(ook bovendeuren) dicht. Eenden en kippen alles binnen. De rammen zijn verplaatst naar een wei van iemand met 5 stroomdraden.

Deze week komt [REDACTED] uit Putten hier kijken. Ken ik al jaren. Hij kijkt wat ik hier nodig heb. Even afwachten.

vriendelijke groet,
[REDACTED]

Op 14-12-2020 om 12:25 schreef [REDACTED]:

Beste [REDACTED]

Ik heb [REDACTED] net gevraagd of dit nummer nog klopt.

Hij is deze zomer vanuit Zweden weer in Nederland komen wonen. Dit is zijn Zweedse nummer, dat ik zelf recent nog heb gebruikt.

Mogelijk heeft hij inmiddels een Nederlands nummer.

Groet,
[REDACTED]

Op 14-12-2020 om 12:12 schreef [REDACTED]:

Dag [REDACTED]

Geprobeerd [REDACTED] te bereiken. Telefoonnummer klopt niet. Hopelijk heb je een ander nummer.

0000001242

vriendelijke groet,

[REDACTED]

Op 13-12-2020 om 21:02 schreef [REDACTED]:

Beste [REDACTED]

Zoals vanavond besproken kan je [REDACTED] benaderen om te komen kijken om te adviseren wat in jouw situatie de beste aanpak is om de wei wolfwerend te maken.

Het is wel duidelijk dat zo snel mogelijk het leefgebied moet worden uitgebreid.

Zijn telefoonnummer is: +46 [REDACTED]

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

----- Doorgestuurd bericht -----

Onderwerp:Re: wolvenplan

Datum:Sun, 13 Dec 2020 19:32:45 +0100

Van: [REDACTED] <[\[REDACTED\]@inter.nl.net](mailto:[REDACTED]@inter.nl.net)>

Aan: [REDACTED] <[\[REDACTED\]@inter.nl.net](mailto:[REDACTED]@inter.nl.net)>

Dag [REDACTED]

Het snijdt erin.

Mijn 14 ooiën zijn tussen de 4 en 12 jaar oud. Allemaal stamboekdieren. Ik fok al een aantal jaren niet meer met de ooiën. Ik wil ze oud laten worden en zo van hen genieten. Nu zijn de ooi van 12 en een ooi van 7 jaar gegrepen. De ooi van 12 was er eentje die op gevaar afgaat. Veel verdediging actie. Ik had berekend dat als ik 85 jaar ben (nu 73) dat ik nog 3 ooiën zou hebben. Houd me in beweging. Verder heb ik nog 4 rammen. Twee lopen nu te dekken en 2 afgekeurde rammen lopen hier in de buurt voor de begrazing.

Ik stuur wat foto's via wetransfer

Ik bel je zo.

vriendelijke groet,

[REDACTED]

Op 13-12-2020 om 15:17 schreef [REDACTED]:

Beste [REDACTED]

Dat is knap sneu. Dit wil je niet meemaken. Kan je mij een paar foto's en locatie doorsturen? Dan zet ik die door naar de wolvencommissie. Duidelijk dat het gebied vergroot moet worden. Kan je mij bellen? De wolf kan terug komen.

0000001243

Groet,

Op zo 13 dec. 2020 14:36 schreef [REDACTED] [@inter.nl.net](mailto:[REDACTED]@inter.nl.net):

Goedemiddag [REDACTED]

Vanmorgen 2 dode schapen. Bij 12 gewaarschuwd. Taxateur is net geweest. Twee duidelijke keelbeten en ook 1 schaap verwond aan achterpoot. Taxateur weet niet welk ander dier dan een wolf dit veroorzaakt kan hebben. DNA wordt opgestuurd.

Ik ben kapot. Wil graag verbeteren, maar net buiten het wolvengebied kom ik niet in aanmerking voor subsidie.

[REDACTED]

----- Doorgestuurd bericht -----

Onderwerp:wolvenplan

Datum:Thu, 10 Dec 2020 22:25:16 +0100

Van: [REDACTED] [@inter.nl.net](mailto:[REDACTED]@inter.nl.net)

Aan: [REDACTED] [@inter.nl.net](mailto:[REDACTED]@inter.nl.net)

Goedemorgen [REDACTED]

Op Facebook je actie richting de politiek gezien m.b.t. schade door wolven.

Wij wonen net buiten het door de provincie Gelderland aangegeven gebied waar schapenhouders subsidie voor het verbeteren van de omheining kunnen aanvragen. De wolf is gesignaleerd in het Speulderbos en bij Staverden. Het bos voor ons huis behoort bij het Speulderbos.

De omheining van onze weide thuis willen wij dit voorjaar aanpassen. De stukken in de buurt waar onze schapen lopen zijn niet van ons en daar wil ik met flexnetten en een klok gaan werken. Hoge extra kosten en nu nog geen kans op subsidie.

Daarom hoop ik dat motie 213 aangenomen wordt.

vriendelijke groet,

[REDACTED]

Virusvrij. www.avg.com

To: [redacted]@fauna-in-balans]
From: [redacted]
Sent: Fri 9/10/2021 6:35:48 PM
Subject: Fwd: Subsidie mogelijkheid wolfwerende middelen
Received: Fri 9/10/2021 6:35:48 PM

Begin doorgestuurd bericht:

Van: [redacted]@icloud.com>
Datum: 10 september 2021 om 16:17:23 CEST
Aan: [redacted]@gelderland.nl>
Onderwerp: Antw: Subsidie mogelijkheid wolfwerende middelen

Hallo [redacted]

Mijn telefoonnummer is [redacted]

Fijn weekend,

[redacted]

Verstuurd vanaf mijn iPhone

Op 10 sep. 2021 om 16:01 heeft [redacted]@gelderland.nl> het volgende geschreven:

Dag [redacted] dat geef ik door aan [redacted] We hebben geen telefoonnummer dus als het handiger is dat hij belt graag ook het telefoonnummer met mij delen. Groet, [redacted]

-----Oorspronkelijk bericht-----

Van: [redacted]@icloud.com>

Verzonden: vrijdag 10 september 2021 13:35

Aan: [redacted]@gelderland.nl>

Onderwerp: Re: Subsidie mogelijkheid wolfwerende middelen

Hallo [redacted]

Toch nog even een nabrander:

Is het toch mogelijk dat [redacted] contact met mij opneemt ivm een praktisch advies?

Alvast bedankt voor je hulp.

Fijn weekend,

0000000507

[REDACTED]

Verstuurd vanaf mijn iPhone

Op 10 sep. 2021 om 12:53 heeft [REDACTED]<[REDACTED]@icloud.com> het volgende geschreven:

Goedemiddag [REDACTED]

Bedankt voor je snelle reactie.

Fijn weekend,

[REDACTED]

Verstuurd vanaf mijn iPhone

Op 10 sep. 2021 om 09:24 heeft [REDACTED]<[REDACTED]@gelderland.nl> het volgende geschreven:

Dag [REDACTED],

Goed om te lezen dat u actie wilt ondernemen om de schapen tegen de wolf te beschermen. Wij ondersteunen dat inderdaad met subsidie.

Alle informatie daarover vindt u hier:
<https://www.gelderland.nl/Subsidies/Voorkomen-van-schade-door-wolven>

In de bijlage heb ik ook de het informatieblad nog even apart bijgevoegd waar in staat hoe een afrastering wolfwerend is.

Als u behoefte heeft aan praktisch advies of ondersteuning bij uw aanvraag dan kan ik wolvenconsulent [REDACTED] vragen om contact met u op te nemen.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
secretaris Commissie preventie wolvenschade Gelderland

026 [REDACTED] sms of whatsapp 06 [REDACTED] wolvencommissie@gelderland.nl |
www.gelderland.nl

Meer weten over de wolvencommissie? <https://www.gelderland.nl/De-Wolf/Wolvencommissie>

-----Oorspronkelijk bericht-----

Van: [REDACTED]@icloud.com>

Verzonden: donderdag 9 september 2021 10:47

Aan: [REDACTED]@gelderland.nl>

Onderwerp: Subsidie mogelijkheid wolfwerende middelen

Goedemorgen [REDACTED],

Kunt en wil u mij informeren over de mogelijkheid aanspraak te maken op subsidie mbt wolfwerende 'middelen'?

Ik heb uiteraard een UBN nummer en momenteel slechts 14 Clun Forest schapen.

Dat neemt niet weg dat dit koppel midden in het wolvengebied Nw Veluwe verblijft. De kans op predatie door de wolf is dan ook reëel!

Er is een foto van een wolf genomen op ongeveer 200 meter afstand van het weiland waarin de schapen verblijven! Desgewenst kan ik u deze doormailen!

Ik kijk uit naar uw reactie,

Met vriendelijke Veluwe groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Verstuurd vanaf mijn iPhone

<DOC_Factsheet_wolvencommissie_eisen_afrastering.pdf>

To: [REDACTED] | Blaekend [REDACTED]@[REDACTED].com]
Cc: WOLVENCOMMISSIE[WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl]
From: [REDACTED]
Sent: Tue 4/6/2021 7:58:18 AM
Subject: Fwd: Thesis onderzoek "Samenleven met de wolf. De perspectieven van schapenhouders in Nederland"
Received: Tue 4/6/2021 7:58:35 AM
[Verzoek Deelname Interview.docx](#)

Beste [REDACTED]

Een van de speerpunten van dit onderzoek is om te onderzoeken waarop schapenhouders geen preventieve maatregelen nemen.

Ik heb [REDACTED] aangeraden om geen oppervlakkige enquête uit te zetten, zoals zoveel anderen doen, maar de diepte te in te gaan.

Is het mogelijk om dit verzoek via de volgende nieuwsbrief te verspreiden?

Met vriendelijke groet,

----- Doorgestuurd bericht -----

Onderwerp:Thesis onderzoek "Samenleven met de wolf: De perspectieven van schapenhouders in Nederland"

Datum:Fri, 2 Apr 2021 11:55:53 +0000

Van: [REDACTED]@students.uu.nl>

Aan: [REDACTED]@ [REDACTED].nl>

Beste [REDACTED]

Om te beginnen, jammer dat je niet aanwezig kon zijn bij de toelichting van mijn onderzoek tijdens het afgelopen Landelijk Overleg Wolven, het leek mij leuk om een update te geven hierover. Misschien dat mijn onderzoeksvoorstel wel via andere wegen bij je terecht gekomen is (anders stuur ik hem graag nog toe).

Ik stuur deze mail vanwege twee redenen. Ten eerste, wil ik erg graag in contact beginnen te komen met schapenhouders om met ze in gesprek te gaan en om interviews in te gaan plannen. Ik vroeg mij af of je mij daarbij kan helpen door mijn verzoek te verspreiden onder collega schapenhouders (toegevoegd aan deze mail als bijlage). Anderzijds, zou ik graag via bijvoorbeeld Facebook-groepen in contact komen met schapenhouders om daar zelf mijn verzoek te verspreiden, dus mijn vraag: zijn er belangrijke Facebook-groepen (of andere groepen, fora, etc.) gericht op schapenhouders en schapenhouderijen (eventueel ook gerelateerd aan wolven, maar niet noodzakelijk) waar ik mijn verzoek zou kunnen verspreiden?

Mijn tweede reden van mailen is dat ik mij graag wat meer zou willen inlezen in het hoe en wat van de Nederlandse schapenhouderijen, en ik vroeg mij dus af of er specifieke bronnen, artikelen, websites, etc. zijn die mij daarbij kunnen helpen? Ik hoor het heel graag en mijn dank zou groot zijn. Natuurlijk hoor ik het ook graag als ik wederzijds iets terug kan doen!

Met vriendelijke groet en alvast een fijn Pasen,

To: [redacted]@ gelderland.nl
From: [redacted]
Sent: Sat 3/6/2021 6:10:24 PM
Subject: Fwd: Wolf doodgereden op N224 nabij Ede
Received: Sat 3/6/2021 6:10:38 PM

Ter info

Begin doorgestuurd bericht:

Van: [redacted]@ gelderland.nl
Datum: 6 maart 2021 om 15:41:42 CET
Aan: [redacted]@zoogdiervereniging.nl
Kopie: [redacted]@zoogdiervereniging.nl, [redacted]@wur.nl, [redacted]@wur.nl, [redacted]@wur.nl, Studiowolverine <info@studiowolverine.com>, [redacted]@ede.nl, [redacted]@natuurmonumenten.nl, [redacted]@natuurmonumenten.nl, [redacted]@natuurmonumenten.nl, [redacted]@natuurmonumenten.nl, [redacted]@gelderland.nl, [redacted]@ede.nl, [redacted]@bij12.nl, [redacted]@bij12.nl
Onderwerp: RE: FW: Wolf doodgereden op N224 nabij Ede

Dank, doe ik!

Van: [redacted]@zoogdiervereniging.nl
Verzonden: zaterdag 6 maart 2021 15:38
Aan: [redacted]@ gelderland.nl
CC: [redacted]@zoogdiervereniging.nl; [redacted]@wur.nl; [redacted]@wur.nl; [redacted]@wur.nl; Studiowolverine <info@studiowolverine.com>; [redacted]@ede.nl; [redacted]@natuurmonumenten.nl; [redacted]@natuurmonumenten.nl; [redacted]@natuurmonumenten.nl; [redacted]@natuurmonumenten.nl; [redacted]@gelderland.nl; [redacted]@ede.nl; [redacted]@bij12.nl; [redacted]@bij12.nl
Onderwerp: Re: FW: Wolf doodgereden op N224 nabij Ede

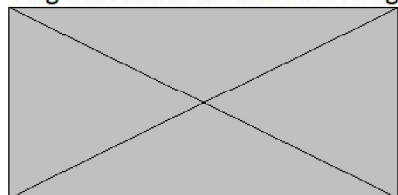
Sterkte met de pers! Doorsturen naar WIN is overigens prima.

Groet,

Zoogdiervereniging

Ik werk op [redacted]
Toernooiveld 1 | 6525 ED Nijmegen
Postbus 6531 | 6503 GA Nijmegen
Mobiel: 06 [redacted] | Secretariaat: 024-741 0500
E-mail: [redacted]@zoogdiervereniging.nl
Website: www.zoogdiervereniging.nl | Twitter: @zoogdiverenig

Volg het laatste nieuws over zoogdieren: <https://www.zoogdiervereniging.nl/nieuwsoverzicht>

Op za 6 mrt. 2021 om 15:33 schreef [redacted]@ gelderland.nl:

Bij deze!

Natuurlijk sputtert ons perssysteem, dus ik sta als afzender.

Van: [redacted]@ gelderland.nl

Verzonden: zaterdag 6 maart 2021 15:24

Aan: [redacted]@ gelderland.nl

Onderwerp: Wolf doodgereden op N224 nabij Ede

Wolf doodgereden op N224 in Ede

0000000511

Op de provinciale weg N224 in Ede is zaterdagochtend een wolf doodgereden. Het gaat om een wolvin, in goede conditie. Verder onderzoek moet meer duidelijkheid brengen over de identiteit van de wolf. Het gaat mogelijk om de wolvin die al langere tijd in dit gebied verblijft.

De wolvin is omstreeks 11:00 uur aangereden door een auto op de provinciale weg. De faunabeheerder van gemeente Ede en een boswachter van Natuurmonumenten waren als eerste ter plaatse en bevestigen dat het inderdaad om een wolf gaat. Het dier is tijdelijk over gebracht naar een beheerkantoor van Natuurmonumenten.

Autopsie

De wolvin gaat naar Utrecht, waar de Dutch Wildlife Health Center van Universiteit Utrecht sectie verricht en veterinaire onderzoek doet. Wageningen Environmental Research heeft onderzoek gedaan op de plek waar het dier is gevonden. Dit is onderdeel van de afspraken in het Interprovinciaal wolvenplan. Daarin staat hoe we omgaan met de wolf en hoe aanrijdingen van dieren worden afgehandeld.

Noot voor de redactie

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met [REDACTED], 026 [REDACTED] of 06 [REDACTED], [REDACTED] [@gelderland.nl](mailto:[REDACTED]@ gelderland.nl)

To: [redacted]@ gelderland.nl]
From: [redacted]
Sent: Thur 11/18/2021 7:19:08 PM
Subject: Fwd: wolf
Received: Thur 11/18/2021 7:19:10 PM

[redacted] ik krijg nu deze mail....

Ik dacht dat er centraal een Contactpersoon inmiddels was die dit regelt en niet [redacted]? Wat bij nood? In een weekend? 'S avonds laat?

[Outlook voor Android](#) downloaden

Van: [redacted]@ODRivierenland.nl>
Verstuurd: donderdag 18 november 2021 19:49
Aan: [redacted]
Onderwerp: FW: wolf

Beste mevrouw, zie onderstaande mails.

Verzonden vanaf mijn Galaxy

[redacted]
Omgevingsdienst Rivierenland
[redacted]

----- Oorspronkelijk bericht -----

Van: [redacted]@ODRivierenland.nl>
Datum: 18-11-21 19:43 (GMT+01:00)
Aan: [redacted]@ gelderland.nl>, [redacted]@ gelderland.nl>
Onderwerp: FW: wolf

Hoi,

Uiteindelijk is het helemaal rond en kunnen we als Omgevingsdienst Rivierenland een noodset opslaan. Inpandig heeft ons kantoor een garagebox met afzuiging en stroom. Vorige week heb ik [redacted] ook een mail gestuurd maar geen reactie op gehad.

Ik hoop dat de Provincie Gelderland ons een noodset verstrekt om in te kunnen zetten bij een aanwezige wolf in rivierenland

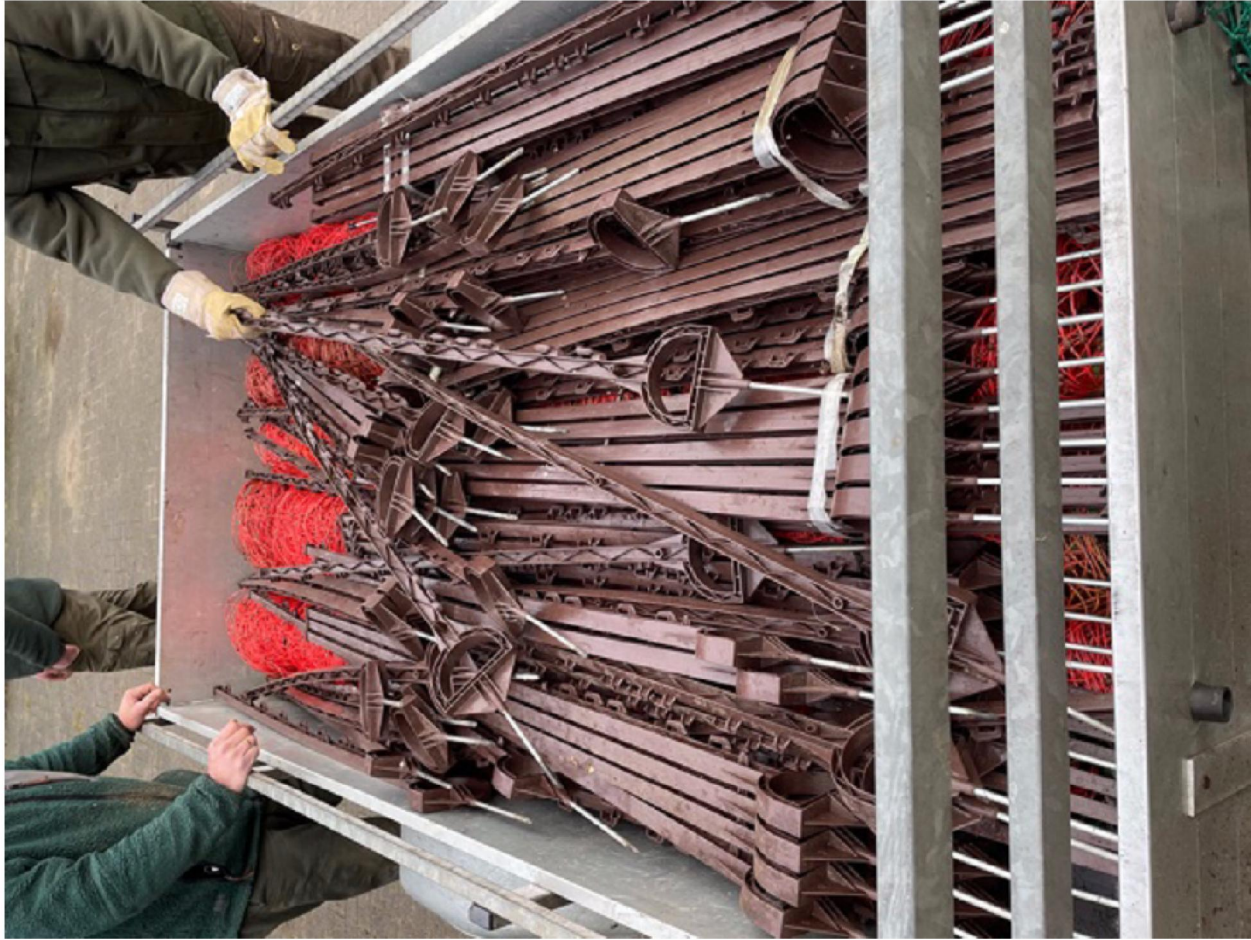
Verzonden vanaf mijn Galaxy

[redacted]
Omgevingsdienst Rivierenland
[redacted]

----- Oorspronkelijk bericht -----

Van: [redacted]@ gelderland.nl>
Datum: 13-01-21 15:37 (GMT+01:00)
Aan: [redacted]@ODRivierenland.nl>

0000000513

Van: [REDACTED]@ODRivierenland.nl>
Verzonden: woensdag 13 januari 2021 15:24
Aan: [REDACTED]@ gelderland.nl>
Onderwerp: RE: wolf

Ik heb geen foto's via de app ontvangen

Verzonden vanaf mijn Galaxy

[REDACTED]
Omgevingsdienst Rivierenland
[REDACTED]

----- Oorspronkelijk bericht -----

Van: [REDACTED]@ gelderland.nl>

Datum: 12-01-21 16:46 (GMT+01:00)

Aan: [REDACTED]@ ODRivierenland.nl>

Onderwerp: RE: wolf

Hoi [REDACTED]

Ik bel je morgen even om een en ander af te stemmen over het neerleggen van een noodset bij jullie.

Wanneer schikt dit het best?

Groet,

[REDACTED]

Van: [REDACTED]@ ODRivierenland.nl>

Verzonden: maandag 11 januari 2021 11:40

Aan: [REDACTED]@ gelderland.nl>

CC: [REDACTED]@ ODRivierenland.nl>

Onderwerp: RE: wolf

Hoi [REDACTED]

Ik heb na de wolvenlezing niets meer vernomen. Jij en [REDACTED] zouden nog napraten over die netten. Hoe is dat afgelopen?

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

Medewerker Toezicht (ecologie)

[REDACTED]

0000000516

Omgevingsdienst
Rivierenland

E: [REDACTED]@ODRivierenland.nl

Postadres: Postbus 6767 4000HG Tiel

Bezoekadres: J.S. de Jongplein 2, 4001 WG Tiel

Telefoon: 0344-579314

Werkzaam op [REDACTED]

*餐htmlrtf Save a tree...please don't print this e-mail unless you really need to

Van: [REDACTED]@ gelderland.nl]
Verzonden: dinsdag 8 december 2020 15:12
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: RE: wolf

[REDACTED]@ gelderland.nl

Van: [REDACTED]@ODRivierenland.nl>
Verzonden: dinsdag 8 december 2020 08:46
Aan: [REDACTED]@ gelderland.nl>
CC: [REDACTED]@ gelderland.nl>
Onderwerp: RE: wolf

Goedemorgen,

[REDACTED] wil jij contact met me opnemen over onderstaande?

Inmiddels heb ik contact gezocht met enkele schapenhouders die ik nog ken vanuit mijn functie van agrarisch toezichthouder.

0000000517

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
Medewerker Toezicht (ecologie)
[REDACTED]

E: [REDACTED][@ODRivierenland.nl](mailto:[REDACTED]@ODRivierenland.nl)

Postadres: Postbus 6767 4000HG Tiel

Bezoekadres: J.S. de Jongplein 2, 4001 WG Tiel

Telefoon: 0344-579314

Mobiel: [REDACTED]

Werkzaam op [REDACTED]

II Save a tree...please don't print this e-mail unless you really need to

Van: [REDACTED] [[mailto:\[REDACTED\]@gelderland.nl](mailto:[REDACTED]@gelderland.nl)]
Verzonden: donderdag 26 november 2020 13:41
Aan: [REDACTED]
CC: [REDACTED]
Onderwerp: RE: wolf

Dag [REDACTED]

Dank voor de toelichting. DNA monsternamen blijft via BIJ12 lopen, daar zitten we niet tussen, wel vervelend dat jullie eerste ervaring

0000000518

niet gunstig was. [REDACTED] is degene die het daar coördineert, zijn mobiele nummer is [REDACTED].

Mooi ook het aanbod om een noodset in opslag te nemen, dat lijkt me een goed plan. De sets die we hebben liggen al op verschillende plekken maar laten we in gang zetten dat er ook 1 bij jullie komt. Mijn collega [REDACTED] (cc) zit hier goed in dus het lijkt me slim dat je met haar gerichte afspraken maakt over het hoe en wanneer.

Verder leert onze ervaring in de Ooijpolder dat het goed werkt als er lokaal schapenhouders gevonden kunnen worden die wat coördinatie op zich willen nemen, voor nu wellicht wat teveel gevraagd maar alvast iets om over na te denken.

[REDACTED]
Programma vitaal platteland, [REDACTED]

026 [REDACTED] sms of whatsapp 06 [REDACTED] [REDACTED]@ gelderland.nl | www.gelderland.nl

werkdagen [REDACTED]

Van: [REDACTED]@ODRivierenland.nl>

Verzonden: donderdag 26 november 2020 12:59

Aan: [REDACTED]@ gelderland.nl>

Onderwerp: wolf

Hoi [REDACTED]

Op donderdag 12 november hadden wij als ODR te maken met een gedood schaap in de uiterwaarden van Dodewaard. BIJ 12 was niet bereikbaar en van het één kwam het ander. Inmiddels weten we meer over een melding doen, we hebben hiervoor een protocolletje opgesteld voor intern.

Omdat er vanuit de provincie noodnetten beschikbaar worden gesteld en we in Rivierenland veel schapen-(houders) hebben, hadden we bedacht om als opslaglocatie te fungeren voor die netten. Of kunnen we ergens anders in faciliteren? En misschien heb jij telefoonnummers van vrijwilligers die DNA afnemen.

Concreet, onze 1^e ervaring met een melding wolf is niet naar tevredenheid verlopen. Misschien zijn er korte lijntjes mogelijk, of heb je tips.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

Medewerker Toezicht (ecologie)

[REDACTED]

Omgevingsdienst
Rivierenland

E: [REDACTED]@ODRivierenland.nl

Postadres: Postbus 6767 4000HG Tiel

Bezoekadres: J.S. de Jongplein 2, 4001 WG Tiel

Telefoon: 0344-579314

Gsm: 06-[REDACTED]

Werkzaam op [REDACTED]

II Save a tree...please don't print this e-mail unless you really need to

To: WOLVENCOMMISSIE[WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl]
From: [REDACTED]
Sent: Sun 2/28/2021 6:41:17 PM
Subject: Fwd: wolven info
Received: Sun 2/28/2021 6:42:13 PM
[REDACTED] [etal 2021 VoedselkeuzeVanDeWolfInVlaanderen.pdf](#)

TKN, voor allen die niet in de webinar konden. Let vooral op de opzet en methodiek van het onderzoek. Daar zijn vraagtekens bij te stellen gezien de conclusies die aan de resultaten worden verbonden.

----- Forwarded message -----

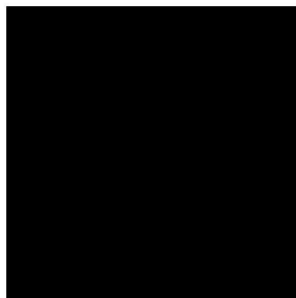
Van: [REDACTED] [@kpnmail.nl](#)>
Date: vr 26 feb. 2021 om 10:12
Subject: wolven info
To: [REDACTED] [@gmail.com](#)>

Hi [REDACTED]

Wellicht ken je dit al anders bij deze.

Mvg,

[REDACTED]

06 [REDACTED]

This email has been scanned by BullGuard antivirus protection.
For more info visit www.bullguard.com

--

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

Woolsofholland Originals
info@woolsofhollandwinkel.com
www.woolsofhollandwinkel.com
(+31 [REDACTED])
Boerderijwinkel: De Omloop 10
ivm corona gesloten
alleen pin! alleen op afspraak

To: WOLVENCOMMISSIE[WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl]
From: [REDACTED]
Sent: Tue 7/6/2021 4:26:42 PM
Subject: Fwd: Wolven?
Received: Tue 7/6/2021 4:26:46 PM

Sorry, de foto is van gisteravond.

Begin doorgestuurd bericht:

Van: [REDACTED]@gmail.com>
Onderwerp: Wolven?
Datum: 6 juli 2021 om 18:23:48 CEST
Aan: wolvencommissie@gelderland.nl

Zondagmorgen gevonden. Foto van vandaag. Wij gaan uit van wild zwijn, maar kan dit van de wolf zijn?
Verstuurd vanaf mijn iPhone

To: [redacted]@ gelderland.nl]
From: [redacted]
Sent: Mon 3/29/2021 6:45:31 PM
Subject: Fwd: Wolvenmaatregelen als onderdeel van natuurinclusieve landbouw?
Received: Mon 3/29/2021 6:45:32 PM

In aanvulling op mijn mail van zojuist.

Begin doorgestuurd bericht:

Van: [redacted]@ ipo.nl>
Datum: 29 maart 2021 om 13:10:05 CEST
Aan: [redacted]@ gelderland.nl>, [redacted]@ bij12.nl>
Kopie: [redacted]@ ipo.nl>, [redacted]@ ipo.nl>
Onderwerp: RE: Wolvenmaatregelen als onderdeel van natuurinclusieve landbouw?

Ha [redacted]
Onderstaande input ontvang ik van [redacted] (programma-manager VP en secretaris AAC en BAC VP). Aanstaaende donderdag is er een extra BAC VP over GLB en jouw vraag/wens past in een ruimer GLB-plaatje, zie ook onderstaande.
"Toezeggingen om financiering in te zetten voor wolvenmaatregelen betekenen ook dat er minder financiering beschikbaar is voor andere onderdelen van de verduurzaming landbouw. Op eenzelfde manier komen er ook al vragen langs over toezeggingen voor weidevogels, en je kunt erop wachten dat eenzelfde vraag komt over de veenweidegebieden over de overgangsgebieden Natura2000. Het is daarom wenselijk dat de uitspraken over inzet op mogelijke onderdelen van het programma worden gedaan in de context van het hele programma.

De vraag of er vooruitlopend op het nieuwe GLB al toezeggingen gedaan moeten gaan worden is ook een bestuurlijke. Om die reden ligt die vraag komende donderdag ook (verkenkend) voor in de BAC VP-vergadering."

Groet,

[redacted]
[redacted]
Interprovinciaal Overleg

[redacted]
Herengracht 23
2511EG Den Haag

Tel: + [redacted]
Email: [redacted]@ ipo.nl

 Interprovinciaal Overleg
van, voor en door provincies

Het nieuws van, voor en door provincies ontvangen? Meld je dan nu aan voor de IPO-Newsroom

Naar een duurzaam Nederland: bekijk [hier](#) wat provincies in de praktijk doen op het gebied van de energietransitie.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. IPO, the Association of the provinces of the Netherlands, accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent to the electronic transmission of messages.

Van: [redacted]@ gelderland.nl>
Verzonden: maandag 29 maart 2021 08:50
Aan: [redacted]@ bij12.nl>, [redacted]@ ipo.nl>
Onderwerp: FW: Wolvenmaatregelen als onderdeel van natuurinclusieve landbouw?

Heren, was onderstaande jullie al bekend? Relevant voor het LOW lijkt me.

Met [redacted] had ik hier donderdag ook al over gebeld en zij maakte ook duidelijk er weinig voor te voelen het onderwerp in te passen en verwees naar [redacted] zie mailwisseling hieronder. Die geeft aan dat het nu te laat is. Dat verbaast me omdat ik dacht dat LTO hier flink aan trok.

Samengevat betekent dit dat als provincies iets willen met de factor arbeid dit met eigen natuurgeld van "het Faunafonds" betaald moet worden, dat is niet de bijdrage uit het EAFRD die Europa voor ogen had in de bijgevoegde brief. EAFRD of ELFPD in het Nederlands is onderdeel van het GLB en maakt tot 50% medefinanciering uit Europa mogelijk. Daarom begrijp ik niet zo goed waarom IPO hier geen zin in heeft.

Dit moet ook gedeeld worden met LNV maar even een tussenstap via jullie lijkt me goed, we moeten immers bepalen hoe we hier nu mee verder gaan.

Groet, [redacted]

0000000521

Van: [redacted]@ gelderland.nl >

Verzonden: vrijdag 26 maart 2021 10:22

Aan: [redacted]@ gelderland.nl >

Onderwerp: RE: Wolvenmaatregelen als onderdeel van natuurinclusieve landbouw?

Dag [redacted]

Leuk om iets van je te horen! Zo te lezen gaat het werken bij jou ook gewoon door in Coronatijd **.

Ik ben bekend met het vraagstuk van de wolven. Toevallig dat vorige week het Rijk ook bij ons kwam, daar zijn ze bezig met een notitie over de wolven. Ze willen bekijken hoe GLB kan bijdragen en willen graag in contact komen met de provincies. Ik heb ze doorgestuurd naar het IPO en het kernteam GLB van het IPO. De reactie kwam terug dat GLB niet het geschikte instrument is maar dat moet worden gekeken naar het faunafonds. Maar mocht je daar meer over willen dan kan [redacted] je meer vertellen. Zelf ben ik niet rechtstreeks betrokken bij de ontwikkeling van het ANLb, dus ik zou niet weten of het daar op de agenda staat. Bij de werkgroep Groenblauwe architectuur van de GLB in ieder geval niet, het onderwerp wolven is ook niet naar boven gekomen in verschillende analyses over doelen en inzet GLB.

We zijn nu bezig om uit de grote hoeveelheid onderwerpen en doelen keuzes te maken, de fase van maken van input en bouwstenen is voorbij. Ik zie vanuit de werkgroep dan ook geen mogelijkheid om het op de agenda te krijgen ook gezien het feit dat IPO GLB voor de wolven niet ziet zitten.

Misschien niet helemaal het antwoord wat je had gehoopt, maar ik wens je succes verder.

Groet,

Van: [redacted]@ gelderland.nl >

Verzonden: donderdag 25 maart 2021 15:08

Aan: [redacted]@ gelderland.nl >

Onderwerp: Wolvenmaatregelen als onderdeel van natuurinclusieve landbouw?

Dag [redacted] telefonisch lukte net niet dus maar even via de mail, de vraag behoeft wel wat introductie dus hierbij:

Sinds enkele jaren komen er weer wolven voor in Nederland, op de Veluwe is zelfs sprake van vestiging. In IPO verband is daarom begin 2019 het Interprovinciaal Wolvenplan vastgesteld, daar staat in wat we kunnen doen ten aanzien van beschermen en beheren. Gelderland kiest er voor om schapen- en geitenhouders te helpen bij het nemen van preventieve maatregelen tegen wolvenschade. We hebben daarvoor een wolvencommissie aangesteld die in 2020 met een preventieplan kwam, die wordt nu uitgevoerd. Beroeps en hobbyhouders kunnen hun afrastering wolf-proof maken met een subsidie voor aanschaf van materialen via de Regels Ruimte voor Gelderland. De wolvencommissie bestaat uit vertegenwoordigers uit de sector, waaronder LTO schapenhouderij maar ook gescheperde kuddes in de natuur en de hobbyhouders, voorzitter is [redacted] die sinds kort ook een dergelijk landelijk overleg voorzit. Zelf ben ik ook secretaris zijn van de Gelderse wolvencommissie. Het is een politieke keuze om in Gelderland aan preventie bij te dragen en wij doen dit met eigen geld; 5 ton in 2020 en 6 ton in 2021. Hoe we verdergaan na 1/1/2022 moet interprovinciaal nog worden bepaald, daarom wordt nu gewerkt aan een nieuw interprovinciaal wolvenplan.

Dat Gelderland bijdraagt aan preventie wordt gewaardeerd maar het is getalsmatig nog weinig succesvol, gelukkig blijven de wolven in hun leefgebied aardig van de schapen af. Toch is er nog onvrede dat nu alleen maar materiaal wordt vergoed. De schapenhouders hebben veel meer werk omdat de afrastering groter, zwaarder, lastiger verplaatsbaar is en meer onderhoud vraagt want stroomdraden moeten vrij worden gehouden van begroeiing, ook reparatie en vervanging is nu niet geregeld.

Door de wolvencommissie wordt er daarom voor gepleit om ook de factor arbeid vergoed te krijgen, vooral waar het gaat om terugkerend onderhoud of regelmatige verplaatsing van rasters. GS hebben daar nog geen standpunt over ingenomen en verwijzen naar de nieuwe landelijke wolvencommissie LOW om eerst eens uit te werken wat dat dan zou kunnen inhouden. Vanuit LTO

([redacted] zit zowel in de Gelderse als de landelijke wolvencommissie) wordt daarom gedacht aan nieuwe ecoregelingen, was jij daarvan al op de hoogte?

Ik kan me ook voorstellen dat het een pakket kan worden binnen het ANLb, maar bij mijn weten trekt daar nu niemand aan. In alle gevallen past het wolfinclusief ondernemen naar mijn smaak binnen de opgave voor natuurinclusief boeren. Althans in die gebieden waar het speelt.

Weet dat dezelfde vraag leeft binnen onze natuurgebieden, vooral bij de gescheperde kuddes (schaapherders). Dat moet dan lopen via het SNL en BIJ12 [redacted] is daarom gestart een SNL beheerpakket te verkennen gericht op wolvenmaatregelen in het NNN.

Afijn, ik was dus benieuwd of deze ontwikkeling al bij jou bekend was, of je mogelijkheden ziet om het in te passen in de agenda's van de werkgroepen en of ik daarbij van dienst kan zijn.

Ik hoor daarom graag van je.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Programma vitaal platteland, [redacted]

026 [redacted] sms of whatsapp op

werkdagen [redacted]

[redacted]@ gelderland.nl | www.gelderland.nl

Eerste ervaringen met vestiging van wolven in Gelderland

Tussenbalans uitvoering Interprovinciaal wolvenplan

27/09/2021

Inleiding:

Van de 10 verschillende wolven die Nederland in 2018 aantoonbaar hebben aangedaan zijn er 2 gebleven, deze vrouwtjeswolven vonden uiteindelijk een plek op de Veluwe. In januari 2019 was wolvin GW998f minstens een half jaar op de Noord Veluwe en daarbij had zich ondertussen bovendien een mannetje GW893M gevoegd. In februari 2019 was wolvin GW960f aantoonbaar minstens een half jaar op de Midden Veluwe. Vestiging van wolven in Nederland was daarmee een feit.

Chronologisch, preventie:

Stap 1: Conform het interprovinciaal wolvenplan hebben GS van Gelderland op 19 maart 2019 een leefgebied voor beide territoria gelijktijdig aangewezen. Doel daarvan is kenbaar te maken waar de gevestigde wolf redelijkerwijs kan worden verwacht (voorzienbaarheid). Het kaartje doet op de korte termijn vooral dienst als basis voor subsidieverlening. Bij de bepaling van het gebied hebben GS zich gebaseerd op het in haar opdracht opgestelde advies "Beïnvloedingsregio gevestigde wolf Veluwe" door Wageningen Environmental Research. WEnR schetste meerdere scenario's en concludeerde dat een straal van 13 kilometer rondom het kerngebied waar veel waarnemingen zijn gedaan een reële maat is voor de eerste dieren die zich hier vestigen. Rekening houdend met de specifieke omstandigheden op en rond de Veluwe zoals rasters, faunapassages, autosnelwegen en gemeentegrenzen heeft Gelderland vervolgens het gebied concreet begrensd. Stedelijk gebied zoals de kern van Apeldoorn wordt door de wolf gemeden maar de provincie volgde WEnR in haar advies dat het nog ontbreekt aan kennis en ervaring om dit onderscheid nu al op kaart te maken. Mogelijk is dat gebied wat te ruim aangewezen, de wolven blijven vooralsnog in het bos en de directe omgeving, de territoria zijn met samen 674 km² ook ruim groter dan de 250 km² wat ook wel als voldoende wordt gezien. In 2021 heeft de eerste uitbreiding van territoria op de Veluwe plaatsgevonden, naar verwachting zal dit ook in 2022 aan de orde zijn.

Stap 2: Ingaan op het initiatief uit de sector om tot een gebiedscommissie preventie wolvenschade te komen. Op 21 mei 2019 besloten GS zelf een formele wolvencommissie in te stellen. De commissie bestaat uit vertegenwoordigers van de professionele en kleinschalige schapen- en geitenhouderij, de schaaпsherders en terreineigenaren onder voorzitterschap van [REDACTED]. De commissie bepaalt zelf haar werkwijze en wordt ondersteund door een secretaris.

Stap 3: Opstellen preventieplan door de wolvencommissie: Nadat bij RVO de adressen van alle schapen- en geitenhouders met een huisadres binnen het gebied waren verkregen zijn deze uitgenodigd voor een informerende bijeenkomst in het gebied in juni 2019. De circa 500 uitnodigingen (professioneel en particulier met UBN) hebben geleid tot een deelname van circa 100. De wolvencommissie concludeerde dat veel hobbyhouders de discussie domineren. Een gebrek aan kennis voedt de grondhouding van weerstand. Acceptatie dat de wolven er zijn is er nog niet, dat staat de focus op het nemen van maatregelen in de weg.

Stap 4: Beginnen met preventie, eerst op zoek naar ambassadeurs. De commissie besloot koplopers te betrekken en voor deze groep snel een eenvoudige pilotregeling te maken. GS hebben daartoe een werkbudget van 50.000 euro voor de commissie vrijgemaakt, daaruit zijn vervolgens circa 10 verschillende koplopers van materialen voorzien (schaapskuddes, weidebedrijven en particulieren). De commissie ontwikkelde een norm en investeerde in het ontwikkelen van een autowinder om het werk te verlichten.

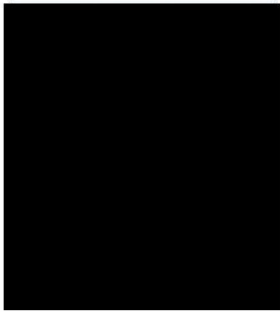
Stap 5: Het gebiedsgericht preventieplan. Na consultatie van haar achterban rondde de wolvencommissie in mei 2020 haar preventieplan af met daarin een beschrijving van technisch haalbare maatregelen (met voldoende draagvlak) gekoppeld aan normbedragen voor deze voorzieningen. De commissie werd daarbij ondersteund bij het schrijfwerk en de communicatie. Het plan werd toegelicht aan GS en aan PS in een interactieve sessie, er bleek veel draagvlak bij de provincie. Het preventieplan ging verder dan preventie alleen en bevatte ook een flink aantal aanbevelingen, waaronder een escalatieladder, die nadere uitwerking en bespreking vergden.

Stap 6: Subsidie: De technische en financiële uitwerking van het preventieplan werd door GS op 23 juni overgenomen in haar provinciale subsidiekader, Regels ruimte voor Gelderland. Deze trad op 2 augustus in werking met een subsidieplafond van 500.000 euro in 2020 en 600.000 euro in 2021, gebaseerd op een deelnamebereidheid van 100%. Op basis van de eerste aanvragen is de regeling eind november 2020 verduidelijkt. Aan de overige aanbevelingen in het plan, zoals overige landbouwhuisdieren, de huidige bovengrens voor de vergoeding (deminimis) of de factor arbeid, wordt nog gewerkt.

Stap 6: Deelnamebereidheid preventie. De eerste ervaringen leren dat de deelnamebereidheid ver achterblijft bij de verwachtingen. Naast de circa 10 deelnemers aan de pilot zijn er na 4 maanden subsidie in 2020 slechts ongeveer 10 aanvragen voor de regeling en tussen januari en augustus 2021 ca 15. Zelfs een herhaalde wolvenaanval in het gebied leidde nog niet tot een merkbare toename. De wolvencommissie intensificeert haar communicatie (nieuwsbrieven, helpdesk, demonstratieopstellingen). In september 2021 is een wolvenconsulent gestart om hobbyhouders en veehouders van praktisch advies te voorzien en te helpen bij het doen van aanvragen. Dit zou de drempel om maatregelen te treffen en daarvoor subsidie aan te vragen moeten verlagen.

Monitoring:

Om vestiging van wolven te kunnen vaststellen zijn goede waarnemingen nodig. De basis daarvoor was gelegd door het wolvenmeldpunt van de Zoogdiervereniging binnen samenwerkingsplatform Wolven in Nederland. Er is gelukkig veel belangstelling en de deskundigheid ontwikkeld zich snel, mede door georganiseerde praktijktrainingen in Duitsland. De provincie Gelderland startte medio 2017, op verzoek van WIN, met het samenbrengen van de terreinbeheerders op de Noord-Veluwe om afspraken te maken over monitoring. Doel was afspraken te maken over camera's, elkaar informeren, en wat te doen bij het vinden van sporen en het stroomlijnen van DNA materiaal richting lab. Per gebied stond een coördinator op. Conclusie in deze tussenbalans mag zijn dat de kwaliteit van de waarnemingen nooit ter discussie heeft gestaan zodat de keuzes op basis van goed feitenmateriaal konden worden gemaakt.

tel
e-mail
www.
KvK
BTW
IBAN
BIC

Provincie Gelderland
Postbus 9090
6800 GX ARNHEM

Factuurnummer : 20190319
Debiteurnummer : 89191
Factuurdatum : 20-05-2019
Uw referentie : -

Aantal	Omschrijving	Stuksprijs	BTW %	Nettobedrag
03	geleverd aan Paal 90 cm dubbele pen	03	21,00	136,00

Totaalbedrag excl. BTW	136,00
BTW bedrag 9%	
BTW bedrag 21%	28,56
Totaal te voldoen	164,56

=====

Wij verzoeken u het totaalbedrag binnen 14 dagen na factuurdatum over te maken
t.n.v. onder vermelding van het factuurnummer.

Kijk voor onze privacy-verklaring op

vca^v

0000001285

To: [redacted]@ede.nl]
Cc: WOLVENCOMMISSIE[WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl]
From: [redacted] Blaekend
Sent: Wed 6/23/2021 7:12:29 AM
Subject: Gemeente Ede <-> wolvencommissie
Received: Wed 6/23/2021 7:12:34 AM

Dag [redacted]

Ik noteer jouw naam als linking pin voor de Gemeente Ede. Hartstikke fijn ook dat wethouder van der Schans de moeite heeft genomen om de deelnemers welkom te heten. Bestuurlijke betrokkenheid bij de aanpak van wolvenschade is van waarde voor de dierhouders en de wolvencommissie. Ik ben wel benieuwd hoe jij de wolfkwestie in Ede inschat op basis van maandagavond. Hopelijk zijn de preventiemaatregelen duidelijk en maakt de tegemoetkoming vanuit de provincie de drempel om te investeren in wolfwerende maatregelen lager en kunnen we subsidieaanvragen tegemoet zien vanuit de schapen- en geitenhouders in Ede en Renkum. Vervolgactiviteiten worden binnenkort besproken met de leden van de wolvencommissie. Ik hoop dat we bijvoorbeeld de mogelijkheid om op locatie te komen kijken/adviseren kunnen aanbieden. Je staat in ieder geval op de mailinglijst voor de nieuwsbrief van de wolvencommissie.

Dank voor de mogelijkheid om dit samen met Ede en Renkum te kunnen organiseren.

Met vriendelijke groet,

namens de Gebiedscommissie preventie wolvenschade Gelderland

[redacted] communicatie

06 [redacted]

Van: [redacted]@ede.nl>

Datum: dinsdag 22 juni 2021 om 10:11

Aan: [redacted] | Blaekend [redacted]@ [redacted].com>

Onderwerp: RE: REMINDER online sessie de wolf & preventiemaatregelen / Gemeente Ede & Renkum

Ho [redacted]

Ik moest gisteren op tijd weg. Ik kon me alleen niet afmelden omdat mijn knopje voor de chatfunctie er niet was. Excuus daarvoor. Het is nu bekend hoe Ede in de wolfkwestie zit. Als je wil mag je mij als contactpersoon aanhouden voor het vervolg. Ik kan dan de relatie met communicatie of de wethouder leggen waar nodig.

Groet,

[redacted]
adviseur Ecologie en Biodiversiteit

Afdeling Beleid, Infrastructuur en Milieu - gemeente Ede

T (0318) [redacted] - **M** 06 [redacted] **E** [redacted]@ede.nl - **I** www.ede.nl

Van: [redacted] | Blaekend [redacted]@ [redacted].com>

Verzonden: maandag 21 juni 2021 9:26

Aan: Wolvencommissie <wolvencommissie@gelderland.nl>

Onderwerp: REMINDER online sessie de wolf & preventiemaatregelen / Gemeente Ede & Renkum

Beste deelnemer,

Dank voor uw aanmelding voor vanavond. Vanaf 19.15 uur kunt u inloggen, om 19.30 uur gaan we van start met de informatiebijeenkomst over de wolf & preventiemaatregelen.

Programma

19.30 Aanvang

19.35 Welkom door wethouder Van der Schans

19.45 De wolven op de Veluwe in Ede en Renkum: wat betekent dat?

20.00 Wolfwerende maatregelen en 5 rasters in de subsidieregeling

20.15 Subsidiemogelijkheden

20.30 Dialoog/vragen

20.45 Einde

In de bijlage staat verdere informatie over de sessie, deze heeft u eerder ook per e-mail ontvangen. Onderstaand treft u ook nogmaals de [Teams-inlog-link](#).

Wilt u van tevoren nog wat informatie lezen, kijk dan op de volgende websites:

- <https://www.gelderland.nl/De-Wolf>
- <https://www.gelderland.nl/Subsidies/Voorkomen-van-schade-door-wolven>

Tevens stuur ik alvast de kaart van het leefgebied van de wolf op de Veluwe. U kunt daarop zien of u uw vee binnen of buiten het aangewezen leefgebied weidt. Dat is van belang als u subsidie wil aanvragen.

0000001299

Tot vanavond.
Met vriendelijke groet,
namens de Gebiedscommissie preventie wolvenschade Gelderland

Microsoft Teams meeting

Neem deel via uw computer of mobiele app

Klik hier om deel te nemen aan de vergadering

Meer informatie | Opties voor vergadering

De [proclaimer](#) van de gemeente Ede is van toepassing.

Motie

Onderwerp: Gevaren van de Wolf

De raad van de gemeente West Betuwe in vergadering bijeen op 26 mei 2020

gelezen hebbende

- het artikel in het AD/Utrecht van 29-04-2020
<https://www.ad.nl/utrecht/schokkende-beelden-gestoorde-wolf-richt-slachting-aan-in-culemborgse-schaapskudde~a57b3d2b/>

constaterende dat:

- de wolf over langere periode op vele plekken in rivierenland is waargenomen
- de wolf als beschermde diersoort is aangemerkt in de habitatrichtlijn;

overwegende dat:

- de wolf in korte tijd ware slachtingen aanricht onder schaapskudden en klaarblijkelijk alleen uit is om te doden;
- zowel beroepsmatige als hobbymatige houders van kleinere landbouw huisdieren zoals schapen, geiten, bijzondere (landbouw) huisdieren, enz., zich zeer ernstige zorgen maken over het wel en wee van hun dieren en moeten omgaan met de onzekerheid of hun dieren de volgende ochtend nog in leven zijn;
- vereisten uit de gezondheids- en welzijnswet voor dieren op gespannen voet komen te staan met de huidige situatie waar op grote schaal dierenleed ontstaat door de moordlust van een enkele wolf;

voorts overwegende dat:

- er vanwege de beschermde status van de wolf binnen de huidige wettelijke kaders praktisch niet ingegrepen kan worden;

Is van mening dat:

- de huidige praktijk bewijst dat de wolf niet op een duurzame en acceptabele wijze is te integreren in het cultuurlandschap van rivierenland;
- zonder ingrijpen het regulier weiden van landbouwhuisdieren onmogelijk wordt en houders verplicht worden hun dieren continue op te stallen hetgeen het natuurlijk gedrag van deze dieren zeer ten nadele komt;

verzoekt het college om:

- te onderzoeken welke instrumenten het college zelf ter beschikking heeft, eventueel in samenspraak met de omliggende zuster gemeenten, om te kunnen ingrijpen en zijn bewoners een veilige have te kunnen bieden;
- met de provincie Gelderland, als beleidsverantwoordelijke voor de uitwerking van de habitatrichtlijn in Gelderland, in overleg te gaan om te zoeken naar acceptabele oplossingen voor de veiligheid van mens en dier in Gelderland en de huidige ervaringen in rivierengebied; nadrukkelijk in te brengen in het programma Wolf in Nederland
- er bij het college van gedeputeerde staten van Gelderland er op aan te dringen op korte termijn in overleg te treden met de agrarische ondernemers van West Betuwe en omliggende gemeenten, met tot doel knelpunten te inventariseren en oplossingen te vinden;

En gaat over tot de orde van de dag.

CDA West Betuwe

[Redacted signature]

LLB West Betuwe

[Redacted signature]

SGP

[Redacted signature]

Dorpsbelangen

[Redacted signature]

Griffie West Betuwe: uitslag stemming						Totaal
Voor						
Tegen						
Aangenomen / Verworpen						

To: [REDACTED]@gmail.com]
From: WOLVENCOMMISSIE
Sent: Wed 3/24/2021 1:09:21 PM
Subject: gevraagde stukken inspraak op ontwerp preventieplan wolvencommissie Gelderland
Received: Wed 3/24/2021 1:09:22 PM
Fwd: [Gebiedsgericht preventieplan wolvenschade Veluwe \[CONCEPT\] / Persbericht](#)
Re: [Concept gebiedsgericht preventieplan wolvenschade Veluwe voor consultatie ARK Natuurontwikkeling reactie op consultatie.pdf](#)

Dag [REDACTED] hierbij de gevraagde stukken.

Richting Zoogdiervereniging hebben wij daar toen als volgt op gereageerd: *In uw reactie stelt u voor nog enkele nuanceringen aan te brengen, onder andere waar het gaat om zorgen die echt zijn maar mogelijk rationeel gezien niet terecht. Wij hebben hier kennis van genomen maar zien het niet direct als onze taak om die nadere weging in het plan te maken, voorop staat het belang om nu maatregelen te treffen. Als zich overigens alsnog een initiatiefnemer met kuddebewakingshonden zou aandienen in het leefgebied dan willen wij daar graag mee in contact komen, nadere toezeggingen kunnen we nu echter niet doen.*

Richting ARK als volgt: *Hoewel onze commissie zich realiseert dat het uitvoeren van een nulstandbeleid in de praktijk de nodige uitvoeringsproblemen zal kennen acht ze het wel van belang dat dit perspectief aanwezig is. Terreinbeheerders zoals Nationaal Park de Hoge Veluwe moeten kunnen kiezen voor het afschermen voor wolven, dit gaat niet ten koste van het huidige leefgebied voor wolven. Een aantal van uw tekstuele suggesties zoals over het nachtelijk blaffen van kuddebewakingshonden hebben wij overgenomen. Ook stelt u bijvoorbeeld terecht dat benadrukt mag worden dat er mensen zijn die verheugd zijn met de terugkeer van de wolf.*

Groet, [REDACTED]

To: [redacted]@ gelderland.nl]; [redacted]@prvlimburg.nl [redacted]@prvlimburg.nl]; [redacted]
[redacted]@Brabant.nl] [redacted]@drenthe.nl [redacted]@drenthe.nl]
Cc: [redacted]@noord-holland.nl]
From: [redacted]
Sent: Wed 5/19/2021 12:27:08 PM
Subject: GLB-NSP en wolf
Received: Wed 5/19/2021 12:27:19 PM

Ha [redacted]

In vervolg op de discussie in de wolvenwerkgroep gisteren en onderstaande mailwisseling hierbij enige beknopte processuele info over het proces inzake GLB-NSP.

- Na de BAC VP op 1 april is hierover gesproken in een thema-AAC VP op 11 mei 2021. Wanneer hiervan het verslag beschikbaar is, zal dat met jullie delen;
- De volgende stap is een vervolgbespreking in een thema-BAC VP gepland op (vrijdag) 4 juni 2021. Hiervoor zijn de stukken nog niet gereed: ik verwacht dat die eerst eind mei beschikbaar zullen komen.

Mijn advies

Tav een eventuele lobby binnen jullie provincies voor GLB-middelen tbv de wolf (zoals hieronder door [redacted] verwoord) adviseer ik jullie om af te stemmen met jullie AAC VP-leden. Ik heb de thema-AAC VP op 11 mei 2021 onvoldoende kunnen volgen om daar over terug te kunnen koppelen. Ik weet daarom ook niet in hoeverre daar al een positie is ingenomen inzake de vraag of de inzet tav GLB-NSP zou moeten zijn om de 'besteding' daarvan te focussen op één of enkele doelen of juist aan een breed scala van doelen. En daardoor weet ik ook niet in hoeverre er door jullie AAC VP-leden al stelling is ingenomen tav die vraag en wat daarvan de consequenties zijn voor een eventuele lobby binnen jullie provincies.

Groet,

[redacted]
Interprovinciaal Overleg

Herengracht 23
2511EG Den Haag

Tel: + [redacted]
Email: [redacted]@ipo.nl

 Interprovinciaal Overleg
van, voor en door provincies

Het nieuws van, voor en door provincies ontvangen? Meld je dan nu aan voor de IPO-Newsroom

Naar een duurzaam Nederland: bekijk [hier](#) wat provincies in de praktijk doen op het gebied van de energietransitie.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. IPO, the Association of the provinces of the Netherlands, accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent to the electronic transmission of messages.

Van: [redacted]

Verzonden: vrijdag 2 april 2021 13:11

Aan: [redacted]@ gelderland.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]
[redacted]@brabant.nl> [redacted]@prvlimburg.nl

CC: [redacted]@noord-holland.nl>; [redacted]@Brabant.nl>

Onderwerp: RE: Wolfinclusief boeren binnen het leefgebied van de wolf

Ter info: in de BAC VP gistermiddag heeft Peter Drenth ihkv GLB gepleit voor de mogelijkheid/wenselijkheid van de inzet van GLB-middelen tbv van wolfwerende maatregelen (zoals uiteengezet door oa [redacted]). Evenwel is er op dat punt niet gereageerd door de andere leden en heeft in daardoor -iig in mijn beleving- niet tot concrete besluitvorming op dit punt geleid.

Ik zal in de gaten houden of en hoe eea in de verslaglegging belandt en jullie daarover informeren.

Groet,

[redacted]

Van: [redacted]

Verzonden: dinsdag 30 maart 2021 11:53

Aan: [redacted]@ gelderland.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]
[redacted]@brabant.nl>; [redacted]@prvlimburg.nl

Onderwerp: RE: Wolfinclusief boeren binnen het leefgebied van de wolf

Ha collega's,

0000000666

Even voor de goede orde: binnen IPO(bureau) graag onderscheid maken tussen mijn collega's die over GLB/NSP gaan (en idd terughoudend zijn tav onderstaande) en mij. Ik sta hier neutraal in: ik zie enerzijds de wenselijkheid zoals door ██████ geschetst maar heb anderzijds ook te maken met de randvoorwaarden/focus zoals uitgedragen door mijn IPO-collega's.

Groet,

Van: ██████@ gelderland.nl>

Verzonden: dinsdag 30 maart 2021 11:45

Aan: ██████@drenthe.nl>; ██████@ brabant.nl>; ██████@ prvimburg.nl

CC: ██████@ ipo.nl>

Onderwerp: Wolfinclusief boeren binnen het leefgebied van de wolf

Beste mensen,

Donderdag komt de BACVP bijeen om te praten over uitwerking van het NSP van het GLB. Europa ziet het GLB als instrument om wolfwerende maatregelen mee te betalen maar dat gaat niet vanzelf als we daar samen niet achter gaan staan. We lopen er tegen aan dat IPO niet veel zin heeft om zich nu bezig te houden of vooruit te lopen op het kleine onderdeelje wolvenmaatregelen. Dit is het moment om het nog mee te krijgen, in juni moet alles beklonken zijn.

Gedeputeerde Peter Drenth ziet wel wat in mijn voorstel om te verkennen of binnen de pijler van het nieuwe ANLb een pakket kan ontstaan gericht op het wolfinclusief boeren in de vastgestelde leefgebieden en vroeg me dit ook al eens bij jullie te sonderen. Op die manier zou dan bijvoorbeeld het terugkerende meerwerk en onderhoud van reeds aangeschafte wolvenafrasteringen betaald kunnen worden. Aanschaf wordt nu in Gelderland gesubsidieerd vanuit de begroting voor faunafonds, dus met natuurgeld voor schadetegemoetkomingen, op zich hoeft dat wat mij betreft niet te veranderen. Onderhoud en extra beheer van geplaatste rasters worden nu niet vergoed maar de sector vraagt daar wel om. Het lijkt logisch dat dan in het landelijk gebied niet met natuurgeld maar met landbouwgeld uit het GLB te doen (natuurinclusieve landbouw), provincies dragen dan een percentage bij (25 of 50%).

Is dit een onderwerp dat bij jullie ook speelt en zo ja, zien jullie een dergelijke lijn ook zitten? Een vergoeding langs de andere sporen van het GLB (directe inkomenssteun via hectaretoeslag met voorwaarden, en via het spoor van ecoregelingen) lijkt niet haalbaar, temeer omdat dit nu slechts regionaal speelt (althans op dit moment).

NB: parallel hieraan wordt binnen het NNN gekeken naar een nieuw SNL-pakket voor wolvenmaatregelen binnen de natuur, dat staat hier los van en is belegd bij ██████ van BIJ12.

Graag hoor ik van jullie. Groet, ██████

To: [redacted]@ gelderland.nl]
Cc: [redacted]@ provincie groningen.nl]; [redacted]@ bij12.nl]
From: [redacted]
Sent: Wed 9/22/2021 6:57:50 AM
Subject: RE: wolven evaluatie
Received: Wed 9/22/2021 6:58:08 AM
[4.1 Evaluatie ervaringen provincies met toepassing Interprovinciaal wolvenplan.docx](#)

Dag [redacted]

Ik vond het wat lastig om de situatie van Groningen een plekje te geven in de samenvatting. Met name omdat de provincies vooral genoemd worden onder het kopje samenwerken terwijl wij dat in Groningen nog niet georganiseerd doen. Wel hebben we nauw contact (o.a. app groep) met Friesland en Drenthe om de lijntjes kort te houden. Uiteindelijk ben ik tot iets gekomen, zie bijlage. Ik kan me voorstellen dat als Overijssel en Zeeland ook iets aandragen de tekst daarop nog wat herzien moet worden. Voel je vrij om dat te doen.

Gr [redacted]

Van: [redacted]@ bij12.nl>

Verzonden: dinsdag 21 september 2021 18:17

Aan: [redacted]@ provincie groningen.nl>; [redacted]@ gelderland.nl>

CC: [redacted]@ provincie groningen.nl>

Onderwerp: RE: wolven evaluatie

Heren, ik zou dit ter volledigheid kort benoemen. Zakelijk, feitelijk, zonder verder duiding. Maakt het plaatje compleet.

Groet,

[redacted]

Van: [redacted]@ provincie groningen.nl>

Verzonden: dinsdag 21 september 2021 15:33

Aan: [redacted]@ gelderland.nl>

CC: [redacted]@ bij12.nl>; [redacted]@ provincie groningen.nl>

Onderwerp: wolven evaluatie

Dag [redacted]

Ik had de stukken niet kunnen lezen en ik zie nu dat een aantal provincies expliciet genoemd worden en andere provincies daarmee niet.

Groningen heeft weinig ervaring met wolven na 2019. De meeste ervaring stamt uit de periode daarvoor. In de afgelopen 2,5 jaar zijn er een paar schademeldingen geweest. Dit is bekend bij BIJ12. Verder is er in Groningen niet geïnvesteerd in dit dossier, dus geen gebiedscommissie, werkgroep of iets dergelijks. Of dat dan ook een reden is om Groningen niet te noemen in de tekst laat ik aan jou.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Provincie Groningen
Afd. Landelijk Gebied & Water
Postbus 610
9700 AP Groningen
T: (050) [redacted]
F: (050) [redacted]
E: [redacted]@ provincie groningen.nl

Denk aan het milieu voordat u dit bericht print!

Op onze website kunt u lezen welke dienstverlening u van ons mag verwachten.
<https://www.provinciegroningen.nl/servicenormen/>

Op onze website kunt u lezen welke dienstverlening u van ons mag verwachten.
<https://www.provinciegroningen.nl/servicenormen/>

0000000315

Handelingsprotocol Melding dood gevonden dier – mogelijk wolf [versie 17-10-2021]

Inleiding

In het huidige Interprovinciaal Wolvenplan (IW) is deels beschreven hoe te handelen als een dode wolf wordt gevonden. Dit concept handelingsprotocol (HP) geeft daar verder invulling aan. Belangrijkste wijzigingen en aanvullingen (concretisering) betreffen:

1. *Duidelijk standpunt vanuit provincie over wanneer volgens provincies sprake is van een vermoeden van een strafbaar feit (illegale doding wolf).*

In het IW staat: “Bij de vondst van een verse dode wolf wordt de politie of een BOA ingeschakeld **als er enige verdenking bestaat op een illegaal gedood dier.**” Dat roept de vraag op wanneer sprake is van een “enige verdenking”. In dit HP is daarvoor als uitgangspunt genomen: het ontbreken van zekerheid over een evt. aanrijding als oorzaak, is voldoende voor een vermoeden van een strafbaar feit. Dit vermoeden sluit niet uit dat sprake kan zijn van een natuurlijke doodsoorzaak, maar na een aanrijding (doodsoorzaak nr. 1 voor wolven) is illegale doding de meest voorkomende bekende doodsoorzaak blijkt uit cijfers uit Duitsland (zie ook FFS Wolf). Sectie van de dode wolf geeft uiteindelijk uitsluitel over de doodsoorzaak, maar is voor het constateren van een vermoeden van een strafbaar feit “verdenking” in deze fase niet relevant. Het constateren van een verdenking is belangrijk omdat een verdenking vereist is om een opsporingsonderzoek te starten.

2. *Prioriteit geven aan opsporingsonderzoek*

D.w.z. alle stappen staan ten dienste van het z.s.m. mogelijk kunnen starten van een opsporingsonderzoek, tot het moment dat uitgesloten kan worden dat de gevonden dode wolf illegaal gedood is. Het z.s.m. starten van een opsporingsonderzoek is belangrijk omdat:

- BOA's in het kader van hun opsporingsonderzoek *specifieke* bevoegdheden hebben ter opsporing van een verdachte van het strafbaar feit;
- de kans van een succesvol opsporingsonderzoek mede afhangt van de snelheid waarmee zo'n onderzoek gestart wordt.
- bewijs en de vastlegging van de bevindingen van een BOA in een proces verbaal (PV) een belangrijke rol spelen indien het Openbaar Ministerie (Officier van Justitie) besluit een verdachte te vervolgen. Dat betekent o.a. dat bevindingen van een BOA die zijn vastgelegd in een PV een belangrijke rol spelen in een strafzaak (bevindingen van een BOA in een PV zijn sterker bewijs in een strafzaak dan bevindingen van niet-BOA's).

3. *Provincie heeft geen opsporingsbevoegdheid, afstemming met strafrechtketen nodig.*

De provincie heeft geen opsporingsbevoegdheid. Die heeft alleen de politie (algemeen BOA) of een BOA domein 2. Als provincies het - vanuit hun verantwoordelijk voor actieve en passieve bescherming van de wolf - belangrijk vinden dat z.s.m. een opsporingsonderzoek wordt ingesteld, is het echter niet vanzelfsprekend dat BOA's daar ook prioriteit aan (kunnen) geven. Uitvoering van dit HP vergt daarom nog afstemming over samenwerking in de strafrechtketen.

4. *Artikel 12 Hrl vereist het nemen van alle nodige maatregelen om het illegaal doden van wolven te voorkomen*

De autoriteiten van de lidstaten zijn o.g.v. artikel 12 Hrl verplicht alle nodige maatregelen te nemen om het illegaal doden van wolven te voorkomen (zie Guidance Document Europese Commissie d.d. 12 oktober 2021). Dat betekent dat overheden minimaal verplicht zijn te beoordelen of alle nodige maatregelen genomen zijn om het illegaal doden van wolven te voorkomen, en zo nee alle nodige maatregelen daartoe te nemen. Deze beoordeling is daarom als laatste stap (na afhandeling van het specifieke geval) toegevoegd aan dit HP.

Bespreekpunten:

1. Opsporingsonderzoek BOA

Politie en groene BOA's hebben ervaring met opsporing stroperij. Opsporing stroperij – specifiek wolf - is nieuw. Dat betekent dat het niet vanzelfsprekend is dat politie en/of BOA's uitvoering (kunnen) geven aan opsporing stroperij wolf, of daar prioriteit aan geven.

- ➔ Voorstel: problematiek stroperij wolf + concept HP agenderen in het IPO-Coördinatiewerkgroep regisseurs Groene Handhaving.
- Afspraken maken over samenwerking in strafrechtketen (meeste provincies hebben samenwerkingsverbanden van BOA's en regulier overleg OM)
 - Een (vertrouwelijk) protocol te ontwikkelen t.b.v. het opsporingsonderzoek
 - Nagaan evt. relatie is met de Landelijke Handhavingsstrategie (LHS)

Doel: borgen dat er altijd iemand met opsporingsbevoegdheid in actie komt en weet hoe te handelen.

Wie: [REDACTED] + IPO-Coördinatiewerkgroep regisseurs Groene Handhaving.

2. Beoordeling of maatregelen nodig zijn ter voorkoming van toekomstige illegale doding

- ➔ Voorstel: de vraag hoe we moeten beoordelen of alle mogelijke maatregelen getroffen zijn, ook voorleggen aan het IPO-coördinatieoverleg regisseurs Groene Handhaving.

Doel: borgen dat we in Nld voldoen aan verplichting artikel 12 Hrl.

Wie: [REDACTED] + IPO-Coördinatiewerkgroep regisseurs Groene Handhaving

3. LIFE gesubsidieerd project ikv verplichting artikel 12 Hrl t.b.v. aanpak illegale doding wolven

De Europese Commissie noemt in het Guidance Document expliciet de mogelijkheid om invulling te geven aan de verplichting artikel 12 Hrl (waaronder dus: alle nodige maatregelen te treffen om de illegale doding van wolven te voorkomen) via uit het LIFE-programma gefinancierde projecten. Om het probleem van illegale doding van wolven in Europa aan te pakken, hebben verscheidene uit het LIFE-programma gefinancierde projecten in Zuid- en Oost-Europa bijgedragen tot de vaststelling van specifieke maatregelen ter ondersteuning van de strikte regeling voor de bescherming van soorten. Voorbeelden hiervan zijn:

- oprichten van eenheden met honden die vergiftigd aas opsporen
- opleiden van personeel (parkwachters, boswachters, provinciale politie, dierenartsen)
- het opbouwen van capaciteit binnen overheidsinstanties
- bewustmakingsactiviteiten gericht op veehouders, jagers, toeristische ondernemingen, schoolkinderen en het grote publiek.

- ➔ Voorstel: bespreken of we dit willen. De vraag naar financiering preventieve maatregelen via Europese co-financiering is uiteraard dringender, maar ook hier laten we mogelijk geld liggen.

Doel: effectieve(re) aanpak stroperij wolf + financiële dekking

Wie: ?????

4. Relatie met een door provincie verstrekte opdracht o.g.v. artikel 3.18 Wnb

- Als het opsporingsonderzoek de eerste prioriteit heeft dan is het van belang dat relevant bewijs niet onbedoeld onbruikbaar wordt. Dit betekent o.a. dat het wenselijk is dat een BOA, die opsporingsbevoegdheid, heeft snel ter plaatse is.
- Dat betekent dat WENR geen veldonderzoek doet in afwezigheid van de politie of een BOA. Het betekent ook dat personen die door de provincie o.g.v. artikel 3.18 Wnb zijn aangewezen om incidenten af te handelen en daarbij ook een wolf onder zich mogen hebben en vervoeren niet ter plaatse gaan zonder de aanwezigheid van politie of een BOA (tenzij zij zelf BOA zijn).

→ Voorstel: kiezen uit:

4.1 Accepteren dat provincies hierin verschillende besluiten nemen en communiceren dat er verschillen zijn. Bij veel partijen is nu nl. het beeld dat provincies hierin eenzelfde werkwijze hebben.

4.2 De provincies die al een opdracht hebben verstrekt of gaan verstrekken op basis waarvan jachtaktehouders aangesloten bij SWN (of een andere organisatie of een FBE) toestemming hebben om handelingen i.r.t. een (dode) wolf te verrichten, passen de opdracht enigszins of maken daarover afspraken, zodat geborgd is dat relevant bewijs niet onbedoeld verloren gaat.

5. *Overzicht van door provincies verleende ontheffingen en opdrachten*

→ Vragen:

5.1 Willen we een overzicht van door provincies verleende ontheffingen (incl. instemmingen), opdrachten en vrijstellingen die (mede) betrekking hebben op de wolf?

5.2 Wie maakt het overzicht en wie houdt dat actueel?

Doel: voorkoming van verwarring bij betrokken partijen (iets waar de KNJV en SWN provincies nu op aanspreekt).

Wie: ?????

Acties:

1. *Tijdelijke opslag/koeling dode wolf*

DWHC en WENR vragen een protocol (of richtlijnen o.i.d.) op te stellen over:

- de wijze waarop DWHC en WENR betrokken moet worden (via welke weg en wanneer zijn DWHC en WENR bereikbaar etc), en
- de omstandigheden waaronder én de wijze waarop een dode wolf vervoerd en gekoeld moet worden

Doel: borgen dat DWHC en WENR z.s.m. betrokken zijn + borgen dat het karkas optimaal geschikt blijft voor pathologisch, veterinaire en genetische onderzoeken.

Wie: [REDACTED]?

2. *Afstemming Handelingsprotocol dood gevonden dier – mogelijk wolf*

Concept handelingsprotocol dood gevonden dier – mogelijk wolf, samen met andere handelingsprotocollen, bespreken met betrokkenen en input ophalen ter verwerking in handelingsprotocol.

Actie: [REDACTED]

3. *Tekst Interprovinciaal Wolvenplan (huidige paragraaf 6.8) en Monitoringsplan Wolf (huidige paragraaf 5.2.2) aanpassen.*

Belangrijkste aanpassingen: bij vondst dood dier waarbij niet kan worden uitgesloten dat het een wolf betreft en waar niet zeker is dat sprake is van een aanrijding, bestaat reeds een vermoeden van een strafbaar feit. Aanscherpen dat een dood gevonden wolf, vanwege vermoeden strafbaar feit en belang onderzoek naar doodsoorzaak, prioriteit heeft boven genetisch onderzoek. Gelijktijdig onderzoek door DWHC en WENR kan, tenzij dit het onderzoek door DWHC vertraagt. Evt passage over voorkomen van stroperij (hangt af van uitkomst IPO Coördinatiewerkgroep regisseurs Groene Handhaving, zie besprekspunten 1 t/m 3).

Actie: [REDACTED]?

Handelingsprotocol Melding dood gevonden dier – mogelijk wolf

1. Doel

1.1. *Primair: adequaat handelen bij vermoeden of constatering illegale doding wolf (= strafbaar feit)*

- a. Sporen- en veldonderzoek ter plaatse + omgeving gevonden dode wolf
- b. Doodsoorzaak wolf vaststellen
- c. Ingeval van illegale doding of vermoeden daarvan: strafrechtelijk onderzoek + vervolging

1.2. *Secundair: nemen maatregelen t.b.v. langere termijn + monitoring*

- a. Ingeval van illegale doding: beoordelen of maatregelen nodig zijn om stroperij wolven in toekomst beter te voorkomen en aan te pakken ter voorkoming van.
- b. Monitoring wolf (conform Monitoringsplan Wolf, paragraaf 5.2.2.)
- c. Vergaren kennis over infecties en ziekten bij wolf

2. Communicatie:

2.1. *Vooraf:*

- a. BIJ12 informeert alle *mogelijk*¹ betrokken instanties over handelingsprotocol
- b. BIJ12 plaatst Handelingsprotocol + brochure op website van BIJ12
- c. Provincies + betrokken instanties: verwijzen op eigen website naar website van BIJ12

2.2. *N.a.v. concreet geval:*

- 2.2.1. Provincie brengt z.s.m. persbericht uit (volgens communicatieplan)
- 2.2.2. DWHC, WENR en BIJ12 plaatsen persbericht van provincie op eigen website.

3. Betrokkenen en rollen

3.1. *Openbaar Ministerie*

In geval van vermoeden of constatering strafbaar feit: Officier van Justitie:

- heeft leiding over het strafrechtelijk (opsporings)onderzoek, en
- besluit om vervolging in te stellen of te seponeren.

3.2. *Politie*

- Melding in ontvangst nemen (meldkamer)
- Regie afhandeling melding door Officier van Dienst in de afstemming met Groene BOA's (domein 2)²
- Ter plaatse:
 - o borging openbare orde en veiligheid
 - o uitvoeren opsporingsonderzoek (onder leiding van Officier van Justitie) al dan niet in samenwerking met Groene BOA's
- Vastlegging in PV.

3.3. *Groene BOA (domein 2)*

- Uitvoeren opsporingsonderzoek in afstemming met politie (OvD)
- Vastlegging in PV.

BOA's hebben een eigen opsporingsbevoegdheid, gekoppeld aan het domein waarbinnen zij BOA zijn. De uitoefening van die bevoegdheid m.b.t. misdrijven of zwaardere overtredingen,

¹ Betreft instanties die daadwerkelijk een rol hebben én instanties die geen rol hebben, maar wellicht kunnen denken wel een rol te hebben.

² Kunnen in dienst zijn van rijk, provincie, gemeente, waterschap of TBO.

vindt plaats in afstemming met politie (OvD). Groene BOA's kunnen in dienst zijn van: rijk, provincie, gemeente, waterschap, TBO.

3.4. Provincie

- optreden als contactpersoon namens provincie voor de verschillende betrokken organisaties
- in geval van vermoeden en/of constatering strafbaar feit: aangifte bij OM
- persbericht
- in ontvangst nemen melding m.b.t. onder zich hebben en vervoer dode wolf o.b.v. voorschriften onderzoeksontheffing (= van toepassing voor de provincie Gelderland + provincies die hebben ingestemd met de door Gelderland aan WENR verleende onderzoeksontheffing, te weten: Friesland, Groningen, Drenthe, Flevoland, Utrecht en Brabant)
- verlenen onderzoeksontheffing WENR o.g.v. Wnb/Ow voor onder zich hebben + vervoer dode wolf (= van toepassing voor de provincies die niet hebben ingestemd met de door Gelderland verleende ontheffing, te weten: Overijssel, Limburg, Zeeland, Noord-Holland, Zuid-Holland)
- toezicht en handhaving

3.5. BIJ12 + wolvenmeldpunt van BIJ12

- Wolvenmeldpunt BIJ12: Eerste screening wel/geen wolf. Validatie en documentatie.
- BIJ12: plaatsen persbericht.

3.6. DWHC

Pathologisch en veterinaire onderzoek -> doodsoorzaak vaststellen. Plaatsen persbericht.

3.7. WENR

Veldonderzoek ter plaatste (op aanwijzing van politie die regie heeft over opsporingsonderzoek). Vervoer dode wolf. Genetisch onderzoek (soort- en individubepaling). Plaatsen persbericht.

3.8. Rijk

Bevoegd gezag verlenen CITES-certificaat. **Geen CITES-certificaat?**

3.9. Overige organisaties/instanties

3.9.1. Gemeente

Uitgangspunt: geen rol. Zo nodig informeert politie de gemeente.

3.9.2. Faunabeheereenheid

Uitgangspunt: geen rol. Kan per provincie verschillen. Bijvoorbeeld omdat provincie een opdracht o.g.v. artikel 3.18 Wnb aan de FBE heeft verleend.

3.9.3. Stichtingen ter afhandeling van wildaanrijdingen/jachtaktehouders

Uitgangspunt: geen rol. Belangrijk dat een valwildafhandelaar - in het belang van het opsporingsonderzoek - de afhandeling aan de politie laat, tenzij de valwildafhandelaar tevens BOA domein 2 is en een eigen opsporingsbevoegdheid heeft. De rol van een valwildafhandelaar (niet tevens BOA) kan verder per provincie verschillen als:

- o de politie (in het kader van de uitvoering van politie-taken samenwerkt met valwildafhandelaren en hen opdracht verleend handelingen te verrichten. In die gevallen staat de valwildafhandelaar onder regie van de Officier van Dienst (d.w.z.: afhandelaar heeft dan uitvoerende rol onder regie OvD).

- Provincie opdracht ex artikel 3.18 Wnb heeft verstrekt op grond waarvan handelingen verricht mogen worden (zoals het onder zich hebben of vervoeren van een dode wolf).

3.9.4.*Dierenambulance*: geen rol, tenzij uit eerste screening Wolvenmeldpunt blijkt dat het zeker geen wolf betreft. Indien onzeker Dierenambulance geeft melding door aan de meldkamer.

3.9.5.*Regionaal coördinator wolf inzake monitoring*: geen rol. Wel informeren over melding dood gevonden dier – mogelijk wolf.

3.9.6.*TBO*: geen rol. Wel informeren.

3.9.7.*Naturalis*: prepareert wolf (indien mogelijk)

3.9.8. *Wegbeheerders/kantoniers*

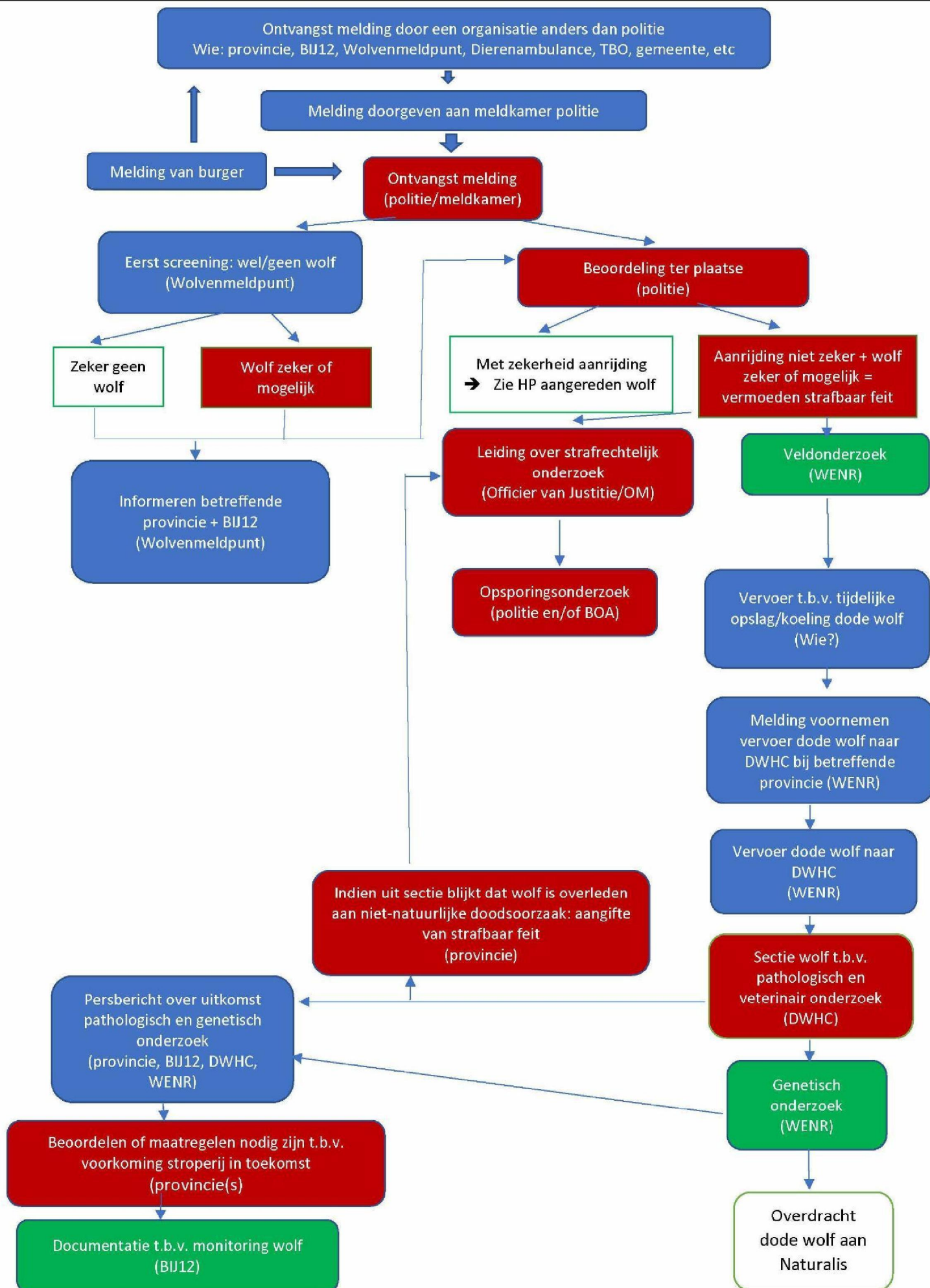
???

4. Vereiste toestemmingen (ontheffing, opdracht, vrijstelling, certificaat)

O.g.v. Wnb:

- onder je hebben + vervoer dode wolf. Bevoegd gezag: GS. Instrument: ontheffing of opdracht.
 - WENR heeft ontheffing verleend door GS Gelderland. Ontheffing geldt ook in de provincies die hebben ingestemd. Onduidelijk of provincies die niet hebben ingestemd, een ontheffing aan WENR hebben verleend.
 - DWHC: enkele provincies hebben ontheffing aan de Universiteit van Utrecht, Faculteit diergeneeskunde, verleend voor het onder zich hebben en vervoeren van Hrl-soorten. Onduidelijk of alle provincies dit hebben gedaan.
- CITES-certificaat. Bevoegd gezag: minister (RVO). CITES certificaat nodig???

Stroomschema Afhandeling melding dood gevonden dier – mogelijk wolf

BIJLAGE

Inter provinciaal Wolvenplan, Hoofdstuk 6 Monitoring en rapportage, pag. 27-28

6.8 Bijzonder onderzoek

Bij de vondst van een verse dode wolf wordt de politie of een BOA ingeschakeld als er enige verdenking bestaat op een illegaal gedood dier. Deze besluit of technische recherche of eventueel het NFI ingeschakeld dient te worden. Het Openbaar ministerie bepaalt of vervolging wordt ingesteld.

Elke dood gevonden wolf wordt veiliggesteld (in koeling, maar niet bevroren) en zo snel mogelijk naar het DWHC in Utrecht vervoerd waar, zo mogelijk nog op dezelfde dag, gezamenlijk met WENR sectie op het kadaver wordt uitgevoerd. WENR heeft de benodigde ontheffing om een wolf te vervoeren en kan anderen machtigen om van de ontheffing gebruik te maken. Bij de vondst van een dode wolf wordt de omgeving afgespeurd volgens protocol (bijlage 1). Er worden foto's gemaakt van de omgeving van de vindplaats, de dode wolf en detailopnames van verwondingen inclusief referentieobject (euromunt o.i.d.). Dierenambulances en kantonniers worden vooraf door de provincie geïnformeerd door middel van een brochure over de handelswijze bij de vondst van een wolf.

Bij de sectie vindt er aanvullend onderzoek plaats. In ieder geval dienen doodsoorzaak, leeftijd, conditie, voortplantingsstatus en herkomst onderzocht te worden. DWHC meldt volgens protocol de vondst ook aan CVI, RIVM en Naturalis. DWHC heeft de leiding bij de sectie waarbij er rekening wordt gehouden met het zo goed mogelijk geschikt houden van skelet en huid voor latere preparatie door Naturalis. Alle betrokkenen volgen bij sectie het protocol (bijlage 1). De sectie wordt op foto en/of film vastgelegd. Na sectie worden de resten (ten minste de complete huid en skelet) steeds overgedragen aan Naturalis. Naturalis beslist in welke vorm (opgezet, balg) dit materiaal bewaard wordt en kan het (in bruikleen) beschikbaar stellen voor bijvoorbeeld tentoonstellingen of wetenschappelijk onderzoek.

Monitoringsplan Wolf, paragraaf 5.2.2 Dode wolf

Dode wolf

Bij de vondst van een verse dode wolf wordt de politie of een BOA ingeschakeld als er enige verdenking bestaat op een illegaal gedood dier. Deze besluit of technische recherche of eventueel het NFI ingeschakeld dient te worden. Het Openbaar ministerie bepaalt of vervolging wordt ingesteld.

Elke dood gevonden wolf wordt veiliggesteld (in koeling, maar niet bevroren) en zo snel mogelijk naar DWHC in Utrecht vervoerd waar, zo mogelijk nog op dezelfde dag, gezamenlijk met WENR sectie op het kadaver wordt uitgevoerd. WENR heeft de benodigde ontheffing om een wolf te vervoeren en kan anderen machtigen om van de ontheffing gebruik te maken. Bij de vondst van een dode wolf wordt de omgeving afgespeurd volgens protocol, zie protocol 1 in bijlage 2. Er worden foto's gemaakt van de omgeving van de vindplaats, de dode wolf en detailopnames van verwondingen inclusief referentieobject (euromunt o.i.d.).

Bij de sectie vindt er aanvullend onderzoek plaats. In ieder geval dienen doodsoorzaak, leeftijd, conditie, voortplantingsstatus en herkomst onderzocht te worden. DWHC meldt volgens protocol de vondst ook aan CVI, RIVM en Naturalis. DWHC heeft de leiding bij de sectie waarbij er rekening wordt gehouden met het zo goed mogelijk geschikt houden van skelet en huid voor latere preparatie door Naturalis.

Alle betrokkenen volgen bij sectie het protocol. De sectie wordt op foto en/of film vastgelegd. Na sectie worden de resten (ten minste de complete huid en skelet) overgedragen aan Naturalis. Naturalis beslist in welke vorm (opgezet, balg) dit materiaal bewaard wordt en kan het (in bruikleen) beschikbaar stellen voor bijvoorbeeld tentoonstellingen of wetenschappelijk onderzoek.

Kwalificatie

Een dood gevonden dier kwalificeert als C1 onder voorwaarden dat:

- Het dier door een ervaren wolf deskundige wordt geïdentificeerd of
- Genetisch onderzoek bevestigt dat het een wolf is.

Documentatie

De documentatie vindt plaats met behulp van:

- protocol 1 (zie bijlage 2);
- Fotodocumentatie: het hele dier, details van de kop, tanden, poten, staart en
- Pathologisch rapport.

Wet economische delicten

Overtreding artikel 3.5, eerste lid, Wnb = economisch delict..

Economisch delict =

- misdrijf indien opzettelijk begaan (= incl. voorwaardelijke opzet)
- overtreding indien niet opzettelijk begaan

Zie artikel 1a, onder 1° + artikel 2, eerste lid, Wed

Strafmaat:

- Ingeval van misdrijf (opzet): gevangenisstraf van max. 6 jaar, taakstraf of geldboete vijfde categorie (= € 87.000,-). Zie [artikel 6, eerste lid, onder 1° Wed.](#)
- Ingeval van overtreding/geen opzet: gevangenisstraf max. 1 jaar, taakstraf of geldboete van de vierde categorie (= € 21.750,-). Zie [artikel 6, eerste lid, onder onder 4° Wed.](#)
- Voor zowel misdrijven als overtredingen kunnen bijkomende straffen o.g.v. artikel 7 en maatregelen o.g.v. artikel 8 worden opgelegd. Zie [artikel 6, tweede lid, Wed.](#)

Handelingsprotocollen/-perspectieven wolf.

Globaal plan van aanpak. [REDACTED] **19 jan. 2021**

Uw projectteam: [REDACTED]

Opzet:

1. Tweedeling tussen handelingsperspectieven (gericht op professionals van provincies, hulpdiensten e.d. - probleemsituaties, en hoe te handelen bij calamiteiten, escalatieladders, rollen en verantwoordelijkheden van provincies, politie, veiligheidsregio's, etc.) en een serie informatiebladen (voor een breder publiek, niet per se gericht op calamiteiten).
2. Losbladig, printbaar en digitaal, gemakkelijk te actualiseren.
3. Gebruik van bestaande stroomdiagrammen, bijlagen van het IPO Wolvenplan plus literatuur en ervaringen uit onze buurlanden.
4. Aanpassing aan NL situatie.
5. Voldoen aan juridische kaders. Oa aandacht voor vergunningverlening en ontheffingen.
6. Vaststelling via IPO wolvenwerkgroep, LOW en de ambtelijke molen van het IPO (AAC/BAC VP).
7. Afstemming met de div. wolvenpartners tijdens proces van ontwikkeling.
8. Termen verduidelijken: wat is langdurig, wat is overmatig, in of nabij bebouwd gebied, etc.

Voorstel, parallel:

1. Opstellen van een lijst met scenario's.
2. Concrete uitwerking van 2 senario's en deze voorleggen aan de volgende IPO

Wolvenwerkgroepvergadering:

- Auto rijdt wolf aan, wolf is dood.
- Auto rijdt wolf aan, wolf leeft nog.

Aan de hand van deze concrete uitwerking discussie in onze werkgroep of we op het goede spoor zitten, of dat er ergens gaten vallen. Vervolgens verdere uitwerking van deze 2 senario's en van de overige senario's.

3. Daarbij inventariseren waar er problemen zitten: zenderen, in hoeverre informatie over verblijfplaatsen van de wolf openbaar is en gedeeld mag worden, opvanglocaties, snelle beschikbaarheid van preventiemaatregelen, deskundigheid (van dierenartsen, politie, ...), etc.

Opzetten van wolvennetten en aansluiten van het toestel

1. Waar nodig de strook waar het net komt te staan maaien om spanningsverlies door begroeiing te voorkomen.
2. Er mag geen opstapmogelijkheid zijn die groter is dan 30 cm buiten het raster op een afstand van 2 meter.
3. In verband met de stevigheid van het raster altijd netten gebruiken met een dubbele pen
4. Op alle hoeken en knikken een hardhouten insultimber of stevige kunststof paal gebruiken om daar ook de hoogte en het strak staan te waarborgen
5. Uitrollen netten: de rollen nadat ze uit de doos gehaald zijn plat op de grond leggen. Maak het zwarte touwtje waar de rol mee vastgeknoopt zit los. Zet de paal met het zwarte touwtje in de grond en het touwtje verbinden aan de insultimber beginpaal. Pak de overgebleven paaltjes in 1 hand en laat het net over de grond slepen. Loop nu achterwaarts en laat telkens de volgende paal vallen. Bij de laatste paal het totale net straktrekken. Begin met het rechtop zetten bij de tweede paal.
6. De onderste draad moet strak over de grond liggen. Bij oneffenheden kan de onderste draad met een tentpen/haring tegen de grond worden gedrukt. Eventueel kunnen extra losse kunststof paaltjes gebruikt worden om het net langs oneffenheden zoals bijvoorbeeld greppels te geleiden.
7. Het schrikdraadtoestel (capaciteit) aanpassen aan het aantal netten.
Advies: gebruik een toestel met een impulsenergie van minimaal 1,5 Joule. Sluit het toestel aan volgens het bijgeleverde instructieboekje.
8. Aarding meten: als het toestel is aangesloten op de netten mag er op de aardpen maximaal 0.3kV staan. Is dit hoger dan moet de aarding verbeterd worden. Dit kan op droog terrein het geval zijn. Mogelijkheden om de aarding te verbeteren:
 - 1) Een langere aardpen nemen
 - 2) Extra aardpennen toevoegen.
 - 3) Een aardedraad (bijvoorbeeld een 4 cm breed paardenlint) uitrollen, op meerdere plaatsen met een metalen pen vastprikken in de grond en verbinden met de aarding van het toestel.
9. Accu's: zorg altijd voor 2 accu's, één aan het toestel en één aan de lader. Wissel accu's op tijd zodat er niet onverwachts 1 leeg is. Tip: meet regelmatig de spanning van de accu.
10. Controle: iedere dag spanning op de netten nameten: minimaal 4,5 kV!
Spanning op de aarding maximaal 0.3kV!

Oprollen netten: trek alle paaltjes uit de grond en leg deze plat op de grond in dezelfde richting. Begin daarna met het oprapen van de paaltjes en laat het net slepen. Aan het einde heeft u alle paaltjes in de hand. Leg nu deze op de grond. Begin het net op de rollen vanaf de andere zijde dan de stapel paaltjes. Rol het het laatst de paaltjes erbij in en maak het zwarte touwtje weer vast.

Dit is een noodset wolf werend raster eigendom van Provincie Gelderland.

Contactpersonen Provincie Gelderland:

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]@ gelderland.nl

[REDACTED]@ gelderland.nl

06- [REDACTED]

06- [REDACTED]

Contactpersoon bij aanval Wolf en voor het uitlenen en vragen van de set:

[REDACTED]

[REDACTED]@ gmail.com

06- [REDACTED]

Contactpersoon SBB:

[REDACTED]

[REDACTED]@ staatsbosbeheer.nl

06- [REDACTED]

Contactpersoon Natuurmonumenten:

[REDACTED]

[REDACTED]@ natuurmonumenten.nl

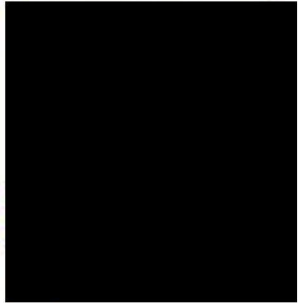
06- [REDACTED]

Bij een aanval altijd BIJ12 bellen op nummer 085- 486 22 22

Wanneer er sprake is van (vermoedelijke) schade door een wolf aan landbouwhuisdieren verzoeken wij u dit zo spoedig mogelijk bij BIJ12 te melden. Dit kan op nummer **085 – 486 22 22**. BIJ12 is iedere dag bereikbaar van **09.00 tot 17.00 uur**. In het weekend kunt u doorgeschakeld worden via het keuzemenu.
Aan de hand van de melding en toe te sturen foto's wordt eerst bepaald of er nader sporenonderzoek, sectie van het kadaver en DNA-afname (moet binnen 24 uur na het contact) noodzakelijk is.
Hiervoor is het van belang dat:

- het aannemelijk dient te zijn op basis van DNA-analyse, sectie van het kadaver en/of sporenonderzoek, dat de schade veroorzaakt is door een wolf en niet door een andere predator
- schade zo spoedig mogelijk gemeld dient te worden, in ieder geval binnen 24 uur, zodat bemonstering van het kadaver door BIJ12 en succesvolle DNA-analyse nog mogelijk is
- het kadaver van het prooidier liefst onaangeroerd op de vondstlocatie dient te blijven, om eventuele sporen niet uit te wissen. Bij regen heeft het de voorkeur dat het kadaver wordt afgedekt om eventueel DNA niet verloren te laten gaan.

To: [redacted]@ gelderland.nl]
From: [redacted]
Sent: Wed 1/20/2021 10:04:30 AM
Subject: handleiding
Received: Wed 1/20/2021 10:04:54 AM
[Opzetten van wolvennetten en aansluiten van het toestel.docx](#)

Goedemorgen,

Hierbij ontvang je een opzetje voor de handleiding tot het plaatsen van de noodset.

Bedoel je zoiets, anders graag opmerkingen/aanvullingen.

M vr gr

[redacted]

Van: [redacted]@ gelderland.nl]

Verzonden: donderdag 7 januari 2021 11:21

Aan: [redacted]

Onderwerp: Vragen aan [redacted]

Hoi [redacted]

Allereerst de beste wensen voor het nieuwe jaar. Dat het maar een mooi jaar wordt en dat we gezond blijven.

Ik heb een paar vragen.

De set die bij [redacted] ligt ga ik morgen ophalen en die leggen we in Kootwijk neer.

[redacted] heeft al aangegeven dat er maar 1 accu de optima yellowtop R2,7L/38Ah terug komt.

De andere is kapot. Kun jij me laten weten welke accu ik hierbij moet bestellen om de set weer compleet te maken?

De accu die je toen bij Natuurmonumenten hebt geleverd is een R3,7L/48Ah.

Graag even je advies hierover.

In december bij natuurmonumenten heb ik het met jou al gesproken over een korte handleiding.

Zou je voor mij een soort van handleiding voor het uitzetten van de noodset willen schrijven?

En daarbij ook de aandachtspunten willen zetten waar mensen op moeten letten en die fout kunnen worden gedaan?

Dit willen we dan bij de set neerleggen zodat die goed wordt ingezet.

Ik neem binnenkort nog even contact met je op omdat we nog een noodset in Dodewaard willen neerleggen.

Daar ben ik nu nog over in gesprek maar zou jij een set daar kunnen afleveren als het zover is?

Hartelijke groet,

[redacted]

2021-04-21 10:35:35 PM M 1/5

4°C

HB5-W

RECONIX

0000002141

2021-04-22 10:40:48 PM M 1/5

4°C

HB5-W

RECONIX

0000002138

Herdenschutz Länder Förderung

	Betreiber	Förderung Material	Herdenschutzhund		
Bund	DBBW				
Baden-Württemberg	MLR - BaWü	90%	Ausb.+Unterh. ab 60 Auen	p.A. 1.950,00	
Bayern	LFU Bayern				
Berlin					
Brandenburg	LFU Brandenburg	100%	AK + Ausb.	max. 4.000 pro Hund	
Bremen	LJ Bremen				
Hamburg					
Hessen	HLNUG Hessen	schaaf, 40 Euro per Aue		budget 500.000	
Mecklenburg-Vorp.	LUNG MV	100%			
Niedersachsen	LJN und NLWKN	100%	AK + Ausb.	2 ab 100 Auen, pro 100 mehr 1 Hund	
Nordrhein-Westfalen	LANUV NRW	100%	AK + Ausb.		
Rheinland-Pfalz	SNU RLP	100%			
Saarland	Landesportal	90%	AK + Ausb.		
Sachsen	LfULG Sachsen	100%	AK + Ausb.		
Sachsen-Anhalt	LAU / WZI	100%	AK + Ausb.	2 ab 100 Auen, pro 100 mehr 1 Hund	max. 30.000 p.A.
Schleswig-Holstein	LLUR SH	100%	AK + Ausb.		
Thüringen	TMUEN	100%	AK + Ausb.	ab 100 Auen	

Herdenschutz

<https://www.dbb-wolf.de/wolfsmanagement/herdenschutz/praeventions- und ausgleichszahlungen>

<https://um.baden-wuerttemberg.de/de/service/presse/pressemitteilung/pid/umweltministerium-weist-foerkulisse-wolfpraevention-aus/>

<https://www.lfl.bayern.de/itz/herdenschutz/index.php>

Stadtstaat - nicht relevant

<https://mlul.brandenburg.de/mlul/de/service/foerderung/natur/praevention-schaeden-wolf-biber/>

Stadtstaat - nicht relevant

Stadtstaat - nicht relevant

<https://umwelt.hessen.de/presse/pressemitteilung/hessisches-landwirtschaftsministerium-erhoeht-herdenschutzpraemie>

<http://www.wolf-mv.de/pages/praevention.html>

https://www.nlwkn.niedersachsen.de/startseite/naturschutz/wolfsburo/prventionsantrage_herdenschutz/praeventionsantraege-zum-herdenschutz-vor-wolfsangriff

<https://wolf.nrw/wolf/de/management/foerderung>

<https://snu.rlp.de/de/foerderungen/foerderung-herdenschutz/>

<https://www.wolf.sachsen.de/schadensvorbeugung-4186.html>

<https://lau.sachsen-anhalt.de/naturschutz/das-wolfskompetenzzentrum-wzi/herdenschutz/>

https://www.schleswig-holstein.de/DE/Fachinhalte/A/artenschutz/Material_FAQ_Wolf/FAQ_Wolfspaeventionsgebiete.html

<https://www.schafzucht-online.de/Geaenderte-Richtlinie-WolfLuchs,QUIEPTYwMjY3NTUmTUIEPTQ4MA.html>

<fen-im-rahmen-der-richtlinie-wolf-144497.html>

Herdenschutz Länder Grundschutz

Bund	Betreiber	Grundschutz						Herdenschutz
		min. Volt	min. Höhe	min. Litzen	min. Festzaun	Festzaun untergr.	Festzaun elektr.	
Bund	DBBW							https://www.dbb-wolf.de
Baden-Württemberg	MLR - BaWü	4000	90 cm	5				https://um.baden-wuertt
Bayern	LFU Bayern	4000	90 cm	4				https://www.lfl.bayern.de
Berlin								Stadtstaat - nicht relevant
Brandenburg	LFU Brandenburg	2500	90 cm	4	140	ja	ja	https://mlul.brandenburg
Bremen	LJ Bremen							Stadtstaat - nicht relevant
Hamburg								Stadtstaat - nicht relevant
Hessen	HLNUG Hessen	2000	90 cm	5				https://www.hessen.de/p
Mecklenburg-Vorp.	LUNG MV	2000	90 cm	4				http://www.wolf-mv.de/p
Niedersachsen	LIN und NLWKN	4000	90 cm	5				https://www.nlwkn.niede
Nordrhein-Westfalen	LANUV NRW	2500	90 cm	5				https://wolf.nrw/wolf/de
Rheinland-Pfalz	SNU RLP	2500	90 cm	5	140	ja	ja	https://snu.rlp.de/de/foe
Saarland	Landesportal	2500	90 cm	5	140	ja	ja	---
Sachsen	LfULG Sachsen	2500	90 cm	5	120	ja	ja	https://www.wolf.sachsen
Sachsen-Anhalt	LAU / WZI	3000	90 cm	4	140	ja	ja	https://lau.sachsen-anhal
Schleswig-Holstein	LLUR SH	3500	90 cm	4				https://www.schleswig-ho
Thüringen	TMUEN	2000	90 cm	4	120	ja	ja	https://www.schafzucht-o

[/wolsmanagement/herdenschutz/praeventions- und ausgleichszahlungen](#)

[emberg.de/de/service/presse/pressemitteilung/pid/umweltministerium-weist-foerderkulisse-wolfpraevention-aus/
/itz/herdenschutz/index.php](#)

[.de/mlul/de/service/foerderung/natur/praevention-schaeden-wolf-biber/](#)

[researchiv/pressemitteilung/neues-foerderprogramm-fuer-praeventiven-herdenschutz
ages/praevention.html](#)

[rsachsen.de/startseite/naturschutz/wolfsburo/prventionsantrage_herdenschutz/praeventionsantraege-zum-herdenschutz-vor-wolfsangriffen-im-rahmen-der-richtlin
/management/foerderung
rderungen/foerderung-herdenschutz/](#)

[.de/schadensvorbeugung-4186.html](#)

[t.de/naturschutz/das-wolfskompetenzzentrum-wzi/herdenschutz/](#)

[lstein.de/DE/Fachinhalte/A/artenschutz/Material_FAQ_Wolf/FAQ_Wolfspraeventionsgebiete.html](#)

[nline.de/Geaenderte-Richtlinie-WolfLuchs,QUIEPTYwMjY3NTUmTUIEPTQ4MA.html](#)

[ie-wolf-144497.html](#)

Hoe verder met de wolvencommissie?

Allereerst de open einden die we zelf hebben aangegeven dat zij door ons moeten worden uitgewerkt:

- 1) Vergoeding arbeid
- 2) Omgang met andere diersoorten (paarden, runderen, etc.)

Deze vragen zijn ook meerdere malen door anderen gesteld.

Tijdens de oordeelsvormende vergadering van de PS op 1 juli 2020 bracht de gedeputeerde zijn verzoek tot verruiming van de opdracht aan de wolvencommissie als volgt onder woorden:

En wat nu?

Voor hoeveel wolven is er ruimte?

Hoe groot moet het leefgebied zijn?

Hoe ga je om met corridors of nulstandsgebieden? En wil je die wel instellen?

Wat zijn de randvoorwaarden bij calamiteiten? Moet je de escalatieladder niet aanpassen?

Is het een goed idee om het op nationale schaal samen op te pakken?

Dit soort vragen leeft niet alleen bij hem maar ook breder in de politiek en de samenleving.

 2 juli 2020

To: [REDACTED]@gelderland.nl]
From: [REDACTED]
Sent: Wed 6/16/2021 10:23:39 AM
Subject: Info Zweedse vergoedingen
Received: Wed 6/16/2021 10:23:42 AM

Beste [REDACTED]

Enige tijd geleden heb ik een gesprek gehad met [REDACTED]. Hij heeft lange tijd in Zweden gewoond en heeft veel kennis over de Wolf en met name over hoe in Duitsland en Zweden vee beschermd wordt.

Momenteel verblijft hij weer in Nederland (Epe). Na ons gesprek stuurde [REDACTED] mij onderstaande informatie over een monitoringsapp en de vergoedingen die in Zweden bij roofdierschade worden gegeven.

Ik deel deze info graag met je en de commissieleden (1 juli vergadering?).

Groet,

[REDACTED]

Van: [REDACTED]<[REDACTED]@gmail.com>

Verzonden: maandag 19 april 2021 14:24

Aan: [REDACTED]<[REDACTED]@hotmail.com>

Onderwerp: Re: gesprek van hedenochtend

Hallo [REDACTED]

Ik vond het ook een prettig gesprek en ik vind het fijn dat er oog is voor praktische en handige oplossingen in dit gevoelige dossier. De Nederlandse monitoringsapp is nog niet klaar. Er wordt momenteel aan gewerkt door een IT specialist.

Maar hij wordt gemaakt naar Scandinavisch voorbeeld..:

<https://www.skandobs.se/#showObservations>

Hieronder volgt de tekst in de Nederlandse vertaling van de Zweedse richtlijnen van het Zweedse Wildschade centrum. Een aantal irrelevante zaken heb ik erbuiten gelaten, zoals vergoedingen voor schade door beren en schade aan loslopende jachthonden.

Wildschadecentrum

Bijdragen en vergoedingen in verband met roofdierschade op vee en honden.

Investerings in wolfwerende omheiningen

Voor de meeste dierhouderijen zijn elektrische omheiningen de meest effectieve methode om aanvallen door roofdieren te vermijden, zowel op het vlak van kostenbesparing als arbeidsextensiviteit.

Bijdragen voor wolfwerende omheiningen worden gesteld op 50sek/meter (10sek=1euro) + maximaal 500euro voor stroomaggregaat.

De helft van dat bedrag (2,50p/m+ max 500euro voor een aggregaat) kan gegeven worden voor het aanpassen/versterken van bestaande omheiningen.

Een aangewezen deskundige dient geraadpleegd te worden voor de beoordeling van de bestaande omheiningen en advies voor aanpassing.

Kuddebewakingshonden worden voor 100% van de aanschafkosten vergoed.

Ondersteuning voor onderhoud van wolfwerende omheiningen (wwo).

Bijdrage kan een keer jaarlijks gegeven worden met 50cent per meter voor het rooien onder de omheiningen. Jaarlijks zolang de omheiningen aan de eisen voor wwo voldoen.

Vergoedingen voor gemaakte kosten, daarin inbegrepen arbeidstijd, bedragen 35euro/uur en 18c/km reisvergoeding voor maatregelen om herhaling te voorkomen tot maximaal 14 dagen na een gedocumenteerde aanval:

-Verplaatsen van vee naar veiliger weiden

-Op stal zetten van vee, ook dagelijks voor de nacht

-Extra bijvoeren naar aanleiding van stalling

-Bewaking van het vee

-Plaatsing van Fladry of andere tijdelijke maatregelen (vergoeding bedraagt een uur arbeidstijd per 100meter omheining) Hierin worden begrepen voorbereidingen, plaatsing, verwijdering en eventueel nabewerking.

-Verzamelen van kadavers, transport naar destructiebedrijf en -kosten. Kadavers dienen na onderzoek direct verwijderd te worden om hernieuwde aanvallen te voorkomen.

Het zoeken naar vermiste dieren valt niet onder deze vergoedingen

Vergoedingen voor directe kosten

Gedode dieren

Materiele schade aan gebouwen, inclusief arbeidskosten

Vermiste dieren worden gelijkwaardig vergoed met dode dieren

Schapen

vrouwelijk dier 280 euro

Lam 150 euro

0000000452

Aangetekend + 25 euro per dier dat gehouden wordt op een ecologische boerderij

Drachtige schapen +40 euro per ongeboren lam, maximaal twee stuks

Rundvee, paarden en ander vee

Elk geval wordt op zich bekeken.

Aangeraden wordt om waardedokumentatie per dier te overhandigen

Herten

Gehouden herten worden NIET gerekend tot vee en worden niet vergoed

Reparatie arbeidskosten

Werk aan omheiningen en gebouwen wordt vergoed met 35 euro/uur

Indirecte kosten zoals dierenartskosten, medicinering worden 100% vergoed na overleg factuur

Kosten voor het afmaken na verwonding worden 100% vergoed

Persoonlijk commentaar [REDACTED] hierbij:

In Zweden worden in principe geen geografische grenzen gesteld aan de mogelijkheden voor veehouders om schadevergoedingen en subsidies aan te vragen. Bekend is dat jonge zwervende wolven op zoek naar eigen territorium en partner potentieel de meeste schade kunnen aanrichten en heel het land is daarvoor aangewezen risicogebied, met de nadruk op bekende corridors en territoria, die extra preventieve aandacht krijgen.

Overigens worden wolventerritoria ruim bemeten. Men gaat geen lijnen trekken op een kaart als het gaat om te bepalen of een veehouder wel of geen recht heeft op vergoedingen, subsidies en hulp.

DNA proeven worden afgenomen bij elke verdachte aanval, maar de resultaten van de analyses zijn NIET van belang voor het bepalen van schadevergoedingen. De door de provincie aangestelde bezichtigingsman (besiktningsman) bepaalt naar aanleiding van onderzoek ter plaatse of de kans op een aanval door een wolf 50% of meer is geweest. In dat geval worden maatregelen, vergoedingen en subsidies zo snel mogelijk gerealiseerd.

Juist dit laatste geeft bij veehouders veel draagvlak en respect voor de hantering van de situatie.

Snelle reactie en persoonlijk contact met een vertegenwoordiger van de autoriteiten wordt zeer op prijs gesteld.

Ook in Zweden zijn er vrijwilligersgroepen actief die getroffen veehouders behulpzaam zijn met het plaatsen van de juiste omheiningen.

Dit gebeurt altijd echter NADAT de bezichtigingsman een 50%+ beoordeling heeft gedaan en de provincie vergoedingen heeft goedgekeurd.

Bij aanval door honden is elke verantwoordelijkheid voor de veehouder en hondeneigenaar.

To: [redacted]@gmail.com]
Bcc: [redacted] | Blaekend [redacted]@ [redacted].com]
From: WOLVENCOMMISSIE
Sent: Tue 9/15/2020 6:09:24 AM
Subject: Informatie over subsidie wolvenmaatregelen
Received: Tue 9/15/2020 6:09:26 AM
[200512 Factsheet wolvencommissie eisen aan afrastering.pdf](#)
[200512 Factsheet wolvencommissie vergoedingen.pdf](#)

Geachte [redacted],
Bijgevoegd 2 informatiebladen over het hoe en over de vergoedingen. De provincie Gelderland verleent de subsidies en meer info daarover staat op deze website: <https://www.gelderland.nl/Subsidies/Voorkomen-van-schade-door-wolven>

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Commissie preventie wolvenschade Gelderland
026 [redacted] sms of whatsapp 06 [redacted] wolvencommissie@gelderland.nl | www.gelderland.nl
Meer weten over de wolvencommissie? <https://www.gelderland.nl/De-Wolf/Wolvencommissie>

Van: [redacted]@gmail.com>

Verzonden: maandag 14 september 2020 20:17

Aan: WOLVENCOMMISSIE <WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl>

Onderwerp:

Geachte heer/mevrouw,

Ik heb een aantal geiten, deze wil ik beschermen tegen de wolf, daar deze in aantal toeneemt.

Ik heb e.e.a. doorgelezen, de strekking is dat ik eerst kosten moet maken en dan zou ik subsidie kunnen aanvragen.

Graag ontvang ik van u de voorwaarden en een overzicht van vergoeding van de gemaakte kosten.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

To: info@[redacted].nl[info@[redacted].nl]
Cc: WOLVENCOMMISSIE[WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl]
From: [redacted] | Blaekend
Sent: Thur 9/17/2020 5:55:38 AM
Subject: Infosessie over voorkomen van schade door de wolf in Epe-Heerde / 3 oktober
Received: Thur 9/17/2020 5:56:03 AM
[200911 Uitnodiging wolvencommissie def.pdf](#)

Beste dierenartsen van Dierenartsenpraktijk Vaassen,

Beste [redacted]

Ik verzorg de communicatie voor de Gebiedscommissie Preventie Wolvenschade Gelderland, de zogenoemde wolvencommissie. Wolven zijn actief op de Noord-Veluwe, specifiek in de regio Epe – Heerde. De afgelopen periode zijn twee schapenhouders geconfronteerd met de gevolgen van een aanval van – hoogstwaarschijnlijk - wolven. De wolvencommissie wil zaterdag 3 oktober graag in gesprek met schapenhouders in die regio.

Eenzijds is het weren van de wolf in Epe - Heerde nu urgent, anderzijds is er nog weinig gebruikt gemaakt van de subsidieregeling voor wolfwerende maatregelen. De wolvencommissie wil betrokken dierhouders informeren en anderzijds dierhouders in staat te stellen hun bevindingen en ervaringen te delen.

Vorige week hebben wij naar schapen- en geitenhouders in Epe en Emst – nabij het leefgebied van de wolf - per brief bijgevoegde uitnodiging gestuurd voor een sessie op 3 oktober over het voorkomen van schade door de wolf.

Als veearts komt u dagelijks in contact met dierhouders. Waarschijnlijk ook in deze specifieke regio. De wolvencommissie wil u vragen om schapen- en geitenhouders te attenderen op deze bijeenkomst bij de schaapskudde Epe – Heerde. Doorsturen naar direct betrokkenen wordt gewaardeerd. De wolvenpreventiemaatregelen maken voorzienbare risico's zo klein mogelijk. Dat is in het belang van mens en dier.

Mocht u nog vragen hebben, aarzel dan niet om contact op te nemen

Hartelijke groet.

BLAEKEND

PROJECTMANAGEMENT

06 [redacted]

0000001302

To: info@fauna-in-balans.nl[info@fauna-in-balans.nl]; WOLVENCOMMISSIE[WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl]
Cc: [redacted]@hetnet.nl [redacted]@hetnet.nl
From: [redacted] | Blaekend
Sent: Tue 9/7/2021 5:25:42 AM
Subject: Input bericht de Boerderij
Received: Tue 9/7/2021 5:26:01 AM
[210906 Bericht wolvenconsulent v1.docx](#)

Goedemorgen [redacted]

In de bijlage vind je het bericht zoals ik deze naar [redacted] van de Boerderij wil sturen. Het is de vraag of ze het zo overneemt of een kortere versie hieruit destilleert. Ik vermoed dat laatste, maar ik voorzie haar in ieder geval graag van de juiste informatie. Graag jullie check op deze opzet.

@ [redacted] Kun je je vinden in deze bewoordingen? Voel je vrij om de quote aan te passen. En is het gelukt een foto te maken / vinden?

Voor de nieuwsbrief van de wolvencommissie pas ik het verhaal nog aan en komt [redacted] uitgebreider aan het woord. Die tekst volgt later deze week.

Het zou fijn zijn als het lukt om vandaag, of anders woensdag voor 10 uur te reageren.

Groet, [redacted]

Van: [redacted] | Blaekend [redacted]@ [redacted].com>

Datum: maandag 6 september 2021 om 13:10

Aan: "info@fauna-in-balans.nl" <info@fauna-in-balans.nl>

CC: [redacted]@hetnet.nl [redacted]@hetnet.nl, Wolvencommissie <wolvencommissie@gelderland.nl>

Onderwerp: Vervolg gesprek wolvenconsulent

Hoi [redacted]

Welkom bij de club! Goed je gesproken te hebben. Ik kom begin deze week bij je terug met een opzet voor het 1^e bericht richting Boerderij. Daarnaast werk ik een uitgebreider bericht uit voor in de nieuwsbrief die we eind september versturen en kijken we eind oktober / begin november of we een achtergrondverhaal kunnen maken over je ervaringen in de praktijk. Als je mij een goede foto van jezelf wilt sturen waarop je goed herkenbaar in beeld bent, idealiter in het veld, dan graag. Voor jou heb ik alvast...

1. Contactgegevens [redacted] / 06 [redacted] / [redacted]@hetnet.nl > [redacted] is schapsherder van de schaapskudde Epe – Heerde. Hier zijn wolfwerende maatregelen genomen ism Wolf Fencing en hij heeft behoefte aan een check op de rasters. Eind 2020 hebben we hier ook een demo-opstelling gehad waar we meerdere informatiesessies hebben georganiseerd.

2. Contactgegevens [redacted] / 06 [redacted] / [redacted]@landschapsbeheertgroeneveld.nl > [redacted] werkt met de autowinder, zie het filmpje Preventieve maatregelen in de praktijk / pilot autowinder draadoprolsysteem Link: <https://youtu.be/ycf7sRwWtX0>

3. In de bijlage de opzet voor een zoektocht naar een geschikte locatie voor een nieuwe demo-opstelling. In het document staat een lijst van mogelijke opties die zijn afgevalen, [redacted] van NM zag begin dit jaar geen mogelijkheden bij NM en andere TBO's in het nieuwe leefgebied. Via Gallagher hebben we geprobeerd om bij een leverancier terecht te kunnen, dat heeft ook het gewenste resultaat nog niet opgeleverd. Als je ideeën hebt over mogelijke locaties, dan kunnen we kijken wat we kunnen realiseren.

4. Deze heb ik niet met je besproken, maar deze schoot mij nog wel te binnen. [redacted] hebben deelgenomen aan de online informatiesessie voor Ede en Renkum en hebben aangegeven dat zijn er als hobbyhouder in Otterlo ook gebruik zouden willen maken van de wolvenconsulent.

[redacted]	[redacted]	[redacted]
------------	------------	------------

5. Contactgegevens [redacted] / 06 [redacted] / Boswachter Publiek Staatsbosbeheer Veluwe Midden / [redacted]@staatsbosbeheer.nl > SSB werkt met kuddebewakingshonden, zie <https://www.hartvannederland.nl/nieuws/dieren/buitenlandse-waakhonden-moeten-onze-schape-beschermen-tegen-wolven>

, maar let wel, de wolvencommissie heeft kuddebewakingshonden niet opgenomen in de preventieve maatregelen.

Uit preventieplan...

3.4 Kuddebewaking

Kuddebewaking vindt plaats met behulp van kuddebewakingshonden. Daarmee zijn onder meer in Duitsland ervaringen opgedaan. De honden worden gebruikt om wolven bij de landbouwhuisdieren weg te houden. De honden zijn speciaal voor dit doel gefokte (ras) honden die specifieke eigenschappen en kenmerken bezitten om vee tegen wolven te beschermen. Voorbeelden zijn Pyrenese Berghond, de Hongaarse Kuvasz en de Turkse Akbash.

De honden worden na goede training, begeleiding en socialisatie ingezet tussen schapen, veelal in roedels van meerdere honden. Het gaat meestal om bewaking van kuddes die zich verplaatsen in natuurgebieden waarbij ze de mobiele omgeving als territorium beschouwen. De honden schermen de kudde af. Bij nadering van een roofdier zal een van de honden alarm slaan en de rest zal bijvallen. Doorgaans schrikt het geblaf de wolf al voldoende af en draait het zelden uit op een daadwerkelijke confrontatie tussen de honden en een wolf.

Het rapport van de Pilot Kuddewaakhonden in de Nederlandse Schapenhouderij uit 2020 stelt dat het essentieel voor de pilots was dat er een deugdelijk (elektrisch) raster om de schapen en kuddewaakhonden was aangebracht. Niet alleen om die te scheiden van wolven, maar ook van bewoners, recreanten en andere voorbijgangers, al dan niet met honden, om mogelijke confrontaties te voorkomen.

0000001303

De kosten van deze preventiemaatregel betreffen de kosten van het opleiden van honden en de dagelijkse voeding en het dagelijks onderhoud van de honden. Ook zijn er kosten voor onderhoud van de honden na hun actieve periode als kuddebewakingshonden. De training en het houden van de honden is arbeidsintensief. De doelmatigheid van de maatregel is mede afhankelijk van de omvang van de kuddes, waarbij het om meerdere honden op een kudde gaat.

In de genoemde pilotstudy met kuddebewakingshonden in natuurgebieden het Wierdense Veld en de Sallandse Heuvelrug worden ervaringen uit Duitsland grotendeels bevestigd. Duitse studies leerden dat kuddebewakingshonden vooral geschikt zijn voor afgelegen locaties. Ze kunnen namelijk ook gevaarlijk zijn voor vreemde honden en zelfs voor mensen als die over het raster stappen richting de kuddebewakingshonden. Kuddebewakingshonden zijn geen aaibare dieren. Voorts is er sprake van hinder door veelvuldig nachtelijk blaffen van kuddebewakingshonden. Tijdens de twee jaar van de pilot met de honden werden in de kuddes geen schapen aangevallen door wolven, vossen of andere honden. Gelet op de omstandigheden in het dichtbevolkte Nederland met relatief kleine kuddes en risico's vanwege het intensieve landgebruik – waaronder recreatie –, de kosten en het feit dat ook nog kosten moeten worden gemaakt voor aanleg van rasters, acht de commissie de inzet van kuddebewakingshonden vooralsnog geen praktische preventiemaatregel in Gelderland. Voor zover de commissie bekend is, heeft vooralsnog geen van de beheerders van schaapskuddes op de Veluwe overwogen om blijvend kuddebewakingshonden in te zetten. Als een beheerder hiertoe toch een initiatief zou willen nemen, dan zal de commissie dat met belangstelling blijven volgen.

Mocht je vragen hebben, aarzel niet om contact op te nemen. In de tussentijd hebben we contact per mail en zien we elkaar sowieso op Prinsjesdag!

Hartelijke groet,

[Redacted signature]

BLA EKEND

PROJECTMANAGEMENT

Het Woldhuis 24

7325 WN Apeldoorn

06 [Redacted phone number]

To: WOLVENCOMMISSIE[WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl]
From: [REDACTED] | Blaekend
Sent: Sat 9/11/2021 9:03:32 AM
Subject: Input WC 21.09.21
Received: Sat 9/11/2021 9:03:53 AM
[210910 Opzet nieuwsbrief oktober wolvencommissie.docx](#)

Hoi [REDACTED]
Wolven die overdag en op eigen initiatief eens schaapskudde benaderen tot op een korte afstand, vertonen abnormaal wolvengedrag. Als 'ie er toevallig bij in de buurt was, is het maar de vraag of het een 'problematische wolf' betreft. Wel een heftig verhaal voor de herder in kwestie. Gelukkig is [REDACTED] behept met de nodige realiteitszin en kan dit buiten het oog van de media worden uitgezocht. Never a dull moment met de wolf...

In de bijlage de opzet voor de nieuwsbrief. Goed om deze te delen met de commissie en aan te vullen naar aanleiding van de uitkomsten van Prinsjesdag.

Groet [REDACTED]

Van: Wolvencommissie <WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl>

Datum: vrijdag 10 september 2021 om 15:56

Aan: [REDACTED].eu>, [REDACTED]@gmail.com>, [REDACTED]
[REDACTED]@hotmail.com>, [REDACTED]@natuurmonumenten.nl>, [REDACTED]
[REDACTED]@gmail.com>, [REDACTED]@gmail.com>, [REDACTED]@ [REDACTED].nl>

CC: [REDACTED] | Blaekend [REDACTED]@ [REDACTED].com>, [REDACTED]
[REDACTED]@gelderland.nl>, "info@fauna-in-balans.nl" <info@fauna-in-balans.nl>

Onderwerp: Wolv versus schaapskudde

Beste mensen,

Op de [REDACTED] heeft zich een bijzondere situatie voorgedaan bij een herder van [REDACTED]. [REDACTED] kennen we via de pilots, onder andere vanwege een proef met de autowinder. [REDACTED] is akkoord dat ik dit deel met de commissie met het verzoek hierover nu geen media-aandacht te zoeken. Ik heb nu 2 keer met hem gesproken en onze wolvenconsulent [REDACTED] heeft ook nog contact hierover met hem.

Het bijzondere is namelijk dat overdag een wolf een schaap uit een grazende kudde heeft gepakt, dat is bij mijn weten op de Veluwe niet eerder gebeurd. BIJ12 is ingeschakeld voor DNA afname, de schapen hebben vannacht gewoon weer op de heide gestaan in de flexnetten en daarbij is gelukkig niets meer gebeurd. Er zijn ook extra camera's opgehangen bij de nachtkraal maar daarop ook geen activiteit. Mogelijk blijft het hier bij maar het is iets waar we in ieder geval alert op willen zijn. Het voorval is [REDACTED] en zijn herder niet in de koude kleren gaan zitten. Opdrachtgever en enkele collega-herders in de buurt zijn door hem op de hoogte gebracht.

De voorlopige reconstructie is als volgt:

Gistermorgen 9 september zijn zo'n 300 heideschapen van landschapsbeheer 't Groene Veld om 8 uur ter plaatse uit de kraal gelaten om te grazen in het rustgebied van Staatsbosbeheer op de Noorderheide. Om half 9 merkte de herder activiteit in de kudde die deed denken aan een aanval door een hond omdat ter plekke schapen zich groepeerden. De kudde was op dat moment al behoorlijk verspreid en dit vond plaats nabij wat bosjes op de hei op ongeveer 150 tot 200 meter van de kraal/herder verwijderd. Niet duidelijk is of de wolf de kudde actief heeft benaderd of dat de kudde zich naar een rustplaats van de wolf heeft bewogen, het is ook niet duidelijk of de wolf het schaap al sluipend of rennend te pakken heeft genomen.

De herder ging er naar toe en heeft de wolf weggejaagd. De wolf had toen al 1 schaap bij de keel en vertrok met tegenzin, hoe dat precies liep vraagt [REDACTED] nog na. Verder viel op dat deze wolf tot ongeveer 9 uur in de buurt bleef (50 meter) totdat het wat drukker werd in de omgeving, de herder vond het geen fijn idee.

[REDACTED] zelf heeft de wolf net gemist. Er zijn met een mobiel wat foto's gemaakt maar niet erg gedetailleerd (heb ik niet).

[REDACTED] heeft een fotograaf die in de buurt was ingeroepen en die schijnt hoge resolutie foto's genomen te hebben welke aan hem zijn toegezegd. Verder heeft niemand wat gezien omdat het zich in rustgebied afspeelde. De bordercollies hebben weinig oog gehad voor de wolf en bleven vooral gefocust op de schapen, de reactie van de wolf op de honden was ook niet duidelijk maar wil [REDACTED] nog nagaan.

[REDACTED] heeft het schaap naar een dierenarts gebracht alwaar de DNA is afgenomen en het dier is geëuthanaseerd.

De rest van de dag heeft de kudde compact gegraasd, deze kudde heeft geen ervaring met aanvallen door honden, [REDACTED] volgt het gedrag de komende tijd.

Tenslotte wil ik deze mail gebruiken om aandacht te vragen voor onze bijeenkomst van 21 september in Haarhuis Arnhem. [REDACTED] zal aanwezig zijn om kennis te maken. Als er zaken zijn voor de agenda dan hoor ik het graag, de eerder afgesproken acties worden in ieder geval geagendeerd. In het bijzonder wil ik alvast stilstaan bij hoe we na 1/1/2022 verder zouden willen gaan.

Met vriendelijke groet, [REDACTED]

To: [redacted]@ gelderland.nl]
Cc: [redacted]@bij12.nl]
From: [redacted]
Sent: Fri 10/29/2021 11:57:24 AM
Subject: input wolvenplan
Received: Fri 10/29/2021 11:57:32 AM

Dag [redacted]

In IPO wolvenwerkgroep hebben we gesproken over het wolvenplan. Een aantal mensen is nu aan het schrijven, maar voor de paragraaf 5,5 'Gebiedsplannen, gebiedscommissie en begrenzing leefgebieden' zou ik jouw input ontvangen. Het gaat om een beleidsmatig verhaal / kader. Eenzelfde hoofdstuk is niet in het [huidige wolvenplan](#) opgenomen. Maar de info staat wel verspreid in de juridische analyse.

Kun je mij een concepttekst aanleveren voor dit onderdeel? De deadline is maandag 8 november.

Ik hoor graag of het lukt.

[redacted] schrijft de overige paragrafen van hoofdstuk 5 (m.u.v. 5.7).

5 Beleid en bescherming

- 5.1 Wettelijke kaders
- 5.2 Gunstige staat van instandhouding
- 5.3 Soortenbescherming
 - 5.3.1 Actieve en passieve soortenbescherming
 - 5.3.2 Beheer van wilde prooidieren wolf
- 5.4 Gebiedenbescherming
 - 5.4.1 N2000-gebieden
 - 5.5 Gebiedsplannen, gebiedscommissie en begrenzing leefgebieden
- 5.6 Afwijking van de bescherming: ontheffing- en vergunningverlening
 - 5.6.1 Omgevingswet
 - 5.6.2 Andere relevante wetgeving
- 5.7 Kader handelingsprotocollen

Groet, [redacted]

Met vriendelijke groet,

[redacted]
[redacted]

Leidseveer 2, 3511 SB Utrecht | www.bij12.nl
M +31 (0)6 [redacted] | E [redacted]@bij12.nl

Werkt voor provincies

Volg ons op [Twitter](#) en [LinkedIn](#).

Memo

Van [REDACTED]
Afgestemd met [REDACTED] [REDACTED]
Aan [REDACTED]
C.c. -
Datum 7 oktober 2020
Onderwerp Opstart landelijk overleg wolven
Bijlage(n)

STARTNOTITIE LANDELIJK OVERLEG WOLVEN – CONCEPT –

Toelichting vooraf

Voor de zomer hebben stakeholders uit de hoek van voornamelijk dierhouders¹ verzocht om een landelijke wolvencommissie, gebaseerd op de ervaringen in Gelderland en gericht op de resterende vraagstukken t.a.v. het wolvenbeleid. Stakeholders vrezen versplintering van kennis rond preventie van wolvenschade en achten (twaalf) verschillende preventieplannen niet werkbaar, met name niet voor begrazingsbedrijven, die meerdere provincies actief zijn.

Een landelijke overlegvorm sluit bovendien aan bij het uitgangspunt van provincies om ten aanzien van de wolf als gezamenlijke provincies op te willen trekken en beleid te ontwikkelen. Het Interprovinciaal wolvenplan is daarvan het resultaat.

Met het instellen van een landelijk wolvenoverleg wordt recht gedaan aan de maatschappelijke betrokkenheid zoals verwoord onder behoefte stakeholders en de rol van de provincies en Rijk om enerzijds om gezamenlijk beleid te voeren en de regie te houden en anderzijds maatschappelijke betrokkenheid te waarborgen.

Vanuit de provincies is er regie op het proces, maar willen we ook alle stakeholders betrekken bij de besluitvorming. Het is vanuit overwegingen van draagvlak, betrokkenheid en communicatie nuttig om via een dergelijk landelijk overleg een klankbord te hebben bij betrokkenen. Daarmee kan lopende het beleidsproces worden

¹ o.a. LTO Nederland (vakgroep schapenhouderij), Stichting Beheer Platform Kleinschalige Schapen- en Geitenhouders (KSG), Vereniging Gescheperde Schaapskudden Nederland (VGSN), Federatie Particulier Grondbezit en Natuurmonumenten, brief aan IPO 6 juli 2020

meegedacht en geadviseerd. Ook kunnen signalen vanuit de stakeholders snel worden opgepakt.

Naar aanleiding van bovenstaande is in de BAC VP (17/09/20) is besloten om een landelijk wolvenoverleg in te stellen.

1. Voorstel landelijk wolvenoverleg met betrokken stakeholders

Onderstaand wordt ingegaan op het voorzitterschap, de taakopvatting en de samenstelling van het landelijk wolvenoverleg. Dit als informatie vooraf. Deze punten zullen t.z.t. in een eerste startbijeenkomst nader worden toegelicht en besproken.

Voorzitterschap

Daarbij heeft de BAC VP besloten voort te bouwen op de provinciale wolven commissies (Gelderland, Noord-Brabant en Drenthe). [REDACTED] is voorzitter van twee van deze provinciale overleggen. Mede daarom is het voorstel hem ook als voorzitter van het landelijk wolvenoverleg te benoemen.

Voortgang is belangrijk: binnen de wolvenwerkgroep hebben genoemde drie provincies een actieve rol om voortbouwend op hun provinciale commissies snel een landelijke commissie is op te starten. Met de leden van de provinciale commissies in genoemde provincies is het voor grootste deel ook in de (personele en organisatorische) samenstelling van de landelijke commissie te voorzien, waardoor aanvulling beperkt kan zijn. Voorgesteld wordt om in ieder geval het ministerie LNV deel te laten nemen.

Taakopvatting landelijk wolven overleg (LOW)

Een zorgvuldige duiding en afbakening van het doel van het landelijk overleg van groot belang. (NB: dit in overleg met de voorzitter nog nader af te stemmen)

- Het landelijk wolvenoverleg dient bij te dragen aan kennisuitwisseling en een klankbordfunctie te hebben. Het is voor alle partijen van belang het maatschappelijk veld zo veel mogelijk mee te nemen in de verdere ontwikkeling van het interprovinciaal wolvenbeleid.
- De gedeelde opvattingen van de maatschappelijke organisaties worden benut bij de invulling van het wolvenbeleid. Helder dient te zijn dat besluitvorming bij de (gezamenlijke) provincies (IPO BAC VP) ligt.
- Het is een landelijk wolvenoverleg waar provincies/IPO/BIJ12 en LNV wel bij aanwezig zijn maar in faciliterende rol bijv. door invulling van de secretariaatsrol, informatieverstrekking e.d. Partijen zijn in overleg bijeen maar niet in overleg met de overheden.
- Daarbij is het tevens van belang helder onderscheid te maken tussen de landelijk te voeren discussies en regionale discussies in de provinciale gebiedscommissies (waar aan de orde²). De rolverdeling is dat de provinciale commissies zich uiteraard met provinciale aspecten bezig houden. Het landelijk overleg zal zich kunnen uitspreken over (inter-)nationale/interprovinciale aspecten (zie onderstaand kader).

²Indien wolvegebied ingesteld na vestiging wolf conform procedure Wolvenplan

(inter-)nationale/interprovinciale aspecten wolvenbeleid:

Actualisering Interprovinciale wolvenplan (Interprovinciaal wolvenplan 2.0):

- Uitwerken handelingsperspectief bij incidenten (zoals 'wolf bij Heusden')
- Uitwerking bouwstenen (draaiboeken) voor overige wolvenincident scenario's
- Fact-finding studie wolf

Gerelateerde ontwikkelingen:

- tegemoetkomingen in de schade en monitoring m.b.t. de wolf.
- communicatie over de wolf.
- internationaal managementplan.

Beoogde samenstelling landelijk wolvenoverleg:

Stakeholders die in aanmerking komen voor deelname aan het landelijk wolvenoverleg zijn in ieder geval:

- LTO Nederland (vakgroep schapenhouderij),
- Stichting Beheer Platform Kleinschalige Schapen- en Geitenhouders,
- Vereniging Gescheperde Schaapskudden,
- Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging,
- Staatsbosbeheer
- Natuurmonumenten
- Federatie Particulier Grondbezit,
- Dierenbescherming,
- Wolf Fencing
- Zoogdiervereniging
- WENR (Wageningen Universiteit)

Dit overleg wordt gefaciliteerd vanuit de provincies/IPO/BIJ12 en het ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit. Hetgeen betekent dat ook vertegenwoordigers vanuit deze overheden aan het overleg zullen deelnemen.

Voor alle deelnemers/stakeholders geldt dat ze uitgangspunten van overleg moeten onderschrijven ('in overleg verder komen') en dus elkaars standpunten respecteren. Van de deelnemers wordt verwacht dat zij bestuurlijk of uitvoerend betrokken zijn bij het wolvenbeleid. We gaan daarbij uit van maximaal één persoon per organisatie.

BIJ12 zal vanuit het team Faunazaken de secretaris rol vervullen, IPO, en LNV provincies, nemen eveneens deel aan het landelijk wolvenoverleg.

Startoverleg

Zodra nader vooroverleg met de voorzitter heeft plaatsgevonden en betrokken partijen hun vertegenwoordigers hebben voorgedragen, zal een eerste bijeenkomst van het landelijk wolvenoverleg worden ingepland. Dit moet nog komend kwartaal, bij voorkeur medio november, plaatsvinden.

Praktische zaken

De voorzitter zal een vergoeding voor zijn inzet ontvangen, de deelnemers ontvangen een reiskostenvergoeding. Uitgegaan wordt van ca. 3-4 per jaar bijeen te komen. De provincies d.t.v. IPO/BIJ12 faciliteren die overleg.

To: [redacted]@ipo.nl; [redacted]@ gelderland.nl;
[redacted]@prvlimburg.nl; [redacted]@prvlimburg.nl; [redacted]@provincie groningen.nl; [redacted]@provincie groningen.nl;
[redacted]@provincie groningen.nl; [redacted]@provincie groningen.nl; [redacted]@ brabant.nl; [redacted]@ brabant.nl;
[redacted]@overijssel.nl; [redacted]@overijssel.nl; [redacted]@overijssel.nl; [redacted]@overijssel.nl;
[redacted]@fryslan.frl; [redacted]@fryslan.frl; [redacted]@fryslan.frl; [redacted]@fryslan.frl;
[redacted]@drenthe.nl; [redacted]@drenthe.nl; [redacted]@drenthe.nl; [redacted]@drenthe.nl; [redacted]@bij12.nl;
[redacted]@bij12.nl; [redacted]@bij12.nl; [redacted]@bij12.nl;
[redacted]@minlnv.nl; [redacted]@minlnv.nl; [redacted]@minlnv.nl; [redacted]@minlnv.nl;
[redacted]@bij12.nl; [redacted]@bij12.nl; [redacted]@bij12.nl; [redacted]@bij12.nl

From: [redacted]
Sent: Fri 9/4/2020 7:58:12 AM
Subject: IPO wolvenwerkgroep 9 september a.s.
Received: Fri 9/4/2020 7:58:28 AM
[Agenda 090920 WOLVEN WERKGROEP.docx](#)
[Wolven acties tot eind 2020 d.docx](#)

Beste allen,

Bijgaand de agenda en de actiepunten lijst voor ons wolvenoverleg a.s. woensdag.

De afgelopen tijd hebben we ons vooral gericht op het informeren van de IPO lijn.
Nu ook zullen we concretere stappen moeten zetten voor zowel de korte termijn (o.a. handelingsperspectief) als de (voorbereidingen) voor de lange termijn.
De actiepunten lijst biedt daarvoor het uitgangspunt om afspraken te maken voor de volgende stappen.

Tot woensdag 13.30 via Teams,

Met vriendelijke groeten,

[redacted]
[redacted]
[redacted]
Leidseveer 2, 3511 SB Utrecht | www.bij12.nl
T +31 (0)85 486 22 22 | F +31 (0)85 [redacted]
M +31 (0) 6 [redacted] | E [redacted]@bij12.nl

To: [redacted]@ipo.nl; [redacted]@ gelderland.nl; [redacted]@prvlimburg.nl; [redacted]@prvlimburg.nl; [redacted]@provincie groningen.nl; [redacted]@provincie groningen.nl; [redacted]@provincie groningen.nl; [redacted]@provincie groningen.nl; [redacted]@ brabant.nl; [redacted]@ brabant.nl; [redacted]@ brabant.nl; [redacted]@ brabant.nl; [redacted]@ overijssel.nl; [redacted]@ overijssel.nl; [redacted]@ overijssel.nl; [redacted]@ overijssel.nl; [redacted]@ fryslan.fr; [redacted]@ fryslan.fr; [redacted]@ fryslan.fr; [redacted]@ fryslan.fr; [redacted]@ drenthe.nl; [redacted]@ drenthe.nl; [redacted]@ drenthe.nl; [redacted]@ drenthe.nl; [redacted]@ bij12.nl; [redacted]@ bij12.nl; [redacted]@ minInv.nl; [redacted]@ minInv.nl; [redacted]@ minInv.nl; [redacted]@ minInv.nl; [redacted]@ bij12.nl; [redacted]@ bij12.nl; [redacted]@ bij12.nl; [redacted]@ bij12.nl

From: [redacted]
Sent: Fri 10/9/2020 3:24:09 PM
Subject: IPO wolvenwerkgroep 21 oktober a.s.
Received: Fri 10/9/2020 3:24:29 PM
[Agenda 211020 WOLVEN WERKGROEP.pdf](#)
[Actiepunten IPO wolven werkgroep 30-9-2020.docx](#)

Beste collega's,
Bijgaand de agenda voor ons komend overleg en actiepuntenlijst van de vorige keer.
Aan ieder een oproep om de komende week door te pakken en met voorstellen te komen.
De agenda stuurt wel in de prioriteitstelling, maar dat neem niet weg dat ook andere onderwerpen voortgang vereisen.
Bovendien roep ik op om na te denken over de kosten die de invulling van dit wolvendossier met zich gaat meebrengen.
Zelf ben ik komende week afwezig, maar ik hoop kort voor de vergadering nog wel met mijn inbreng te komen.
Goed weekend, met vriendelijke groeten,

LET OP: IK HEB EEN NIEUW MOBIEL NUMMER : 31 [redacted]

Leidseveer 2, 3511 SB Utrecht | www.bij12.nl

T +31 (0)85 486 22 22 | F +31 (0)85 [redacted]

M +31 (0) [redacted] | E [redacted]@bij12.nl

Werkt voor provincies

To: WOLVENCOMMISSIE[WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl]
From: [REDACTED] | Blaekend
Sent: Thur 12/17/2020 4:33:59 PM
Subject: Kerstgroet!
Received: Thur 12/17/2020 4:34:02 PM

Ho [REDACTED]
Dankjewel voor deze fijne mail, daar word ik blij van.
In januari zetten we in op het online kennisevent van Het Schaap & GD. Daarnaast hoorde ik gisteravond tijdens het webinar 'Een kijkje in het leven van een schaapherder in wolvengebied' van de Zoogdiervereniging dat ze in januari een 2^e webinar gaan organiseren samen met Wolf-Fencing over het zetten van wolfwerende hekken. Ik ga kijken of onze content (video's) en zienswijze daar een rol in kan spelen (ik neem je mee in cc).
Volgens mij zouden we dan eind januari de volgende nieuwsbrief kunnen plannen (na het kennisevent de 28ste en de vergadering op de 14e). Als ik landelijk een steentje kan bijdragen, dan doe ik dat graag!
Ik wens je fijne feestdagen toe en voor 2021 veel positiviteit, werkplezier en iedere dag een glimlach!
Hartelijke groet,
[REDACTED]

BLAEKEND
PROJECTMANAGEMENT

Het Woldhuis 24
7325 WN Apeldoorn
06 [REDACTED]

Van: Wolvencommissie <WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl>
Datum: donderdag 17 december 2020 om 11:27
Aan: [REDACTED] | Blaekend [REDACTED]@ [REDACTED].com>
CC: [REDACTED]@ [REDACTED].eu>
Onderwerp: RE: Verantwoording factuur november

Dag [REDACTED]
Dank weer voor de gedetailleerde verantwoording. Het laat goed zien hoeveel belangrijk werk je voor de commissie hebt verzet de afgelopen maand, wat overigens geldt voor het gehele afgelopen jaar, een enorme steun in de rug voor de wolvencommissie. Onze overeenkomst loopt volgend jaar gewoon door, ook dan zal er voldoende te doen zijn. Naar verwachting gaat de wolvin op de Zuidwest Veluwe zich vestigen en gaan GS ook dat gebied in maart aanwijzen als wolvengebied, wellicht geldt dat ook voor enkele gebieden die nu net buiten de bestaande begrenzing vallen.
Wat ook blijft is de opgave om zoveel mogelijk betrokkenen enthousiast te krijgen om de maatregelen te treffen en subsidie aan te vragen. De recente filmpjes zullen daar zeker aan bijdragen, maar ook helpen bij het (landelijke) overleg over de aanbevelingen van het preventieplan en het actualiseren van het beleid.
De kerstvakantie staat voor de deur en als de wolven zich wat koest houden kunnen we dus van wat vakantiedagen genieten. Alvast fijne dagen gewenst.
Met vriendelijke groet, [REDACTED]

Van: [REDACTED] | Blaekend [REDACTED]@ [REDACTED].com>
Verzonden: donderdag 17 december 2020 10:08
Aan: WOLVENCOMMISSIE <WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl>
Onderwerp: Verantwoording factuur november

Hoi [REDACTED]
In de bijlagen vind je de net ingediende factuur en de onderliggende verantwoording. In de maand november zit de 20 uur meerwerk. Dit komt voort uit de video-opnames, het 'gedoe' rondom de [REDACTED] en de opvolging van interviewverzoeken.
Hartelijke groet,
[REDACTED]

BLAEKEND
PROJECTMANAGEMENT

Het Woldhuis 24
7325 WN Apeldoorn
06 [REDACTED]

0000001306

Betreft Klankbord- en infosessie over voorkomen van schade door de wolf in Epe-Heerde
Kenmerk 200911_5

Beste schapen- of geitenhouder,

Sinds enige tijd is er een wolvenroedel aanwezig op de Noord-Veluwe en specifiek in de regio Epe-Heerde. Enkele schapenhouders zijn de afgelopen periode geconfronteerd met schapen die gedood zijn door een wolf. De Gebiedscommissie preventie wolvenschade Gelderland, de zogenoemde wolvencommissie, wil graag op korte termijn het gesprek aangaan met schapen- en geitenhouders in de regio om samen te kijken wat er gedaan kan worden om schade in de toekomst zoveel als mogelijk te voorkomen.

Daarom organiseren we een bijeenkomst op **zaterdag 3 oktober 2020** bij de Schaapskudde Epe-Heerde. Je kan dan je ervaringen delen met andere schapenhouders en een kijkje nemen bij de demo-opstelling van vijf wolf-werende afrasteringen die in aanmerking komen voor subsidie van de provincie Gelderland.

Programma & tijden

We komen samen in meerdere sessies van maximaal 10 dierhouders om te voldoen aan de coronavoorschriften. Deze kleinschalige en laagdrempelige aanpak maakt het bovendien makkelijker om in dialoog te gaan. Bij veel interesse volgen nog extra sessies en nieuwe data, dus deel deze uitnodiging gerust met andere collega schapen- en geitenhouders in het gebied.

<u>Sessie 1</u>	<u>Sessie 2</u>	<u>Sessie 3</u>	<u>Programma</u>
09.45	12.45	15.00	Informele ontvangst met koffie en thee
10.15	13.15	15.20	Opening
10.25	13.25	15.40	De wolven op de Veluwe en in Epe-Heerde: wat betekent dat?
10.45	13.45	16.00	Wolfwerende maatregelen en 5 rasters in demo-opstelling
11.15	14.15	16.30	Preventie, subsidie, dialoog en interactie
11.45	14.45	17.00	Einde

Gesprekspartners

De bijeenkomst is een initiatief van de wolvencommissie, in samenwerking met Wolf-Fencing en Wolven in Nederland. Aanwezig zijn:

- [REDACTED] voorzitter LTO-vakgroep Schapenhouderij en lid van de wolvencommissie in Gelderland
- [REDACTED] dossierhouder wolven Platform voor de Kleinschalige Schapen- en Geitenhouders, lid van de wolvencommissie in Gelderland en Drenthe
- [REDACTED] voorzitter en initiatiefnemer Wolf-Fencing, docent biologie
- [REDACTED] validator en woordvoerder Wolven in Nederland

Postadres
Postbus 9090, 6800 GX Arnhem

t 026 359 85 68
e wolvencommissie@gelderland.nl

Inschrijving voor 29 september 2020

Gezien de bijzondere maatregelen vragen we je om vooraf aan te melden via wolvencommissie@gelderland.nl of 06- [REDACTED] Je kan hier ook meer informatie vragen. Graag ontvangen we bij de inschrijving:

- Naam
- E-mailadres
- Telefoonnummer
- Eventuele voorkeur voor aanvangstijd(en)

Deelnamen is kosteloos. Na je inschrijving ontvang je een bevestiging hiervan met aanvullende gegevens. Let op: het aantal plaatsen per sessie is beperkt. Wanneer er te veel aanmeldingen zijn, ontvang je daarover bericht. Houd er rekening mee dat slechts 1 persoon per huishouden kan deelnemen, zodat er plek is voor zoveel mogelijk schapen- en geitenhouders. Mensen met verkoudheidsklachten worden verzocht om thuis te blijven en zich af te melden.

Met vriendelijke groet,
namens de Gebiedscommissie preventie wolvenschade Gelderland

[REDACTED]

To: [redacted]@hotmail.com]; [redacted]@gmail.com]; [redacted]
[redacted]@natuurmonumenten.nl]; [redacted].eu];
[redacted]@gmail.com]; [redacted]@gmail.com]
Cc: WOLVENCOMMISSIE[WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl]; [redacted]@gmail.com [redacted]@gmail.com];
[redacted]@ [redacted].nl]
From: [redacted] | Blaekend
Sent: Fri 9/11/2020 7:13:38 PM
Subject: Klankbord- en infosessie over voorkomen van schade door de wolf in Epe-Heerde / 3 oktober
Received: Fri 9/11/2020 7:14:19 PM
[200911 Opzet bijeenkomst WC v4.docx](#)
[200911 Opzet uitnodiging WC def.pdf](#)

Beste leden van de wolvencommissie,
Samen met [redacted] hebben we 3 oktober een sessie georganiseerd voor de schapenhouders in Epe-Heerde. In de bijlage vind je de opzet van de dag en de uitnodiging zoals die per post wordt verstuurd naar 127 adressen in de regio.
Vanwege de corona-maatregelen is er gekozen voor een kleinschalige insteek met zo'n 10 deelnemers per sessie. Naast [redacted] en [redacted] is [redacted] vanuit de commissie aanwezig en verzorg ik het organisatorische gedeelte. Er is helaas geen ruimte voor meer mensen.
Mocht je schapenhouders kennen in het gebied, attendeer deze dan op de bijeenkomst. We gaan in eerste instantie voor de dierhouders die hun vee in dit gebied hebben lopen. Mocht er belangstelling zijn van buiten deze postcode gebieden, dan schalen we op naar zaterdag de 17^e of een ander moment. De demo-opstelling blijft voorlopig staan bij de schaapskudde Epe-Heerde.
Mocht je vragen hebben, aarzel dan niet om mij te contacteren. Ik houd jullie op de hoogte van het verloop van de inschrijvingen.
Fijn weekend!
Hartelijke groet,
[redacted]

BLAEKEND
PROJECTMANAGEMENT

Het Woldhuis 24
7325 WN Apeldoorn
06 [redacted]

Materialen e.d.

28 sept. Wilkon – draad, isolatoren, handgrepen, zonnecollectoren, anti-diefstalkasten voor collectoren, accu's, schrikdraadkasten etc. Rekening dateert van 28 september omdat aanvankelijk door ons bedongen korting van 8% niet was verwerkt. (Vaste vergoeding voor apparatuur is 03 maar incl. accu, zonnecollector, schrikdraadapparaat, anti-diefstalkast en aardpennen waren wij ca.

03 - kwijt voor stroom op plaatsen waar dat niet voorhanden is.)

10 juli MRT – tuingaas; ter bescherming van de parelhoenders van de buurvrouw, die altijd in de tuin grenzend aan het weiland scharrelen

Algemeen: op drie plaatsen moesten de grondankers ruim 20 meter de grond in, dus extra grondankers en bedrijf nodig dat ze zo diep in de grond kon slaan

Bij 'diverse materialen' moet gedacht worden aan extra isolatoren, draad e.d.

Werk door derden

17 aug [REDACTED] – verwijderen oude en plaatsen van ca. 400 nieuwe palen rond 4 weilanden. De palen zouden anders nog jaren zijn blijven staan en mondjasmaat, door schenkingen deels om niet, vervangen worden.

30 juli Bosonderhoud – ingraven hoofdspanningskabel, o.a. onder verharde weg door, incl. grondkabel en reparatie wegdek.

Algemeen: Kosten vrijwilligers betreffen o.a. catering voor Vereniging Het Edelhert en Wolffencing.

Kosten wildwerendraster Schaapskudde Epe-Heerde

Datum 2020	Naam	Omschrijving	Bedrag ex.BTW	BTW	Bedrag incl.BTW
Materialen etc.					
28-Sep	Wilkon	diverse materialen	03	03	03
5-Jun	Foreco	robinia palen			
12-Jun	Multimate	gereedschap etc			
15-Jun	Reerink	krammen/lint			
12-Aug	Wildkamp	buizen			
10-Jul	MRT	tuingaas			
7-Jul	Gamma	diverse materialen			
4-Jul	Welkoop	isolatoren			
4-Jul	Welkoop	diverse materialen			
4-Jul	Welkoop	ankers en isolatoren			
10-Jul	Welkoop	grondkabel			
16-Jul	Multimate	div. electra			
28-Jul	Welkoop	raster diversen			
8-Aug	Welkoop	raster diversen			
31-Jul	Multimate	raster diversen			
30-Jul	Wilkon	draad/ankers			
27-Aug	Wilkon	diverse materialen			
totaal	materialen		11081.85	2327.19	13409.04
Werk door derden en kosten vrijwilligers					
17-Aug	Bomhof	kranen en 6 tonner	03	03	03
3-Jul	Plus	kosten vrijwilligers			
3-Aug	Wilkon	aardpennen slaan			
30-Jul	Bosonderhoud	kranen en grondwerk			
17-Jul	Plus/Deka/Sligro	kosten vrijwilligers			
21-Jul	Emka	electrawerk			
totaal	werk derden en kosten vrijwilligers				
TOTAAL	kosten aanbrengen raster		14,644.60	3,045.40	17690

Kosten zonne-energie

Gallagher MBS800	1	<div>03</div>
Gallagher Optima S5,!	1	
Gallagher 40W Solar l	1	
Gallagher Inbraakwer	1	
Gallagher Insultimber	1	
Gallagher Aardpen 2n	3	
Gallagher Aardsok	1	
Totaal	€ 1,405.29	

Kuddebeschermingshonden

Georganiseerd door [REDACTED] 17 0

beschikbaarheid aanpassenopties

Wat?

Datum is 26 oktober

Beste Allemaal,

Hierbij de uitnodiging om deel te nemen aan de dag om te onderzoeken wat kuddebeschermingshonden voor ons kunnen gaan betekenen. Waar we tegenaan lopen en welke kansen er zijn.

Agenda

Ochtenddeel van 9.00 uur tot 12.00 uur voor allen.

- Vaststellen agenda en voorstel rondje, [REDACTED]
- De feiten, welke interacties met de wolf zijn er geweest, impact herders, [REDACTED]
 - vragen
- Natuurlijk gedrag wolf in gebied met schaapskudde actuele situatie; wat te doen bij een confrontatie; wanneer wordt de situatie stabiel, [REDACTED]
 - vragen
- Kuddebeschermingshonden, [REDACTED]
 - Wat is de impact van de aanwezigheid van kuddebeschermingshonden voor de terreinbeheerders (begrazingslocaties en de rol van de kudde voor het toerisme)
 - Voorbeeld Hoog Buurlo
 - De kosten van kuddebeschermingshonden
 - vragen
- Hebben we een keus? Wat als we niets doen, [REDACTED]
 - vragen
- Stand van zaken wolvencommissie, subsidie mogelijkheden, [REDACTED]
 - vragen
- Conclusie en volgende stappen

- Lunch

Middagdeel van 13.00 uur tot 16.00 uur voor kudde eigenaren, [REDACTED]

- Impact op de bedrijfsvoering in de specifieke omstandigheden van deze kuddes.

Tijdens de bijeenkomst zal er gefilmd worden door [REDACTED] voor een documentaire. Als je bezwaar hebt om op film te komen, horen wij dat graag.

Locatie:
Het Theehuis

Routebeschrijving:

Let op: Advies is om voor de navigatie het parkeeradres aan te houden. De parkeerplaats bij het Theehuis is namelijk alleen bestemd voor bewoners. Parkeren kan bij Bosbad Putten. Zuiderveldweg 6 in Putten.

Vanuit richting Zwolle:

Neem op de A28 ter hoogte van Harderwijk de afslag Ermelo (afrit 12). Houd de richting Ermelo/Putten aan, met wegnummer N303. Dit is de Putterweg. Rij alsmar recht door tot u aan uw linkerhand een tankstation ziet. Sla vervolgens bij de verkeers

[REDACTED], Landschapsbeheer 't Groene Veld en [REDACTED], Stichting schaapskudde Gemeente Nunspeet

Wie? opties

CK

[REDACTED] gereageerd

CV

[REDACTED] gereageerd

DZ

[REDACTED] gereageerd

DK

[redacted] gereageerd

DV

[redacted] gereageerd

JG

[redacted] gereageerd

JU

[redacted] gereageerd

JW

[redacted] gereageerd

LN

[redacted] gereageerd

MV

[redacted] gereageerd

MK

[redacted] gereageerd

MK

[redacted] gereageerd

[toon alle deelnemers](#)

Waar?

-

Wanneer? opties

ma 25 oktober, 09:00 - 16:00

To: [redacted]@gmail.com]; [redacted]@gmail.com]; [redacted] |
[redacted]@ [redacted].nl]; [redacted]@hotmail.com]; [redacted]
[redacted]@natuurmonumenten.nl]; [redacted].nl]; [redacted]
[redacted].eu]; [redacted] || [redacted]@ [redacted].com]; [redacted]
[redacted]@gmail.com]

From: WOLVENCOMMISSIE
Sent: Fri 4/10/2020 2:29:54 PM
Subject: Laatste loodjes 95% versie
Received: Fri 4/10/2020 2:29:54 PM

Beste mensen,

Inmiddels heeft iedereen inhoudelijk gereageerd en verwachten we van [redacted] nog een nadere reactie.

[redacted] is weer druk doende om de voorgestelde aanpassingen te verwerken. We constateerden dat er helaas enkele teksten onbedoeld zijn weggevalen zoals bijvoorbeeld punt 2 van de opmerkingen van [redacted] die nu alsnog worden teruggeplaatst. Ook de overige opmerkingen worden verwerkt.

[redacted] gaf me aan bereikbaar te willen zijn voor een telefonische afstemming, bijvoorbeeld met [redacted] mocht daar nog behoefte aan zijn.

Dit betekent ook dat niet vandaag maar dinsdag [redacted] de laatste hand legt aan het plan zodat het woensdag de deur uit kan zoals aangekondigd aan de belangstellenden. Als het enigszins lukt heeft de vormgever en dan ook dinsdag nog aandacht aan kunnen besteden en hebben we een goede 95% versie waar we allemaal achter kunnen staan.

Voor nu allen alvast een goed paasweekende gewenst.

Met vriendelijke groet [redacted]

Van: [redacted]@gmail.com>

Verzonden: vrijdag 10 april 2020 14:51

Aan: [redacted]@gmail.com>

CC: [redacted] | KplusV [redacted]@kplusv.nl>; [redacted]@hotmail.com>; [redacted]
[redacted]@natuurmonumenten.nl>; WOLVENCOMMISSIE <WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl>; [redacted]
[redacted]@ [redacted].nl>; [redacted] || [redacted]@ [redacted].com>; [redacted]
[redacted]@gmail.com>; [redacted].eu>

Onderwerp: Re: CONCEPT 8 APRIL PLUS DBESPREEKPUNTEN VERTROUWELIJK

Goedemiddag,

Doordat RVO gisteren liet weten de graasdierpremie later uit te betalen en mijn hele achterban op de achterste benen staat, ben ik helaas nog niet toegekomen aan het beoordelen van het 2e concept. Ik hoop dat vanmiddag te doen.

Wat ik wel wil laten weten, is dat de vakgroep Schapenhouderij volmondig achter de mail van [redacted] staat. Wij hebben al eerder laten weten, dat de huidige situatie, wat ons betreft op twee punten te kort schiet: er is geen vergoeding voor de vervolg schade en er is geen vergoeding voor arbeid. Over het eerste gaat deze preventie regeling niet, maar we betreuren het ten zeerste dat een rapport van de Gezondheidsdienst voor Dieren, waarin vervolgschade is aangetoond, wordt ondergebracht in een bijlage van de bijlagen. Ons is ten aanzien van de factor arbeid de wind uit de zeilen genomen door de wikkelmachine. Het is goed, dat die machine er is en dat we er ervaring mee opdoen, maar voor veel schapenhouders zal het een station te ver zijn. Het onderzoek naar de factor arbeid moet o.i. sterker verwoord worden in de regeling, zeker tav de pilots.

Tav onze bezwaren hebben wij overwogen om uit de cie te stappen. We hebben dat niet gedaan, omdat ons beloofd is dat in het voorwoord van de voorzitter aandacht besteed zou worden aan de beperkingen van deze subsidieregeling. Aangezien het voorwoord van de voorzitter en de aanbiedingsbrief nog niet beschikbaar zijn, houden wij ons kruis nog even droog. Maar niet valt uit te sluiten, dat wij bij de presentatie van deze regeling in een eigen communicatie ons standpunt kenbaar zullen maken.

Tot zo ver, ik ga nu opnieuw de regeling lezen

Op vr 10 apr. 2020 om 12:48 schreef [REDACTED]@gmail.com>:

Dag allen,

Na het lezen van het laatste concept heb ik helaas moeten concluderen dat ik mij onvoldoende herken in het plan dat er nu ligt. Als vertegenwoordigers van organisaties die deels andere visies hebben op dit dossier zouden we samen tot een evenwichtig plan moeten komen waarin de belangen van alle partijen worden onderkent. Dat is in mijn ogen nu niet het geval.

Tot voor kort had ik alle vertrouwen dat wij er samen uit zouden komen. Daarnaast heb ik tot op heden de samenwerking met ieder commissielid als zeer prettig ervaren. Ik kan begrijpen dat de belangen en denkwijze van mijn achterban voor anderen wat lastiger te doorgronden zijn. Ze zijn ook lastiger in cijfers te vatten of in financiën uit te drukken. Daarom heb ik destijds ook ons standpunt over de wolf rond laten gaan (nogmaals bijgevoegd). Een goede regeling voor de schapenhouderij heb ik altijd voor 100 procent gesteund. Voor mijn achterban zijn echter vooral de zaken van belang die wij als commissie lang onder "overig" hebben geschaard en aan de orde komen in de laatste hoofdstukken.

Daarom heb ik veel tijd gestoken in de opzet voor het hoofdstuk overig en adviezen. In deze opzet heb ik gekeken naar de wensen van alle partijen en tegelijkertijd er voor gezorgd dat er voor ons nog voldoende herkenningpunten instaan. Deze opzet hebben wij in de laatste vergadering kort besproken.

In het eerste concept merkte ik dat de denkrichting/opbouw/toon totaal anders was dan mijn opzet die we in de laatste vergadering hebben besproken. Ook waren een aantal voor mijn achterban belangrijke punten weggelaten. Ik had verwacht dat in het tweede concept dit wat gerepareerd zou kunnen worden, maar helaas heb ik moeten concluderen dat een paar belangrijke zaken die er wel in stonden nu ook zijn gewijzigd of weggelaten.

Natuurlijk begrijp ik dat delen van mijn opzet nog zouden moeten worden ingekort en dat er nog veel zaken over de subsidieregeling zouden moeten worden toegevoegd en dat de indeling/volgorde zou veranderen. Ook stonden er nog een aantal zaken in waar we nog verder over moesten discussiëren. Daar ligt het probleem niet. Het punt is dat de voor ons belangrijke zaken zijn verdwenen, afgezwakt of niet worden onderkend.

Ik geloof echter nog steeds dat wij hier uit kunnen komen, ook gezien het feit dat ik geen negatieve reacties heb ontvangen op mijn opzet (duidelijk was wel dat er over het stukje beheer/afschot nog verder gediscussieerd/overeenstemming bereikt moest worden). Hieronder heb ik vijf punten opgesomd die voor mijn achterban belangrijk zijn en waarover duidelijk iets opgenomen moet worden in het stuk wil ik het straks kunnen voorleggen.

1. • Meer aandacht (maar kan kort en bondig) voor ecologische effecten/schade/biodiversiteit. Zie ook mijn opzet, maar ik kan daar een samenvatting van 8 zinnen van maken.
2. • Oproep tot een onderzoek naar 0-stand gebieden in het stuk en advies. Zie ook in mijn opzet pagina 7 en de laatste pagina.
3. • Toevoegen dat men bij sterk groeiende populaties in Duitsland ervaart dat de instrumenten voor beheer onvoldoende zijn. Dat wordt daar ook politiek onderkend. En er wordt onvoldoende rekening gehouden in ons concept dat de populatie toch groot zou kunnen worden ondanks bevolkingsdichtheid etc. [REDACTED] heeft aangegeven dat we dat als reële optie moeten zien. Hopelijk komt dit niet uit, maar de provincie moet daar wel op voorbereid zijn. Dergelijke scenario's mogen we niet achter houden voor de provincie.
4. • Op de een of andere manier een oproep om een beheerplan klaar te hebben voor als de populatie de maatschappelijke draagkracht overschrijdt. Desnoods oproep aan FBE, er moet hier een compromis tekst mogelijk zijn in mijn ogen. Door het voorstel van [REDACTED] om het woord "effecten" toe te voegen is de essentie voor mij verloren gegaan. Dit is een discussiepunt. Ik verwacht echter dat we een formulering kunnen bedenken waar [REDACTED] en ik ons beiden in kunnen vinden (en de rest uiteraard ook). De toevoeging van het woord effecten in het hoofdstuk Draagvlak is in mijn ogen niet op zijn plaats.
5. • Weer terugbrengen zinsnede in escalatieladder bij punt 2: "Hiertoe kan ook behoren het omheinen van natuurgebieden en parken, zoals het nationaal Park De Hoge Veluwe". Dit is ook belangrijk voor ons.

Ik wil de commissieleden hierbij dan ook vragen of zij akkoord kunnen gaan met deze punten en wat betreft punt 4 stel ik voor dat ik met [REDACTED] overleg om te komen tot een tekst waar wij ons beiden in kunnen vinden en deze dan aan eenieder voorleg. Uiteraard sta ik open voor een andere procedure.

0000001310

Verder vraag ik me nog af wat er wordt bedoeld met de laatste zin op pagina 22? Dat de kosten verschoven worden naar de grondeigenaren of lees ik dat nu verkeerd?

13

Hartelijke groeten,

On Wed, Apr 8, 2020 at 7:04 PM [REDACTED] | KplusV [REDACTED]@kplusv.nl> wrote:
Dag allen

Hierbij ontvangen jullie de volgende conceptversie van het preventieplan.
DE opmerkingen en commentaren zijn zoveel mogelijk verwerkt.
Er rest een aantal bespreekpunten.

Het verzoek is of jullie uiterlijk vrijdag a.s. voor 12 uur jullie resterende opmerkingen willen mailen aan een ieder.
Zowel op de plantekst als op de bespreekpunten,

Ik heb niet met Wijzigingen Bijhouden gewerkt. Dat zou de tekst onoverzichtelijk maken. Ik mail jullie elk je commentaar op de vorige versie met daarbij aangegeven wat ik ermee heb gedaan.

Alvast dank voor de reacties.

Met vriendelijke groeten,

[REDACTED]
KplusV Advies

mobiel: 06 [REDACTED]
e-mail: [REDACTED]@kplusv.nl

[REDACTED]
[REDACTED]@kplusv.nl

+31 6 [REDACTED]

Vestiging Arnhem
Postbus 60055
6800 JB Arnhem
Westervoortsedijk 73
6827 AV Arnhem
T +31 (0)26 355 13 55

Vestiging Amsterdam
Postbus 74744
1070 BS Amsterdam
Science Park 402
1098 XH Amsterdam
T +31 (0)20 669 90 66

Vestiging Rotterdam
Stationsplein 45
(Groot Handelsgebouw)
3013 AK Rotterdam
Ruimte A4.004
T +31 (0)10 254 00 17

0000001311

www.kplusv.nlinfo@kplusv.nl

KvKnr.09055476

Van: [redacted] <[redacted]@hotmail.com>

Verzonden: dinsdag 31 maart 2020 11:43

Aan: [redacted] <[redacted]@Natuurmonumenten.nl>; WOLVENCOMMISSIE

<[redacted]@WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl>; [redacted] | KplusV [redacted] <[redacted]@kplusv.nl>; [redacted] <[redacted]@[redacted].nl>; [redacted] <[redacted]@[redacted].com>; [redacted] <[redacted]@gmail.com>; [redacted] <[redacted]@gmail.com>; [redacted] <[redacted]@gmail.com>; [redacted] <[redacted]@[redacted].eu>

Onderwerp: Re: CONCEPT VERTROUWELIJK

Beste allen,

Naar aanleiding van de tekst van hoofdstuk 8, de reactie van [redacted] op het beleidsadvies en na overleg met [redacted] nog wat opmerkingen van mijn kant.

Bij hoofdstuk 8:

Bij de adviezen 9 en 10 betreffende de ruimtelijke inpassing zou ik willen toevoegen "voor zover dat thans niet het geval is". In veel bestemmingsplannen is hetgeen gevraagd wordt al mogelijk.

Bij de reactie van [redacted] eens met de opmerkingen. Maar laten we bij "Het advies als middel in de communicatiestrategie" dat wel praktisch en haalbaar invullen, zodat we binnen het geplande tijdschema blijven. Het stuk blijft een beleidsadvies, maar het is natuurlijk wel onze eerste (concept)versie die breed bekend zal worden. Overigens lijkt het me een goede zaak om in een latere fase een goed toegankelijke publieksversie t.b.v. subsidieaanvragen te maken.

Groet,

Van: [redacted] <[redacted]@Natuurmonumenten.nl>

Verzonden: dinsdag 31 maart 2020 09:44

Aan: WOLVENCOMMISSIE <[redacted]@WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl>; [redacted] | KplusV [redacted] <[redacted]@kplusv.nl>; [redacted] <[redacted]@[redacted].nl>; [redacted] <[redacted]@[redacted].com>; [redacted] <[redacted]@gmail.com>; [redacted] <[redacted]@gmail.com>; [redacted] <[redacted]@gmail.com>; [redacted] <[redacted]@[redacted].eu>; [redacted] <[redacted]@hotmail.com>; [redacted] <[redacted]@hotmail.com>

Onderwerp: RE: CONCEPT VERTROUWELIJK

Dag allemaal,

Ook van mijn kant de complimenten voor het concept wat er nu ligt. We zetten hiermee een flinke stap. Ik heb een drietal opmerkingen van fundamentele aard.

Mijn eerste punt is de vraag of dit plan zelf ook een middel is in onze communicatiestrategie (de vraag stellen is hem beantwoorden). Zo ja, dan moeten we meer werk maken van het begrijpelijk presenteren van alle feitelijkheden. Dat vraagt bijvoorbeeld om illustraties (foto's, figuren met bijschriften) en kaders met belangrijke achtergrond informatie. Ook moeten we veel meer uitspraken van bronnen voorzien, dat komt de betrouwbaarheid ten goede.

0000001312

Het tweede punt is het ontbreken van een duidelijke schets van het juridisch speelveld. Door hierover een begrijpelijk verhaal te presenteren wordt duidelijker welke maatregelen om schade door wolven te beperken binnen de huidige wetgeving mogelijk zijn. Het inzicht dat na het (internationaal) bereiken van de gunstige staat van instandhouding inclusief de Nederlandse bijdrage er meer maatregelen mogelijk zijn is belangrijk. Er ontstaat dan meer handelingsperspectief en dat sluit aan bij de wens om ingrijpen die leeft bij o.a. veel schapenhouders.

Het derde punt is onze keuze voor het Limburgse management model voor de eveneens beschermde bever. In dit model is al het ingrijpen gericht op de schade van de bever. Dat vormt de wettelijke basis voor de maatregelen, waaronder uiteindelijk ook afschot. Deze lijn staat nu ook in onze escalatieladder. Dat betekent dat we ook zuiver moeten zijn in onze formuleringen. Onze oproep moet dan zijn dat we om beleid vragen dat gericht is op de beheersbaarheid van de effecten van de ontwikkeling van de wolvenpopulatie. In de laatste twee hoofdstukken van het preventieplan ontbreekt regelmatig het woord effect bij de oproep tot beheersbaarheid

Nu ga ik de adviezen nog bekijken.

Groet, [REDACTED]

[REDACTED]

Teamleider Kennis & Informatie

Afd. Natuur & Landschap / 's Graveland

06- [REDACTED]

www.natuurmonumenten.nl

Ik werk niet op [REDACTED]

Doe mee met [Natuurmonumenten](http://www.natuurmonumenten.nl) en bescherm natuur in Nederland.

Van: WOLVENCOMMISSIE <WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl>

Verzonden: vrijdag 27 maart 2020 18:04

Aan: [REDACTED] KplusV' [REDACTED]@kplusv.nl>; [REDACTED]@ [REDACTED].nl>; [REDACTED]
[REDACTED]@ [REDACTED].com>; [REDACTED]@gmail.com>; [REDACTED]
[REDACTED]@gmail.com>; [REDACTED]@Natuurmonumenten.nl>; [REDACTED]
[REDACTED]@gmail.com> [REDACTED].eu>;
[REDACTED]@hotmail.com; WOLVENCOMMISSIE <WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl>

Onderwerp: RE: CONCEPT VERTROUWELIJK

Beste mensen,

In aansluiting op de mail van [REDACTED] en een telefonisch overleg zojuist met de voorzitter wil ik jullie vragen om naast de gevraagde inhoudelijke reactie ook na te denken over eventuele inhoudelijke bespreekpunten waarop nog nadere besluitvorming binnen de commissie nodig is.

Op basis daarvan zoeken we dan naar een vorm om dat goed met elkaar te bespreken. Elkaar fysiek treffen dinsdagavond is helaas niet mogelijk en de effectiviteit van een video-meeting met de gehele commissie kent ook zijn grenzen.

Dus na lezing en inhoudelijke reactie aan [REDACTED] ook graag aan [REDACTED] en mij aangeven over welke zaken nog een discussie zou moeten worden gevoerd of besluit zou moeten worden genomen.

Laten we proberen dat dinsdagmiddag rond 12 uur bij mij te hebben zodat dinsdag in de loop van de dag duidelijk is of en hoe we dinsdagavond met elkaar en in contact komen.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED] Commissie preventie wolvenschade Gelderland

026 [REDACTED] sms of whatsapp 06 [REDACTED] | wolvencommissie@gelderland.nl | www.gelderland.nl

Meer weten over de wolf? <https://www.gelderland.nl/De-Wolf>

Van: [REDACTED] KplusV [REDACTED]@kplusv.nl>

Verzonden: vrijdag 27 maart 2020 15:45

0000001314

Aan: [redacted]@ [redacted].nl>; [redacted]@ [redacted].com>;
[redacted]@gmail.com>; [redacted]@gmail.com>;
[redacted]@natuurmonumenten.nl>; [redacted]@gmail.com>;
[redacted].eu>; [redacted]@hotmail.com>; WOLVENCOMMISSIE
<WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl>

Onderwerp: CONCEPT VERTROUWELIJK

Dag allen,

Bijgaand treffen jullie het concept preventieplan wolven.
Het slothoofdstuk waarin de adviezen nog eens zijn opgesomd ontvangen jullie uiterlijk maandagochtend.

Teun zal nog nader bericht versturen over de oorspronkelijk geplande bijeenkomst op 31 maart.

Ik verzoek jullie om jullie reactie op hetgeen ik nu voorleg aan mij en [redacted] te doen toekomen, uiterlijk op 31 maart a.s. voor 16 uur.

Bij voorkeur een reactie op hoofdlijnen en onderwerpen. Maar detailsuggesties mogen ook altijd.
Er kunnen nog redactionele onvolkomenheden in de tekst staan. Die mag je negeren.

Bij voorbaat hartelijk dank voor jullie reactie.

Met vriendelijke groeten,

[redacted]

[redacted]
KplusV Advies

mobiel: 06 [redacted]
e-mail: [redacted]@kplusv.nl

[redacted]
[redacted]@kplusv.nl
+31 6 [redacted]

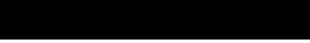
Vestiging Arnhem
Postbus 60055
6800 JB Arnhem
Westervoortsedijk 73
6827 AV Arnhem
T +31 (0)26 355 13 55
Routebeschrijving

Vestiging Amsterdam
Postbus 74744
1070 BS Amsterdam
Science Park 402
1098 XH Amsterdam
T +31 (0)20 669 90 66
Routebeschrijving

Vestiging Rotterdam
Stationsplein 45
(Groot Handelsgebouw)
3013 AK Rotterdam
Ruimte A4.004
T +31 (0)10 254 00 17
Routebeschrijving

--

Met vriendelijke groet,

Woolsofholland Originals

info@woolsofhollandwinkel.com

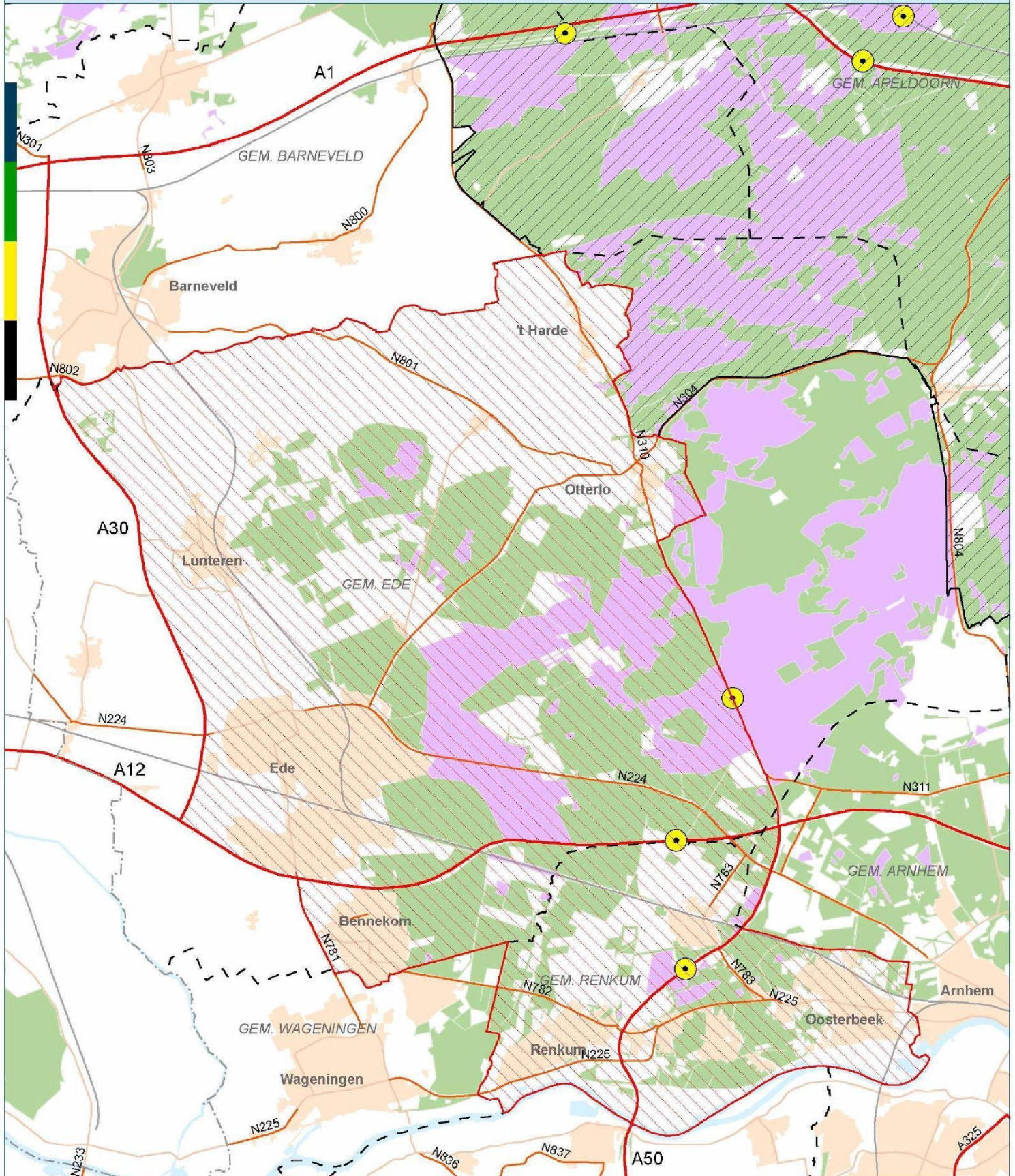
www.woolsofhollandwinkel.com

(+31) [REDACTED] / (+31) [REDACTED]

Winkel: De Akker 13, 5251 AB Vlijmen

open: do, vr 10-17 uur, za 10-16 uur

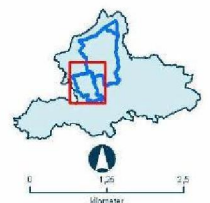
tijdens beurzen gesloten

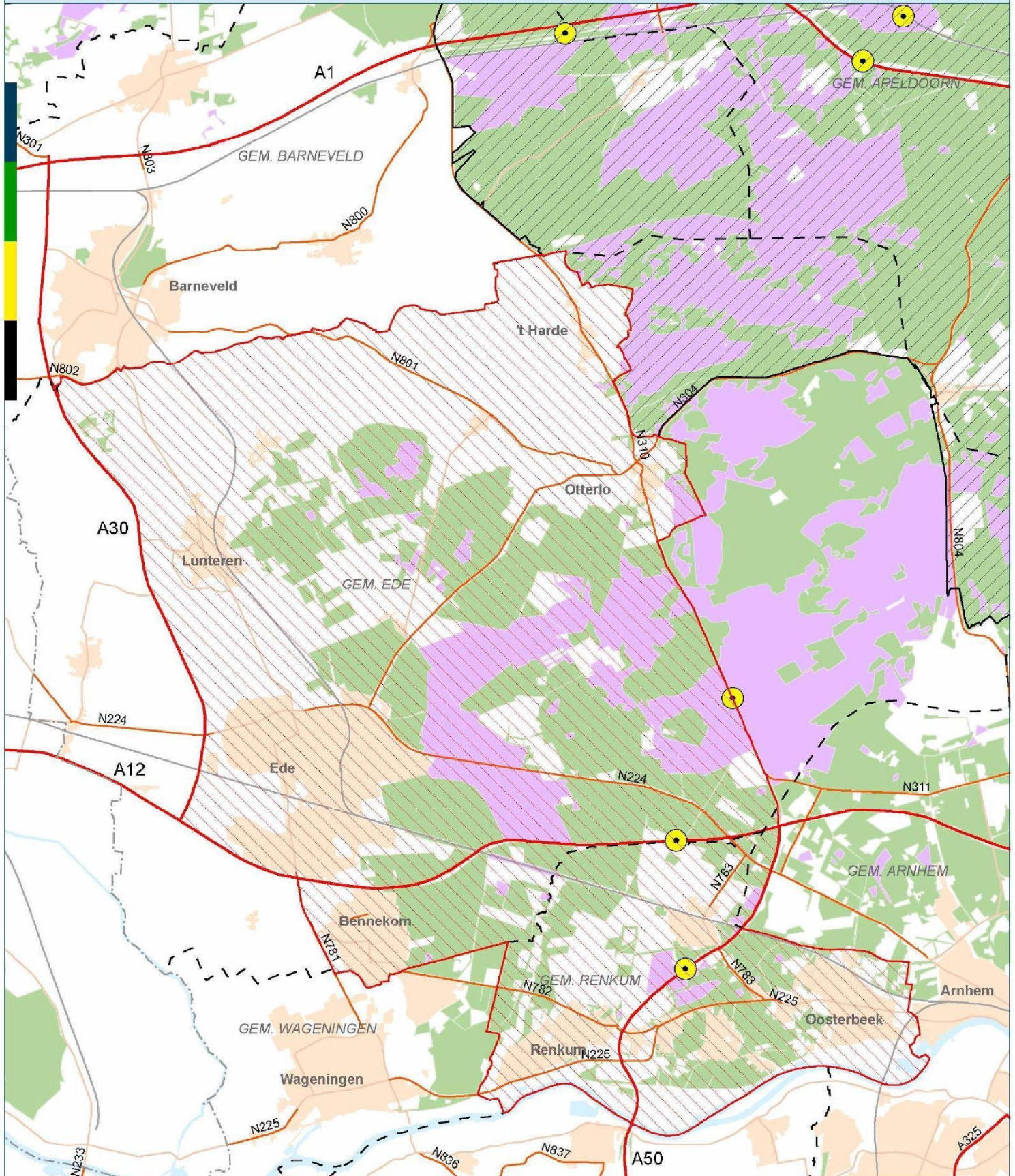
Legenda:

- Huidig leefgebied wolf
- Uitbreiding leefgebied wolf
- Ecoducten

- Infrastructuur:
- Snelwegen
 - Overige wegen
 - Spoorlijn

Datum: 1 maart 2021

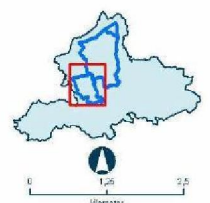

Legenda:

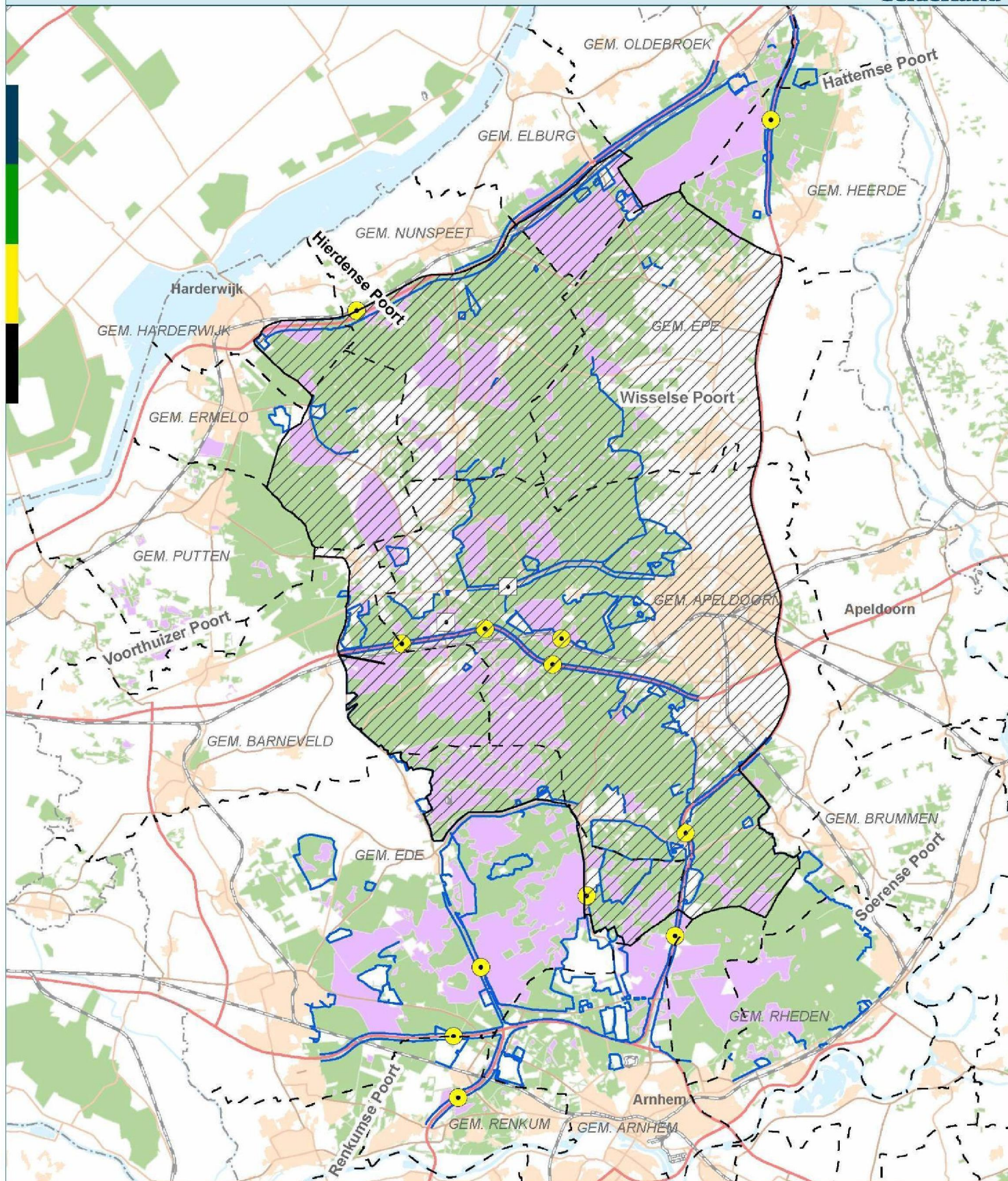
- Huidig leefgebied wolf
- Uitbreiding leefgebied wolf
- Ecoducten

Infrastructuur:

- Snelwegen
- Overige wegen
- Spoorlijn

Datum: 1 maart 2021

Legenda:

Leefgebied wolf

Hertenkerende rasters

Faunapassages:

Passage

Passage in aanleg

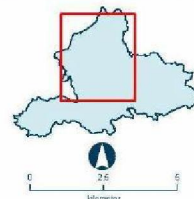
Passage gepland

Infrastructuur:

Snelwegen

Overige wegen

Spoorlijn

Cartograaf: [Redacted]
Projectnummer: 1902-0057
Datum: 1 maart 2019

Wolven voelen zich thuis in Gelderland

Rondom Limburg is de wolf zich na twee eeuwen afwezigheid weer aan het settelen. [REDACTED] opdrachtgever natuurbeheer bij de Provincie Gelderland, vertelt graag wat we kunnen verwachten als dit intrigerende roofdier ook in onze natuur een geschikt territorium vindt. "Niet iedereen is overtuigd dat de wolf in de Nederlandse natuur thuis hoort en dat het dier voor mensen ongevaarlijk is."

Waar een wolf zijn poot zet, daar lopen de emoties hoog op. Natuurliefhebbers en fotografen snellen zich naar de locatie om een glimp van de toppredator op te vangen, terwijl veehouders en inwoners met hobbydieren zich zorgen maken. "Hoe samen te leven met de wolf is bij uitstek een politiek-bestuurlijk vraagstuk", vindt [REDACTED]. "Hoeveel ruimte geef je het dier en hoe ga je als provincie om met de belangen van betrokkenen?"

In 2018 werden in Nederland al tien verschillende wolven waargenomen, twee daarvan bleven uiteindelijk hier. Voor de provincies reden om het wolvendraaiboek te actualiseren. Samen met de andere provincies is daarna een interprovinciaal Wolvenplan opgesteld, dat eind januari 2019 door het IPO-bestuur is vastgesteld. "Zodra dat beleid klaar was, mocht de wolf zich vestigen", grapt [REDACTED]. Inderdaad kon een paar weken later daadwerkelijk over de eerste vestiging van wolven in Nederland worden gesproken. De dieren bevonden zich zes maanden lang in gebieden in het midden en noorden van de Veluwe.

Inmiddels leven er ten minste tien gevestigde wolven in drie gebieden in Gelderland: in het noorden, midden en zuidwesten van de Veluwe. Het Gelderse College ondersteunt van begin af aan de sectoren die preventieve maatregelen namen om hun landbouwdieren te beschermen. Bijvoorbeeld met speciale afrasteringen met stroomdraad rondom schapen en geiten. Die actieve houding van het provinciale bestuur is volgens [REDACTED] essentieel voor draagvlak. "Niet iedereen is overtuigd dat de wolf in de Nederlandse natuur thuis hoort en dat het dier voor mensen ongevaarlijk is. Zo maakte een leraar zich zorgen over de veiligheid van zijn leerlingen die dagelijks over de heide naar school fietsen."

[REDACTED] verwacht dat er nog plaats is voor meer wolven in Gelderland, maar op een gegeven moment zijn de beste plekken met voldoende ruimte, rust en wilde prooidieren ingenomen. Komen er dan nog meer jongen of instroom vanuit Duitsland, dan kunnen vaker incidenten optreden. Zoals met 'probleemwolf' Billy die vorige zomer in Gelderland en Noord-Brabant een groot aantal schapen doodde. Het zijn doorgaans de rondzwervende wolven die op zoek naar een eigen leefgebied zich vergrijpen aan landbouwdieren.

Voorlopig dus nog alle hens aan dek op het wolvendossier, maar enige relativering vindt [REDACTED] wel op zijn plaats. "We praten met z'n allen veel over de wolf, maar het dier trekt gewoon zijn eigen plan." Dat is voor hem tegelijkertijd ook één van de interessante aspecten. "De wolf is een intrigerend roofdier met een unieke positie in het ecosysteem. Waar wolven leven ontstaat een geheel nieuwe dynamiek. Aangevreten kadavers trekken bijvoorbeeld raven aan en boswachters merken op dat edelherten zich anders gedragen. Er is nog zoveel te leren, prachtig om daar aan te mogen werken."

Meer informatie:

<https://www.gelderland.nl/de-wolf>

Tekst:

Offizielle Seiten zum Wolfsmonitoring in Deutschland

	Betreiber	Homepage
Bund	DBBW	https://www.dbb-wolf.de/
Baden-Württemberg	MLR - BaWü	http://mlr.baden-wuerttemberg.de/de/sta
Bayern	LFU Bayern	https://www.lfu.bayern.de/natur/wildtier/
Berlin		
Brandenburg	LFU Brandenburg	https://lfu.brandenburg.de/info/wolf
Bremen	LJ Bremen	http://www.lj-bremen.de/Informationen-Woelfe-in-Bremen.html
Hamburg		
Hessen	HLNUG Hessen	https://www.hlnug.de/themen/naturschu
Mecklenburg-Vorp.	LUNG MV	http://www.wolf-mv.de/index.html
Niedersachsen	LJN und NLWKN	https://www.wolfsmonitoring.com/
Nordrhein-Westfalen	LANUV NRW	https://wolf.nrw/wolf/de/aktuelles
Rheinland-Pfalz	SNU RLP	https://snu.rlp.de/de/projekte/woelfe/
Saarland	Landesportal	https://www.saarland.de/wolf.htm
Sachsen	LfULG Sachsen	http://www.wolf-sachsen.de/
Sachsen-Anhalt	LAU / WZI	https://lau.sachsen-anhalt.de/naturschutz
Schleswig-Holstein	LLUR SH	https://www.schleswig-holstein.de/DE/Fa
Thüringen	TMUEN	https://tlubn.thueringen.de/naturschutz/z

Offizielle Seiten zum Wolfsmonitoring in Deutschland

Vorkommen/Monitoring	Risslisten	Rissstatistik	Herdenschutz
https://www.dbb-wolf.de/Wol	---	https://www.dbb-wo	https://www.dbb-wolf.de/wolfsmanagem
https://um.baden-wuerttembe	---	---	https://um.baden-wi
https://www.lfu.bayern.de/na	---	---	https://www.lfl.baye
https://lfu.brandenburg.de/cr	https://lfu.brandenb	https://lfu.brandenb	https://mlul.brander
---	---	---	https://www.hessen
---	---	http://www.wolf-mv	http://www.wolf-mv
https://www.wolfsmonitoring	https://www.umwelt	https://www.wolfsm	https://www.nlwkn.r
https://wolf.nrw/wolf/de/nach	https://wolf.nrw/wol	https://wolf.nrw/wol	https://wolf.nrw/wo
---	---	---	https://snu.rlp.de/de
---	---	---	---
derzeit nicht aktuell	https://www.wolf.sac	https://www.wolf.sa	https://www.wolf.sa
Berichte per M-Jahr mit Verzög	https://lau.sachsen-a	https://lau.sachsen-a	https://lau.sachsen-a
https://www.schleswig-holstei	https://www.schleswig-holstein.de/DE/Fac	https://www.schlesw	
nicht aktuell	http://antares.thueringen.de/@dokdb/wol	https://www.schafzu	

Managementplan	Wolfsverordnung	Bemerkung
ent/herdenschutz/praeventions- und ausgleichszahlungen		DBBW publiziert keine Eigendaten und
---	---	Alle Nachweise inkl. Risse in einer Liste
https://www.bestellen.bayern.de/	---	Alle Nachweise inkl. Risse in einer Liste
		Stadtstaat - nicht relevant
https://mlul.brandenburg.de/servlet/ContentServlet?contentid=12345678	https://bravors.brandenburg.de/verordnungen	Risslisten quartalsweise aktualisiert, n
		Stadtstaat - nicht relevant
		Stadtstaat - nicht relevant
---	---	Alle Nachweise auf der homepage
http://www.wolf-mv.de/data/	---	Aktuelle Infos nur über PM in großen A
http://www.umwelt.niedersachsen.de/	---	
http://www.lanuv.nrw.de/fileadmin/user_upload/20170327_Lanuv_Nachweise_Wolfe.pdf	---	Alle Nachweise inkl. Risse in einer Liste
https://snu.rlp.de/de/projekte/wolf/	---	
https://www.saarland.de/dokumentation/wolfe.htm	---	Bisher kein belegtes Vorkommen
https://www.wolf.sachsen.de/risslisten	https://www.wolf.sachsen.de/sachsische-wolfe	Seit Übernahme durch Fachstelle Wolf
https://lau.sachsen-anhalt.de/risslisten	---	
https://www.schleswig-holstein.de/Service/ServiceContent/ServiceContent.do?cid=12345678	---	
https://tlubn.thueringen.de/fileadmin/user_upload/20170327_TLUBN_Nachweise_Wolfe.pdf	---	

d ist ausschließlich von der Zuarbeit der Länder abhängig.

e zusammengefasst

e zusammengefasst

ur anerkannte Risse

bständen

e zusammengefasst

If keine aktuellen Monitoringinformationen

To: [redacted]@live.nl]; [redacted]@[redacted].nl]
Cc: [redacted]@Gallagh ereurope.com];
WOLVENCOMMISSIE[WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl]
From: [redacted] | Blaekend
Sent: Mon 10/5/2020 9:14:02 AM
Subject: Materialen / 5e demo-opstelling
Received: Mon 10/5/2020 9:14:08 AM

Goedemorgen,

Afgelopen zaterdag hebben we samen met Wolf-Fencing een geslaagde 1^e demo-dag bij de Schaapskudde Epe-Heerde gehad. 24 lokale schapenhouders uit Epe/Emst/Heerde/Vaassen deelden in 3 sessies (opgesplitst vanwege corona) ervaringen en namen een kijkje bij de demo-opstelling.

Waar we begonnen met weerstand, was er - zeker na de bezichtiging van de wolfwerende rasters en de uitleg van oa de subsidie - enige mate van 'rasterbereidheid'. Zaterdag 17 oktober volgt een 2^e demo-dag.

Verkeerde flexinet

De demo-opstelling is vrijdagmiddag opgebouwd. Door het late tijdstip kwamen we er te laat achter dat het Flexinet 90 niet is geleverd, er zijn twee 120 netten geleverd.

Ik heb het Flexinet 90 op advies van [redacted] vrijdagavond bij de Welkoop gehaald, alsmede ook de bijbehorende prikpaaltjes 155 (120 nergens verkrijgbaar). Het 120 net kunnen we helaas niet retourneren. Zonder stroom erop is een van de honden van [redacted] dwars door het net gegaan. Wel te repareren, niet te retourneren.

5^e demo-raster: verplaatsbaar raster met stroomdraden.

Wat zaterdag ontbrak is "het verplaatsbaar raster met stroomdraden". @ [redacted] Waarom is deze vrijdag niet neergezet?

Zaterdag 17 oktober zet [redacted] deze nu voor de eerste sessie op. Locatie: Dit kan ergens tussen de drie opstellingen, waar de rood-witte afstandspaaljes stonden.

Zijn alle materialen hiervoor beschikbaar? Volstaat het blauwe lint als er sprake is van stroomdraden (vraagt de leek?) en heb je voldoende palen (kunststof of metaal)? Ik hoor graag voor 8 september of er iets nodig is, zaterdagochtend is er weinig ruimte om iets te regelen.

Ik vervang de geplastificeerde info-panelen zodra ik de trespa-borden geleverd krijg.

Ik ga overleggen met [redacted] of we de demo-opstelling ook met bijvoorbeeld een persbericht/moment de 17^e kunnen lanceren. Het zou mooi zijn als we wat lokale media-aandacht kunnen genereren. Met de info-borden krijgen bezoekers een beeld van de mogelijkheden en wellicht zijn er meer schapenhouders die na het zien van de rasters zeggen: "Als dit het is, dan is het niet zo ingewikkeld".

Hartelijke groet,

BLAEKEND

PROJECTMANAGEMENT

Het Woldhuis 24
7325 WN Apeldoorn
06 [redacted]

0000001317

To: WOLVENCOMMISSIE[WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl]; [REDACTED]@gelderland.nl]
From: [REDACTED] Blaekend
Sent: Fri 10/23/2020 10:22:59 AM
Subject: Meelezen opzet persbericht?
Received: Fri 10/23/2020 10:23:30 AM
[201022 CONCEPT Persbericht Demo-opstelling toont schapenhouders hoe ze wolf buitenhouden v1.docx](#)

Heren,

Ik heb een opzet gemaakt voor een bericht. Zouden jullie het begin volgende week van commentaar willen voorzien alvorens ik het deel met de wolvencommissie breed? Dan voeg ik er een memo aan toe met wat toelichting en een evaluatie van de demo-dagen.

Media: lokale media, omroep Gelderland, de Stentor, huis-aan-huis kranten

Doelgroep: begrijpelijk voor een breed publiek, maar gericht op schapen- en geitenhouders.

Doel:

- Lezer attenderen op de demo-opstelling, veel mensen parkeren voor de schaapskooi om de hond uit te laten in het hondenuitlaatgebied naast de schaapskooi. De opstelling en de informatieborden trekken de aandacht. Het zou fijn zijn als wat lokale media het persbericht 1-op-1 overnemen.
- Schapen- en geitenhouders attenderen op een maandelijkse online spreekuur van de wolvencommissie. Op dit moment zijn er nog maar weinig subsidieaanvragen binnen. We proberen het tijt te keren. Naast het persbericht wellicht ook nog een persoonlijke brief versturen naar de doelgroep.
- **Breed lokaal publiek attenderen op een algemene informatiemiddag, waarbij er leden van de wolvencommissie aanwezig zijn om een toelichting te geven over de eisen die aan de wolfwerende rasters worden gesteld en een toelichting op de subsidieregeling. Pers is hier na aanmelding ook welkom. (door covid-19 niet mogelijk op korte termijn)**

Hartelijke groet,

[REDACTED]

BLAEKEND
PROJECTMANAGEMENT

Het Woldhuis 24
7325 WN Apeldoorn
06 [REDACTED]

0000001318

To: info@ [redacted] nl [info@ [redacted] nl]
Cc: WOLVENCOMMISSIE [WOLVENCOMMISSIE@gelderland.nl]; [redacted] @gelderland.nl]
From: [redacted] Blaekend
Sent: Fri 9/3/2021 7:12:16 AM
Subject: Meer over de wolvencommissie Gelderland <-> De Boerderij
Received: Fri 9/3/2021 7:12:20 AM

Ho [redacted]

Goed om elkaar gesproken te hebben. De wolf is zeker een onderwerp van gesprek en vanuit de wolvencommissie Gelderland wordt er continue gewerkt aan de proactieve benadering van de veehouders. Let wel, er zijn vele partijen bij dit onderwerp betrokken en het luistert nauw wie waarvoor verantwoordelijk is. Gelderland was wel de eerste met een wolvencommissie, maar niet de enige.

Even staccato:

De gevraagde contactgegevens:

- [redacted] / BIJ12 / [redacted] (kan meer vertellen over het nieuwe wolvenplan, man van de inhoud) > 06 [redacted] @bij12.nl
- [redacted] / BIJ12 / [redacted] (houdt zich bezig met de kwartaalrapportage, datum verschijning) >> 06 [redacted] @bij12.nl
- [redacted] BIJ12 / [redacted] 06 [redacted] @bij12.nl

Via wettransfer >> <https://we.tl/t-cD7K0uEi96> >> stuur ik je onder meer een aantal nieuwsbrieven waarin je leest over de acties die de wolvencommissie Gelderland heeft ondernomen om proactief de veehouders te benaderen, zoals besproken

- Pilots voor openstelling subsidie (op de juiste plekken in het wolvenleefgebied hebben de juiste betrokkenen al in een vroeg stadium wolfwerende maatregelen getroffen met weinig aanvallen als resultaat)
- Demo-opstelling schaapskudde Epe – Heerde / demo-dagen
- Pilots autowinder (innovatie)
- Online sessies
- Praktijknetwerk preventie wolvenschade (Platform KSG)
- Hulplijn
- Nieuwsbrieven (per kwartaal)
- Direct mailings aan schapen- en geitenhouders in wolvenleefgebieden.

De wolvencommissie blijft inzetten op acties om meer veehouders beter te bereiken. Het doel van de wc is om dierhouders te informeren over en te betrekken bij schadepreventiemaatregelen. De wolvenconsulent is de volgende stap. Een keuze voor een proactieve benadering, als het gewenst is aan de keukentafel.

Ik begrijp goed dat de wolvenconsulent voor De Boerderij nieuws is en dat jullie daar graag als eerste over willen communiceren. Nu is hij nog in zijn eerste dagen en is er nog geen sprake van praktijkervaringen. Het mooiste zou zijn als je hem in het veld kan vragen naar zijn ervaringen. Dat verhaal laat nog even op zich wachten, maar daar benader ik je graag voor. Het bericht – op korte termijn - dat er een wolvenconsulent is, vraagt even wat voorbereiding van mijn kant. Hoe zijn de processen ingericht enz. Het moet wel kloppen en werkbaar zijn. Ik ga hem benaderen en overleggen en kom er maandag bij je op terug.

Heb je vragen, aarzel niet om contact op te nemen.

Wordt vervolgd!

Hartelijke groet,

[redacted]

06 [redacted]

Memo

Van [REDACTED]
Afgestemd met [REDACTED]
Aan IPO Wolvenwerkgroep
Datum 3 oktober 2021
Onderwerp Discussienotitie beleidspunten -> beleidskeuzes Wolvenplan 2022
Bijlage(n) FFS en JA

Discussienotitie beleidspunten Wolvenplan 2022 (WP22)

Beleidsmatige gevolgen

Met het verschijnen van de Juridische analyse en de factfinding study wordt ook duidelijke waar (op-) nieuw(e) beleidskeuzes dienen te worden gemaakt. Daarom worden u onderstaand een aantal beleidspunten voorgelegd waarover uitspraak dient te worden gedaan om verwerkt te kunnen worden in het nieuwe wolvenplan. Respectievelijk, daaruit volgend, de handelingsprotocollen (als uitwerking daarvan). Idem m.b.t. eventuele punten voor monitoringsprotocollen, taxatierichtlijn e.d. Uiteraard is het huidige wolvenplan 2019 het vertrekpunt, op basis waarvan tot eventuele andere/nieuwe beleidskeuzes kan worden gekomen. Ook de 'Evaluatie ervaringen wolf' zijn hiervoor input.

Daarover dient in ons overleg van 4 oktober (en vast ook nog daarna) te worden gesproken.

De wolvenwerkgroep dient dus stapsgewijze te bepalen:

- 1. Welke beleidspunten in het wolvenplan 2022 komen -> wijzigen kan nog.**
- 2. Welke richting daaraan wordt meegegeven -> beleidskeuze maken.**
- 3. Uiteindelijk zal dit resulteren in een tekstvoorstel voor het WP22 -> schrijvers voor deeltteksten benoemen.**

De deeltteksten zullen verder worden verwerkt [REDACTED] tot een concept tekst voor het WP22.

Onderstaand wordt ingegaan op:

- *Status doel WP22*
- *Beschermingsaspecten*
- *Input op handelingsprotocollen (zie aparte notitie)*
- *Tegemoetkomingsregeling en subsidie preventieve maatregelen*
- *Internationale aspecten*
- *Specifieke onderwerpen*
- *Meer algemenere beleidsvragen*

Beleidspunten

Onderstaande aandachtspunten vragen om een beleidskeuze.

Indicatief wordt er nu gedacht om de volgende aandachtspunten, waar beleidskeuzes op kunnen volgen, in het Interprovinciaal wolvenplan 2022 op te nemen.

1. Status en doel van het Interprovinciale wolvenplan
2. Omgang/afwijkingen van het beschermingsregime wolf: vrijstellingen/ontheffingen
3. Omgang met handelingsprotocollen -> aparte uitwerking -> documenten HP
4. Vrijstelling voor verjagen
5. Omgang nooddoding en beheer wolven
6. Duiding levensfasen, zwervende wolf en gevestigde wolf
7. Insteek soorten bescherming
8. Staat van instandhouding wolf (omvang aantal populatie, genetische variatie, internationale aspecten etc.)
9. Omgang, bescherming, beheer hybride wolven
10. Hoe om te gaan met gewonde wolf en evt. wolvenopvang
11. Inzet actieve soortenbescherming/beschermingsmaatregelen wolf
Verkeersmaatregelen?
12. Verhouding tot faunabeheer activiteiten
13. Insteek gebiedenbescherming
14. Of en wanneer (na 10 jr 1e reproductie?) aanwijzing N2000 doelstelling wolf gebieden
15. Natuurlijk verspreidingsgebied/geschiktheid leefgebied/landelijk gebied.
16. Aanwijzen go/no go area's/corridors/leefgebieden
17. Aanwijzen leefgebieden/rustgebieden/beperken toegang/zonering
18. Internationale samenwerking (bij landsgrensoverschrijdende situaties)
19. Internationale afstemming staat van instandhouding wolf
20. Internationaal wolvenmanagementplan wolf
21. Inzet/eisen preventieve maatregelen (prikkel)
22. Deelnamebereidheid
23. Subsidie preventieve maatregelen
24. Verjagingsmethoden
25. Financiering werkbudget; regels/voorwaarden tegemoetkomingsregeling
26. Inzet instrumentarium: programma?
27. Gevolgen voor tegemoetkomingsregeling?
28. Gevolgen voor monitoringsplan?
29. Samenwerking betrokken partijen o.a. rollen en verantwoordelijkheden.
30. Interprovinciale samenwerking bij grensoverschrijdende situaties
31. Gebiedsproces/maatwerkaanpak?
32. Positie provinciale wolven cie's en LOW
33. Communicatie
34. Benoemen kennisleemtes, onderzoeksvragen, praktijkproeven
35. Benoemen vervolgacties (na wolvenplan 2022)
36. Aanvullende uitvoeringsdocumenten: Handelingsprotocollen/taxatie/richtlijn/etc.

Toelichting per onderwerp: ter bespreking!

Vooruitlopend op een vervolg discussie onderstaand een aanzet voor de invulling van de te maken beleidskeuzes. De bedoeling is dit werkende weg nader uit te schrijven. Enerzijds kan dit leiden tot beleidsmatige/bestuurlijke beslispunten anderzijds leidt dit tot inhoudelijke teksten voor het WP22.

1. Status en doel van het Interprovinciale wolvenplan (zie ook doel discussie inhoudsopgave)

- Is het Interprovinciale wolvenplan (WP22) een soortenbescherming plan of is het beleidskader(stellend). Dient en een SBP per provincie en/of landelijk SBP te komen?

Stelling: WP22 is een beleidsplan, vormt interprovinciaal beleidskader.

Dus wel gezamenlijke beleidskaders, maar geen instandhoudingsplan of soortenbeschermingsplan.

Resteren nog wel vervolgvragen te nadere uitwerking:

Indien geen SBP dan is het een beleidsplan en geeft dan wel kaders aan voor vervolgplannen.

- Maar soortenplan wolf moet dat landelijk of provinciaal? Willen we een extra planlaag?
- Bij een SBP is internationale afstemming en bepaling Gsvl ook van belang
- niet verplicht? wel willen dan?
- zo ja of zo ja dat speelt een rol daarin/biedt het kader voor: invulling geven aan de eisen die hieraan gesteld worden.
- weergave van de te nemen maatregelen (om doel te bereiken)...
“Lidstaten zullen de nodige concrete en specifieke beschermingsmaatregelen moeten nemen, inclusief het vaststellen van coherente en preventieve maatregelen(actieve soortenbescherming)...” Ap7

v.a. 2. Juridisch kader

Stelling: We richten ons op de (komende) Omgevingswet-> Besluit activiteiten leefomgeving (Bal)
(als vervolg op de Wet natuurbescherming)

- Systeem van strikte bescherming bijl. IV Hrl in natuurlijke verspreidingsgebied

Beschermingsregime(s)

Stelling: Het verspreidingsgebied van de wolf is dat gebied wat de wolf ‘doorkruist’.

De habitat van de wolf is geen vast en onveranderlijk afgebakend territorium: niet beperkt door plaats, ruimte of habitat.

Vervolg uitwerking:

Beschermingsregime duiding m.b.t.:

- a) opzettelijk vangen of doden
- b) opzettelijk verstoren, m.n. tijdens voortplanting, overwintering en trek
- c) opzettelijk vernielen wolvenhol
- d) beschadiging of vernieling van voortplanting- en rustplaatsen

Bescherming via: verbodsbepalingen m.b.t. individu en verblijfplaats

Doel: is het bereiken en behouden van de Gsvl

Middelen: (soorten) bescherming individuele exemplaren en (gebieden) bescherming voortplantings-, rust- en verblijfplaatsen.

Rustplaatsen: zowel bewoonde als niet(meer) bewoonde; potentiële locaties zijn daarmee nog niet beschermd. d.w.z. nog geen uitspraak over.

Vrijstellingen en ontheffingen

Stelling: vanuit de WWG komen we met een aantal gezamenlijk opgestelde 'formats' vrijstellingen en ontheffingen die desgewenst per provincie kunnen worden gebruikt.

Vervolg uitwerking:

1. Wil NL vrijstellingen, ontheffingen e.d. 'op de plank hebben liggen' in het geval zich acute situaties voordoen?
 - a. Zo ja, bij welke situaties?

Voorbeelden

- a. vrijstellingen inregelen voor het vangen van wolven na problematische situaties? (herhaaldelijk vee aanvallen, dichtbij mensen etc). Afhankelijk van of vangen een logische stap is bij die situatie.
- b. Wil NL vooraf vrijstellingen ontheffingen op de plank hebben liggen, die het mogelijk maakt om een wolf te doden bij acuut gevaar?
- c. Vrijstelling/ontheffing voor vervoer wolf bij aanrijding // als er welpen gevonden worden nadat de moederwolf dood is // .. (> zie algehele ontheffing WENR).

Vorm en mate van bescherming

Alleen **passieve** bescherming d.m.v. verboden onvoldoende

Ook **actieve** bescherming nodig bij HR-soorten: concreet, specifiek, soortenbeschermingsplan met gerichte beheermaatregelen; plus coherente preventieve maatregelen. Bijv. voldoende verbindingzones en passende landschapselementen die bijdragen aan migratie en genetische uitwisseling

v.a. 7 Soortenbescherming

Stelling: we volgen de in FFS/JA gedane uitspraak m.b.t. vertrekpunt SvI. -> Grensoverschrijdende populatie midden Europa.

Vervolg uitwerking:

Insteek soortenbescherming: Staat van instandhouding wolf

Doel is het bereiken en behouden van deze GsvI

Gunstige staat van instandhouding = Juridisch én is ecologisch te definiëren

- Een beschrijving van wat Nederland verstaat onder een gunstige staat van instandhouding (art 1 en i Hrl) (verspreidingsgebied, populatie, leefgebied (pm), toekomstperspectief)
- Soortbescherming **SvI?**: Geconcludeerd kan worden dat NL op zich géén gunstige SvI heeft, dat dit alleen internationaal kan worden beoordeeld. En dat ook in dat geval niet sprake is van een gunstige staat van instandhouding.
- WP2.0 geeft aan hoe de gsvi te bereiken en/of in stand te houden.

Strikte bescherming geldt voor de wolf "altijd" daar waar deze zich bevindt!

middelen: (soorten) bescherming individuele exemplaren en (gebieden) bescherming voortplanting, rust- en verblijfplaatsen.

11. Actieve soortenbescherming

Inzet (actieve) beschermingsmaatregelen

- Inzet van **actieve beschermingsmaatregelen**? Is/zou onderdeel zijn van wettelijke kader en handreikingen.
- Zo nee, waarom niet?

- Zo ja waarom wel, en zo ja wat zouden we dan kunnen doen en wie moet dat doen?

Wat is denkbaar:

Actieve beschermingsmaatregelen: strikte bescherming op basis van behoeften en de Svl van de wolf
- maatregelen onderling door provincies afgestemd zodanig dat tezamen de doelstellingen voor heel Nederland worden bereikt. Stimuleren (van) de staat van instandhouding.

Dit is van invloed op het evt. rechtvaardigen van uitzonderingen mbt de strikte bescherming
- bescherming door instelling rustgebied d.m.v. toegangsbeperking (bijv. rondom voortplantingsplek)
- vaststelling van samenhangende en gecoördineerde maatregelen van preventieve aard
(voorzorgsbeginsel/beginsel van preventief handelen)

binnen N2000

beheerplan (per provincie?) dient aan te sluiten op nationaal, internationaal beschermingsplan wolf.
afsluiting van gebieden (tijdelijk, geheel beperken toegang voorplanting e.d.

Buiten N2000:

- voorlichtingscampagne
- regulatie economische activiteiten": wolfwerende rasters, KBH
- gedragscodes
- opleiding: wildaanrijding afhandelaren, boswachters, jagers
- mitigerende maatregelen

Beoordeling Svl:

cumulatief:

beoordeling Svl – algemeen/breed – biogeografische regio, indien ook grensoverschrijdend.

op grondgebied van de lidstaat

op effecten lokaal niveau

9. Hybride wolven

Stelling: we willen hybridiseren voorkomen, hybride wolven worden bij voorkeur uit de populatie verwijderd. Nader te bepalen waar 'de grens ligt'.

"De beheersinstanties moeten er voor zorgen dat hybriden duidelijk en ondubbelzinnig onder hun nationale wetgeving vallen, hetzij als wilde dieren hetzij als huisdieren' *citaatJA pm*

Vervolg uitwerking:

"De beheersinstanties moeten er voor zorgen dat hybriden duidelijk en ondubbelzinnig onder hun nationale wetgeving vallen, hetzij als wilde dieren hetzij als huisdieren' Ap9

Bepalen van beschermde status van hybride wolven.

- Afbakenen wat wij verstaan onder een hybride wolf (zie FFstudie)
- Afbakenen wanneer/of een hybride beschermd is in NL
- Bepalen, adhv bepaalde beschermingsregime, wat wel en niet mag bij hybriden.
- Bedenken hoe een hybride evt. uit de populatie gehaald wordt (want hoe is dit individu te vinden / herkennen/ te duiden?)

Advies is om hybriden te beschermen als wolven -> m.i. in tegenspraak met FFS...
beleidsmatig zouden we dat ook niet moeten willen... toch?

10. Wolvenopvang

Stelling: We gaan in Nederland niet voor een wolvenopvang. Zie FFS ecologische overwegingen.
Stelling: we hanteren... zie FFS

Vervolg uitwerking:

Het wel of niet opvangen van gewonde wolven wordt een onderdeel in bepaalde handelingsprotocollen.

1. Willen wij wolven opvangen?
2. Wat te doen als een wolf wordt aangereden en beoordeeld is dat deze te zwak is voor het loslaten in het wild, maar – bij opvang – op te lappen is?
3. Wat te doen met gevonden welpen nadat duidelijk is dat de moederwolf aangereden/dood is?

De vraag is of invulling van de zorgplicht ook zover moet gaan dat actief naar de welpen zou moeten worden gezocht. Juridisch relevant blijft dat bij het zoeken naar eventuele welpen relevante verbodsbepalingen zullen moeten worden overtreden, zoals mogelijk vernielen, of beschadigen en verstoren van de voortplantingsplaats, het vangen van wolven en bezitten van wolven, hetgeen zal moeten worden gerechtvaardigd door besluiten op basis van de Omgevingswet.

Ook zal de vraag moeten worden beantwoord wat er vervolgens met de welpen moet worden gedaan en hoe zij moeten worden gehouden.

Daarbij zal ook de vraag moeten worden beantwoord in hoeverre deze wolven een 'wolfwaardig' bestaan kan worden geboden.

13. Gebiedenbescherming

Stelling: we gaan in NL nog niet over tot gebiedenbescherming tbv de wolf.

Stelling: we zetten wel in op 'mitigerende maatregelen'

Vervolg uitwerking:

- Gebiedsbescherming: willen wij beschermde gebieden t.b.v. de wolf aanwijzen?
 - Conform Bijlage II Hrl, incl Bijl III richtlijn N2000 (art 4 1^e lid) HRI: dienen beschermde gebieden te worden aangewezen en instandhoudingsdoelstellingen te worden bepaald voor de wolf.
 - Willen wij dat zo nee, waarom niet, zo ja waarom wel en wie (de provincie) moet dat dan doen? pas na 10 jaar aaneengesloten aanwezigheid, v.a. moment van voortplanting...-> dus nu niet. Eerste reproductie was in 2019 een feit. Dus na 10 jaar; in 2029 N2000-gebied aanwijzen?

Gebiedenbescherming is begrepsd gebied: geografisch afgebakend, vanuit: natuurlijke verspreidingsgebied = waar deze zich van nature ophoudt respectievelijk uitbreidt
dit natuurlijke verspreidingsgebied maakt onderdeel uit van de beoordeling van de gunstige staat van instandhouding.

Daarvoor nodig een 'Stelsel van verbodsbepalingen'

Via Natura2000 is de wolf toe te voegen aan instandhoudingsdoelstelling cq. is het denkbaar een nieuw gebied aan te wijzen door provincies (aanwijzing op zich m.i. geen onderdeel WP, wel te duiden als beleidsoptie/mogelijkheid).

- willen provincies gebieden identificeren als geschikt voor wolf? bijv. de leefgebieden zoals nu?
- willen provincies corridors aanwijzen als positieve bijdrage aan gsvi
- willen provincies het instrument 'programma' inzetten ?

27. Tegemoetkomingsregeling en subsidie preventieve maatregelen

Stelling: we gaan door met de huidige rolverdeling: vergoedingsregelingen voor de inzet van preventieve maatregelen vallen hierbuiten. Dit is een bevoegdheid van de afzonderlijke provincies resp. provinciale gebiedsco's die voor wolvenleefgebieden actief zijn.

Stelling: we gaan door met de huidige tegemoetkomingsregeling.

In aanmerking komen voor een tegemoetkoming.

- **bedrijfsmatig gehouden landbouwhuisdieren.**
- **niet-bedrijfsmatig gehouden schapen en geiten**
- het moet gaan om **directe schade** veroorzaakt door een natuurlijk in het wild levende diersoort.
- Dit houdt in dat **vervolgschade en bijkomende schade niet** voor een tegemoetkoming in aanmerking komt. : geen indirecte schade: arbeid, materiaal etc.
- ook de kosten van de **dierenarts** en de kosten van **de kadaver ruiming** beschouwd als directe schade en **vergoed**.
- Er wordt **géén eigen risico berekend** én evt. **leges** (behandelbedrag) worden **terugbetaald**.
- we **actualiseren taxatierapport/taxatierichtlijn** (nav evaluatie, documentatie, waardering)

Schade door wolf aan landbouw(huis)dieren

Vervolg uitwerking:

Aandachtspunten hierbij kunnen zijn:

- **geen nadere voorwaarden aan de tegemoetkoming te stellen.**
- **geen wijzigingen aan te brengen in de kostenposten waarvoor tegemoetkoming mogelijk is.**
- **geen wijzigingen aan te brengen in de (categorieën) van diersoorten waarvoor tegemoetkoming is voorzien.**
- **Verbeterde documentatie: vastlegging van preventie en verjagingsmethoden dit in relatie tot gegeven dat verjaging vooral gelinkt moet worden aan het gedrag van de wolf t.o.v. het vee. Bij verjaging voor mens is dat niet het vee maar iets van de mens...**

inzet/eisen preventieve maatregelen

- Wat verstaan wij onder 'goed beschermd vee'. Zeker als een wolf herhaaldelijk 'bij goed beschermd vee' schade veroorzaakt en er alleen dan actie tegen de wolf ondernomen mag/kan worden.
- Wat verstaan wij onder 'herhaaldelijk'? Hoe vaak 'accepteren' wij aanvallen op vee voordat er actie ondernomen wordt?
- Welke acties worden dan toegestaan en wanneer welke (>handelingsprotocol)

financiering/regels tegemoetkomingsregeling

subsidie preventieve maatregelen

Waar nodig zullen wijzigingen eveneens verwerkt dienen te worden in de door BIJ12 opgestelde 'Richtlijn taxatie en prijzen bij wolvenschade' respectievelijk het taxatieformulier.

25. Financiering

Vervolg uitwerking:

pm bepalen welke kostenposten we in beeld willen brengen...
EU gelden??

v.a. 18. Internationale samenwerking/ Internationaal WMP

Stelling: Nederland gaat zich stimulerend initieel inzetten voor internationale samenwerking op het wolf dossier. Dit is zowel ecologische als juridisch noodzakelijk. Uiteindelijk moet dit leiden tot een internationaal wolvenmanagement plan.

Vervolg uitwerking:

Internationale samenwerking

Ook al benoemd in het huidige wolvenplan zal nu specifiek ingevuld dienen te worden.

Nodig omdat:

- Gsvl te bepalen > population level management t.b.v. 'beheer' van wolven (afschot op basis van quota)

Beleidskeuzes:

- willen wij opname NL in de EU referentielijst N2000-gebieden? kan/moet dat?

Internationaal WMP

Duidelijk blijkt uit zowel de Juridische Analyse als de FFS dat er vanuit internationaal verband naar de bescherming in casu het beleid, het beheer van de wolf dient te worden gekeken. Ook in het vorige IPO WP stond al genoemd dat het komen tot een internationaal wolvenmanagementplan gewenst was.....etc. Uit de rechtsvergelijking tussen Europese landen blijkt ook dat vrijwel alle landen de behoefte hieraan onderkennen...

Gezamenlijk managementplan voor grensoverschrijdende (deel-)populaties

In ieder geval nodig zodra Gsvl is bereikt... dan evt. sprake van populatiebeheer.

Gsvl: op het niveau van grondgebied van de lidstaat of, in voorkomend geval op niveau van betrokken biogeografische regio wanneer de grenzen van die lidstaat verscheidene biogeografisch regio's bestrijden, of in die het natuurlijk verspreidingsgebied van de soort dit vereist en voor zover mogelijk op grensoverschrijdend niveau.

Internationaal kader:

Verdrag van Bern

Habitatrichtlijn in overeenstemming met VvBern

Hrl: art 12 en art 16 HRI Wolf is bijlage IV Hrl

in NL = art 3.5 ev Wnb

Wolf=bijlage II Verdrag van Bern = strikt beschermde soort

p 7/8 t&B

uitleg zijn richtsnoeren uitleg verdragsbepalingen= niet juridische bindend

Omgevingswet:

art 5.1 -> Bal art 11.46 e.v.

Wat zou er internationaal dienen te worden meegenomen in management plan

In WP 2.0 kunnen we wensen meegeven die wij hebben?

zie reeks: populatieomvang, genetische samenstelling etc.

populatie samenstelling

actuele leefgebieden

Gsvl

Check LNV : Instandhoudingsdoelstellingen voor de wolf vast te stellen door Ministerie van LNV!?

Hoe zit dat nu?

Rol RVO -> wie , waar , wat -> check, in beeld brengen bij HP?

Landsgrensoverschrijdende samenwerking

Vervolg uitwerking:

33. Communicatie

Vervolg uitwerking:

pm zie communicatieplan

duiding transparantie, snelle communicatie, tussenrapportage,

Organisatie en interprovinciale samenwerking

Stelling: Bij provinciegrensoverschrijdende leefgebieden wolf, neemt de provincie met het grootste deel van het leefgebied het voortouw.

In dat geval komt er een grensoverschrijdende (interprovinciale) wolven cie.

Monitoring

Vervolg uitwerking:

p.m. er is monitoringsplan dat is voor nu voldoende

vraag: extra aandacht voor 'onbekende gebieden'

34. Benoemen kennisleemtes, onderzoeksvragen, praktijkproeven

Vervolg uitwerking:

Onderzoek

dieetonderzoek wolf

ecologische draagkracht

zendering

preventieve maatregelen

Aanpassing genetische methoden

Met name indien de monsteraantallen voor periodieke monitoring toenemen, valt nog winst te behalen in met name de doorlooptijd en kostenefficiëntie. Een overstap naar analyse via zogenaamde High-throughput sequencing (HTS) lijkt hiervoor het meest kansrijk, en biedt de kans om in 1 analyserun een groter aantal monsters te verwerken. Daarbij kan per monster direct een combinatie van verschillende typen DNA merkers geanalyseerd worden, waarmee meerdere onderzoeksvragen tegelijk worden beantwoord: merkers voor soortsbepaling, merkers voor individuele herkenning en een gerichte set van SNP merkers voor detectie van hybriden. Deze methodiek wordt steeds goedkoper en een overstap is wellicht binnen enkele jaren zinvol

35. Benoemen vervolgacties (na wolvenplan 2022)

Bij de vaststelling van het Wolvenplan 2022 zijn wellicht nog vervolgacties te benoemen. In dat geval deze opnemen in een planning en evt. begroting.

p.m.

Vervolg uitwerking:

Algemeen proces gang

WP22

vaststelling via IPO lijn zie planning

totstandkoming WP22 communicatie, participatie alleen LOW – apart te benoemen in com plan.

Vervolg uitwerking: pm

Overig

Vervolg uitwerking: pm

inzet instrumentarium: programma?

Gevolgen voor tegemoetkomingsregeling?

Gevolgen voor monitoringsplan en monitoringsprotocollen?

Onderwerp **Memorandum**
Oc [redacted] ing agendaverzoek VVD e.a. gebiedsgericht
pr [redacted] wolvenschade Veluwe

Datum
1 juli 2020

portefeuillehouder
Peter Drenth

PS-nummer
PS2020-371

namens griffie

voorzitter

Duur bijeenkomst: 11.15 – 12.45 uur met Pexip (we zitten in Sectiekamer 3)

Opening

Hartelijk welkom. Aan de orde is het gebiedsgericht preventieplan wolvenschade Dit bespreken we nu oordeelsvormend. Twee weken geleden hebben we beeldvormend gesproken met de Wolvencommissie. We hebben vandaag 90 minuten de tijd.

Ik geef het woord aan [redacted] (VVD) ...

Conclusie (5 minuten voor eind, 12.40u)

Dan zijn we nu bijna aan het eind van de bijeenkomst. Ik kijk even naar de initiatiefnemers [redacted] [redacted] e.a.) om te zien of de bespreking van vandaag nog gaat leiden tot vervolgstappen.

 provincie
Gelderland

volgorde fracties:

VVD, FVD, CDA, GL, PvdA, D66, ChristenUnie, PVV, SP, SGP, PvdDieren, 50PLUS

0000000018

Onderwerp **Memorandum**
Be preventieplan commissie preventie wolvenschade
Ge

portefeuillehouder **PS-nummer**
Peter Drenth [PS2019-760](#)

namens griffie voorzitter

Datum
6 november 2019

Duur bijeenkomst: 11.30 – 12.30 uur

Opening

Hartelijk welkom. We gaan het vandaag beeldvormend hebben over de preventie van wolvenschade. Zoals u ongetwijfeld weet is een gebiedscommissie onder leiding van aan het onderzoeken wat de beste manier is om schade door wolven te voorkomen. We hebben van de commissie een voortgangsbericht ontvangen en de commissie wilde dit graag komen toelichten. Ik stel voor dat we eerst de commissie de gelegenheid geven om ons mee te nemen in de resultaten tot nu toe. En dan wil ik uiterlijk vanaf 12 uur de gelegenheid geven voor vragen en discussie.

Conclusie (rond 12.25u)

Ik dank de commissie hartelijk voor alle informatie. *(Is er wellicht een fractie die hier oordeelsvormend over wil spreken met GS? En zo ja, met welke insteek dan?)*

Ik verzoek u allen uw gebruikte vaatwerk mee uit de zaal te nemen.

 provincie
Gelderland

volgorde fracties:

VVD, FVD, CDA, GL, PvdA, D66, ChristenUnie, PVV, SP, SGP, PvdDieren, 50PLUS

0000000019

Onderwerp Memorandum

Be [redacted] met Wolvencommissie

Datum

17 juni 2020

po [redacted] er

Peter Drenth

PS-nummer

PS2020-371

namens griffie

voorzitter

Duur bijeenkomst: 14.00 – 15.30 uur

Opening

Hartelijk welkom bij dit gesprek met de Wolvencommissie. Fijn dat we dit gesprek op zo'n korte termijn hebben kunnen realiseren. Welkom dus ook aan de Wolvencommissie die vandaag voltallig aanwezig is:

- [redacted] voorzitter
- [redacted] vertegenwoordiger van Land- en Tuinbouw Organisatie Nederland (LTO)
- [redacted] vertegenwoordiger van Stichting Beheer Platform Kleinschalige Schapen- en Geitenhouders (KSG)
- [redacted] vertegenwoordiger namens de Vereniging Gescheperde Schaapskudden Nederland (VGSN)
- [redacted] vertegenwoordiger namens Gelders Particulier Grondbezit (GPG)
- [redacted] vertegenwoordiger namens terrein beherende organisaties
- [redacted] vertegenwoordiger namens de gemeenten.
- [redacted] faciliteert de commissie als secretaris namens de provincie

Het karakter van dit gesprek is beeldvormend. En dat zeg ik even met nadruk, want over twee weken kunt u oordeelsvormend met GS spreken over de wijze waarop GS invulling geven aan het advies van de Wolvencommissie. Het gesprek van vandaag is bedoeld om meer duidelijkheid te krijgen over het uitgebrachte advies.

We gaan niet een uitgebreide presentatie houden. Maar ik wil wel eerst [redacted] vragen of hij de aftrap kan doen voor dit gesprek. Aansluitend zal ik de fracties afgaan, zodat er vragen kunnen worden gesteld.

Afsluiting

Dan zijn we aan het eind gekomen van deze bijeenkomst. Ik dank de Wolvencommissie hartelijk voor hun aanwezigheid. Over twee weken zullen we oordeelsvormend met GS spreken over het wolvenbeleid.

 provincie
Gelderland

volgorde fracties:

VVD, FVD, CDA, GL, PvdA, D66, ChristenUnie, PVV, SP, SGP, PvdDieren, 50PLUS

0000000020

To: [redacted]@drenthe.nl]; [redacted]@fryslan.frl]; [redacted]
[redacted]@provinciegroningen.nl]; [redacted]@provinciegroningen.nl]; [redacted]@overijssel.nl];
[redacted]@ gelderland.nl]; [redacted]@ brabant.nl];
[redacted]@prvlimburg.nl]; [redacted]@prvlimburg.nl]; [redacted]@ brabant.nl]; [redacted]@drenthe.nl]
Cc: [redacted]@bij12.nl]; [redacted]@bij12.nl]
From: [redacted]
Sent: Mon 9/6/2021 3:28:27 PM
Subject: Monitoringsdata Wolf, levering tot en met 28 augustus 2021
Received: Mon 9/6/2021 3:28:35 PM

Hallo allemaal,

Ter info: de Monitoringsdata in het Excelbestand zijn weer geüpdatet. Alle gevalideerde wolvenwaarnemingen tot en met eind augustus 2021 (28 augustus) zijn in het document opgenomen. De schadedata (3e tabblad) worden dagelijks/wekelijks geüpdatet als hier aanleiding toe is.

De link naar het SharePoint document: [Overzicht wolvendata BIJ12.xlsx](#)

Verder: De eindvalidatie is afgerond. Alle wolvenwaarnemingen van 2015 - april 2021 zijn gezamenlijk dubbel gecheckt en geverifieerd. Volgend jaar wordt het jaar mei 2021 – april 2022 gezamenlijk beoordeeld.

Ik ben daarnaast met verlof van 9 september tot en met 4 oktober. Vanaf 4 oktober ben ik weer bereikbaar voor vragen. Als er echter *urgente* wolf gerelateerd zaken zijn, dan kunnen jullie deze aangeven bij [redacted]

Met vriendelijke groeten,

[redacted]
[redacted]

Werkdagen [redacted]
Leidseveer 2, 3511 SB Utrecht | www.BIJ12.nl
T +31 (0)6 [redacted] | [redacted]@bij12.nl

Werkt voor provincies

Van: [redacted]

Verzonden: dinsdag 20 juli 2021 17:01

Aan: [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@fryslan.frl>; [redacted]
[redacted]@provinciegroningen.nl>; [redacted]@provinciegroningen.nl>; [redacted]
[redacted]@overijssel.nl>; [redacted]@ gelderland.nl>; [redacted]@ brabant.nl>;
[redacted]@prvlimburg.nl' [redacted]@prvlimburg.nl>; [redacted]@ brabant.nl>; [redacted]
[redacted]@drenthe.nl>

Cc: [redacted]@bij12.nl>; [redacted]@bij12.nl>

Onderwerp: Eindvalidatie + Monitoringsdata Wolf, levering tot en met 4 juli 2021

Hallo allemaal,

Ter info: de Monitoringsdata in het Excelbestand zijn weer geüpdatet. Alle gevalideerde wolvenwaarnemingen tot en met 4 juli 2021 zijn in het document opgenomen. De schadedata (3e tabblad) worden dagelijks/wekelijks geüpdatet als hier aanleiding toe is.

De link naar het SharePoint document: [Overzicht wolvendata BIJ12.xlsx](#)

Een ander punt wat voor jullie ook goed is om te weten, is dat wij deze maand gestart zijn met de eindvalidatie van de wolvendata van de periode 2015 – apr 2021. De eerste eindvalidatie vond plaats op 7 juli en de tweede zal plaatsvinden op 30 augustus. De eindvalidatie kan ervoor zorgen dat - als daar aanleiding toe is - data die nu nog op C1 en C2 zijn gecategoriseerd, afgeschaald worden naar C3 en uit het bestand gaan. Zie hieronder een verdere toelichting.

Eindvalidatie

Tijdens de eindvalidatie worden alle data die vanaf 2015 via het Wolvenmeldpunt verzameld (en gevalideerd) zijn, nogmaals gevalideerd op echtheid. Deze eindbeoordeling vindt plaats conform - en aan de hand van - het [Monitoringsplan, 2019](#) (p.4.3.3 en H5). De eindvalidatie wordt uitgevoerd door de betrokken groep professionele validatoren. Het primaire doel van een dergelijke bijeenkomst is om *gezamenlijk* te beoordelen of de vastgestelde en gevalideerde wolvenwaarnemingen (C1 en C2) juist zijn gecategoriseerd aan de hand van het bijgeleverde bewijs en conform de standaarden van het Monitoringsplan. (Hierbij ligt voornamelijk de nadruk op de waarnemingen die niet geverifieerd zijn middels de DNA-analyse, maar waar expert judgement aan te pas is gekomen.)

Bij het eerste deel van deze eindvalidatie (op 7 juli) is gebleken dat niet bij alle waarnemingen de juiste bewijsstukken aangeleverd of ingevoerd zijn (volgens de standaarden van het Monitoringsplan waaraan getoetst wordt). Zo is het belangrijk dat bij elke foto of video de locatie te herleiden is. Tijdens de eindvalidatie bleek echter dat dit niet bij alle gevalideerde waarnemingen te achterhalen is. Hierdoor zijn tijdens de eerste eindvalidatie een aantal waarnemingen afgeschaald naar C3. Het gaat voornamelijk om wolvenkeutels binnen de reeds bekende wolventerritoria.

Eind augustus vindt de 2e en laatste eindvalidatie plaats. Vanaf dat moment is de database aan wolvenwaarnemingen tot en met

0000000669

april 2021 volledig gevalideerd en cf het Monitoringsplan getoetst. Het is voor de aanwezige validatoren zeer leerzaam en de leerpunten worden ook teruggekoppeld naar alle vrijwilligers en waarnemers die bij het Wolvenmeldpunt betrokken zijn. In september/begin oktober ontvangen jullie de aangepaste data naar aanleiding van deze eindvalidaties. De verwachting is dat er dan dus over de genoemde periode minder C1/C2 waarnemingen in het bestand zitten.

Als jullie nog vragen hebben, bel of mail mij gerust.

Groeten,

Werkdagen: [redacted]
Leidseveer 2, 3511 SB Utrecht | www.BIJ12.nl
T +31 (0)6 [redacted] | [redacted]@bij12.nl

Van: [redacted]

Verzonden: dinsdag 20 april 2021 15:33

Aan: [redacted]@brabant.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@fryslan.nl>; [redacted]@provinciegroningen.nl>; [redacted]@provinciegroningen.nl>; [redacted]@overijssel.nl>; [redacted]@ gelderland.nl>; [redacted]@brabant.nl>; [redacted]@prvlimburg.nl

CC: [redacted]@bij12.nl>; [redacted]@bij12.nl>

Onderwerp: RE: Monitoringsdata Wolf, levering tot en met 9 april 2021

Hallo [redacted] allen,

Bedankt voor je aandachtspunten. Het Sharepoint-bestand is nu aangevuld met een nieuw tabblad met daarin de schadedata.

Het bestand (met de aangepaste naam [Overzicht wolvendata BIJ12.xlsx](#)) bestaat nu uit de volgende tabbladen:

- Data WMP.** In dit tabblad staan alle gevalideerde wolvenwaarnemingen die verwerkt zijn in het Wolvenmeldpunt (ondergebracht bij de ZV). Dit tabblad is bedoeld als overzicht van alle - in Nederland - bekende wolvenwaarnemingen (zowel schade als overige wolvenwaarnemingen). Maandelijks wordt deze geüpdatet. De schadedata die in dit tabblad staan (waarneming_type = Kadaver van een landbouw(huis)dier) zijn t.b.v. de consistentie simplistisch weergegeven. Voor de meest recente inzichten in de (afhandeling van de) schadedata, kun je kijken in het tabblad 'Data schade BIJ12'.
- Data schade BIJ12.** In dit tabblad staan alle schadedata vermeld die direct bij BIJ12 binnenkomen. Hierin lees je onder andere de status van de afhandeling, de taxateur en de uitgekeerde bedragen. Dit tabblad wordt regelmatig geüpdatet als er nieuwe schademeldingen bij BIJ12 zijn binnengekomen. [redacted] beheert deze data (en dit tabblad); je kunt bij [redacted] terecht voor eventuele vragen. [redacted] maakt nog een leeswijzer.
- Jaaroverzicht.** In dit tabblad staat een overzicht van alle gevalideerde C1 en C2 meldingen uit het WMP die per provincie gedaan zijn. In kolom A staan de jaren en de maanden (in cijfers) en in de Kolommen B t/m J het totaal aantal waarnemingen per provincie, per maand en per jaar. In Kolom K zie je het eindtotaal van de waarnemingen per maand (alle provincies) en per jaar (alle provincies).

Als er verder nog vragen of opmerkingen zijn, geef deze dan gerust aan.

Groeten,

Werkdagen: [redacted]
Leidseveer 2, 3511 SB Utrecht | www.BIJ12.nl
T +31 (0)6 [redacted] | [redacted]@bij12.nl

Van: [redacted]

Verzonden: woensdag 20 januari 2021 10:26

Aan: [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@fryslan.nl>; [redacted]@provinciegroningen.nl>; [redacted]@provinciegroningen.nl>; [redacted]@provinciegroningen.nl>; [redacted]@overijssel.nl>; [redacted]@overijssel.nl>; [redacted]@ gelderland.nl>; [redacted]@brabant.nl>; [redacted]@brabant.nl>

0000000670

██████████@prvlimburg.nl' ██████████@prvlimburg.nl>

CC: ██████████@bij12.nl>; ██████████@bij12.nl>

Onderwerp: Monitoringsdata Wolf, levering tot en met januari 2021

Dag allen,

Bij deze deel ik met jullie de link naar waar jullie de monitoringsdata van de wolf kunnen vinden.

Via deze link kom je bij het Excel-bestand dat op de SharePoint van BIJ12 staat: [1. Wolvendata voor provincies](#). Vanaf daar kunnen jullie de data inzien en/of downloaden. Je kunt er voor kiezen om het bestand te openen in de webbrowser of in de app (van Excel) – de app werkt doorgaans het beste.

Om toegang te krijgen tot het bestand moet je je in ieder geval in het begin (en later eens in de zoveel tijd) authenticeren met het emailadres en de code die je dan ontvangt. (Let eventueel ook even op je Spambox voor de code). Het kan zijn dat je de Authenticator-app op je telefoon moet installeren om de code te ontvangen.

Het Excel bestand bevat het overzicht van de monitoringsdata die in het kader van het Wolvenmeldpunt verzameld zijn (Tablad 'Data').

▼ De data betreffen C1 en C2 data en bestaan uit de volgende informatie:

- Het moment van de waarneming (*datum, tijd*). In het bestand zijn de waarnemingen te zien over de periode van 2015 tot en met de vorige maand;
- De locatie van de waarneming op provincie en *plaatsnaamniveau*;
- Het type waarneming (met daarin de *categorieën*: Kadaver van een landbouw(huis)dier, Kadaver van een wild dier, Wolf gezien, Wolfspoor en/of pootafdruk, Wolvenkeutel en Overig. De 'Overige waarnemingen' betreffen waarnemingen zoals haren of bloed);
- *Individubepaling* (indien bekend).

Naast het tabblad 'Data' is er een jarenoverzicht gemaakt van de binnen gekomen meldingen per provincie en per jaar (Tabblad 'Jarenoverzicht').

In februari vul ik het Excelbestand aan met de dan nieuwe beschikbare data.

Hopelijk lukt het zo (via SharePoint). Als het niet lukt, laat het dan weten dan zoeken we naar een oplossing.

Groet,

██████████

████████████████████

Werkdagen: ██████████

Leidseveer 2, 3511 SB Utrecht | www.BIJ12.nl

T +31 (0)6 ██████████ | ██████████@bij12.nl

Werkt voor provincies

0000000671

Van: [redacted]

Verzonden: maandag 4 januari 2021 13:57

Aan: [redacted]@drenthe.nl; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@fryslan.frl>;
[redacted]@provinciegroningen.nl; [redacted]@provinciegroningen.nl>; [redacted]@overijssel.nl;
[redacted]@ gelderland.nl> [redacted]@ brabant.nl>; [redacted]
[redacted]@ brabant.nl>; [redacted]@prvlimburg.nl

CC: [redacted]@bij12.nl>; [redacted]@bij12.nl>

Onderwerp: Uitwisselen monitoringsdata BIJ12 en de provincie(s)

Dag allen,

Allereerst de beste wensen voor 2021. Dat het een mooi en gezond jaar mag worden waarbij we elkaar hopelijk eens in het echt mogen ontmoeten!

Bij deze ter info een terugkoppeling over het delen van de monitoringsdata met jullie.

1. Het delen van de data

- ▽ Maandelijks op plaatsnaamniveau. Maandelijks krijgen jullie een overzicht van de bevestigde wolvenwaarnemingen uit de database van het Wolvenmeldpunt, die tot dan toe verwerkt zijn. De data betreffen C1 en C2 data en bestaan uit de volgende informatie:
 - Het moment van de waarneming (*datum, tijd*). In het bestand zijn de waarnemingen te zien over de periode van 2015 tot en met de vorige maand;
 - De locatie van de waarneming op provincie en *plaatsnaamniveau*;
 - Het type waarneming (met daarin de *categorieën*: Kadaver van een landbouw(huis)dier, Kadaver van een wild dier, Wolf gezien, Wolfspoor en/of pootafdruk, Wolvenkeutel en Overig. De 'Overige waarnemingen' betreffen waarnemingen zoals haren of bloed);
 - *Individubepaling* (indien bekend).
- ▽ Data alle (wolven)provincies. In het bestand staan de waarnemingen van alle (wolven)provincies. Zo ontstaat er een landelijk overzicht van waar activiteit plaatsvindt. Enkel de personen aan wie deze mail gericht is, kunnen de data gaan inzien.
- ▽ Derde week van de maand. Het bestand wordt elke maand, rond de 3^e week van de maand geüpdatet. In verband met de verwerkingstijd bij het Wolvenmeldpunt, kan ik deze data vanaf de derde week van de nieuwe maand met jullie delen (dus bijv. in de 3^e week van januari krijgen jullie inzicht in de verwerkte data van december).
- ▽ Extra informatie. Als jullie meer informatie willen hebben, bijvoorbeeld data op coördinaatniveau, dan kunnen jullie dit altijd bij ons opvragen. Voor de monitoringsdata kun je bij mij terecht; voor de schadedata bij [redacted]

2. Overig

- ▽ SharePoint. Het is de bedoeling dat de data gedeeld wordt in een Excel-bestand via SharePoint. We zijn het nu aan het testen (o.a. voor wat betreft toestemmingsmogelijkheden en meldingen). Er wordt steeds gewerkt met één Excel-bestand dat maandelijks wordt geüpdatet. SharePoint is de meest veilige manier van het delen van data. Jullie krijgen via de email bericht dat ik een bestand vanaf SharePoint met jullie deel waarna jullie vervolgens – om hier toegang toe te krijgen – een authenticatiecode in moeten voeren.
- ▽ Disclaimer. Bij het bestand wordt een disclaimer geplaatst dat de data enkel bedoeld is voor diegene die een link hebben ontvangen voor het bestand en dat het gaat om gevoelige informatie en dit zorgvuldig behandeld moet worden.
- ▽ Schadedata meest recent bij BIJ12. In het bestand staat ook informatie over Kadavers van landbouw(huis)dieren. Dit is mogelijk niet de meest recente informatie. De meest recente informatie over schademeldingen kunnen jullie te allen tijde bij [redacted] opvragen of krijgen jullie al van haar toegestuurd.
- ▽ Opmerkelijke waarnemingen. De Zoogdierverseniging blijft, ongeacht bovengenoemde vorm van deling, nog steeds opmerkelijke waarnemingen zo snel mogelijk nadat dit bij hen bekend is, doorgeven aan de betreffende contactpersoon bij de provincie.

Hopelijk is dit voor jullie een werkbare manier. Als jullie nog vragen hebben dan hoor ik die graag!

Met vriendelijke groeten,

[redacted]

0000000672

[Redacted]

Werkdagen: [Redacted]

Leidseveer 2, 3511 SB Utrecht | www.BIJ12.nl

T +31 (0)6 [Redacted] [Redacted]@bij12.nl

Brabantlaan 1 | Postbus 90151 | 5200 MC 's-Hertogenbosch | Telefoon 073 6812812 | Fax 073 6807680 | [contact](#) | Twitter: @brabant
| www.brabant.nl

Meer weten over de provincie Noord-Brabant?

Volg op Instagram: www.instagram.com/provincienoordbrabant

Hoofdconclusie

Het maatschappelijk draagvlak voor de terugkeer van de wolf in Nederland is relatief groot. De meeste Nederlanders hebben een positieve houding ten aanzien van de hervestiging van de wolf en schatten risico's (voor zover bekend) van de terugkeer laag in.

Een meerderheid van de Nederlanders heeft een positief beeld van de wolf

- De helft van de Nederlanders ziet de wolf als een dier dat in Nederland thuis hoort; wat betreft de meeste Nederlanders is de wolf welkom in Nederland.
- Dit geldt ook voor bewoners van gebieden waar wolven voorkomen.
- Voorstanders verklaren hun standpunt vaak vanuit ecologisch oogpunt(goed voor natuur).
- Tegenstanders redeneren vanuit mogelijke (toekomstige) negatieve gevolgen (gevaar en overlast).
- Wolven worden gezien als slimme en (meestal) ongevaarlijke dieren.

De meeste Nederlanders zullen natuurgebieden met wolven niet mijden.

- Een ontmoeting met een wilde wolf zouden de meeste Nederlanders een bijzondere ervaring vinden.
- Bijna de helft van de Nederlanders zou een wolf (op enige afstand) in het wild willen tegenkomen.
- Een meerderheid zou natuurgebieden met wolven niet mijden; tegenstanders geven vaker aan natuurgebieden met wolven te zullen mijden.

Nederlanders weten veel over het gedrag van wolven. Minder bekend is hoe het naast elkaar leven met wolven werkt; daar wil men meer over weten.

- Redelijk hoog kennisniveau over algemeen gedrag en de beschermde status van wolven.
- Over hoe het samenleven met wolven er uit ziet is men minder zeker.
- De meeste informatie over wolven komt via de televisie.
- Een derde van de Nederlanders wil meer informatie over wolven.
- Relatief veel interesse in wat (toekomstige) gevolgen zijn van het samenleven met de wolf en waar ze voorkomen.

Nederlanders zien voor de overheid een ondersteunende rol bij de terugkeer van de wolf.

- Geen eenduidig beeld onder Nederlanders hoe we met de Nederlandse natuur om moeten gaan, bijvoorbeeld over actief ingrijpen.
- Een kleine meerderheid denkt dat er voldoende ruimte is voor wolven, mits het aantal enigszins beperkt blijft.
- Natuurorganisaties en beheerders van natuurgebieden wordt een leidende rol toebedeeld in wolvenbeleid; de overheid een ondersteunende rol.
- Meeste steun voor het laten zoals het nu is of natuurgebieden verbinden.
- Meeste steun voor vergoeden van schade door de wolf en preventiemaatregelen aan boeren.

The response of ungulates to novel wolf presence in human dominated landscapes

Supervisors:

(2018)

Contents

Contents

Contents.....	2
Abstract.....	3
Introduction	4
Methods	6
Study area	6
Data collection	6
Video analysis	7
Statistical analysis.....	8
Discussion	18
Appendix	22
Appendix A, Duration of visits	22
Appendix B, visitation rate.....	23
Appendix C, Vigilance levels.....	24
Literature	26

Abstract

Both humans and predators have shown to indirectly affect ungulates where they resort to anti-predator strategies like altering space use and behavior. Due to legislation and conservation efforts, predators like the wolf have been reestablishing themselves in these highly human dominated landscapes. This novel predator creates a new and unknown risk for these ungulates and we have yet to understand how this affects them. In this study, we investigated the effects of novel wolf presence on ungulates in a human dominated landscape in the Netherlands by looking at space use and behavior from camera traps in the Veluwe, Netherlands during the summer months of 2020. In order to test both effects of humans and wolf presence, we compared vigilance behavior, visitation rate and duration of visit for red deer, roe deer, fallow deer and wild boar at different distances from the wolf (den) and paths (<20m, >100m). Deer are mostly affected by human recreation as they showed higher vigilance levels during the day and longer duration of visits far from paths used by humans especially during the day. Duration of visit for all deer species was also affected in a way by novel wolf presence. The duration of visits significantly differs as response to the distance to the wolf den at different distances to the track as well between daytime and nighttime. Visitation rate for red deer is not affected by any studied factor. Wild boar seem not to be as affected by human disturbance and/or wolf presence as we only found a trend of a higher visitation rate during the night. This study highlights the significant effects of human disturbance on ungulates and indicates a possible growing response to novel wolf presence.

Introduction

Besides the obvious density mediated effect of predation on ungulate communities, predation also induces indirect effects. Ungulates, under pressure of predation, comply to anti-predatory strategies to reduce the risk of becoming prey. Anti-predator strategies consist, amongst others, of changes in space use (Creel, Winnie, Maxwell, Hamlin, & Creel, 2005; Padié et al., 2015)) and changing their vigilant behaviour (Altendorf, Laundré, López González, & Brown, 2001; Bednekoff & Ritter, 1994; Hunter & Skinner, 1998; Liley & Creel, 2008). The first strategy is decreasing predation risk for ungulates by altering their spatial and temporal distribution to less risky areas (Kie, 2017; Creel, Winnie, Maxwell, Hamlin, & Creel, 2005; Creel, Winnie, Christianson, & Liley, 2008; Kuijper et al., 2013). The increase of vigilant behavior could increase the detection of predators but decreases the time spent on foraging. The choice between food intake and risk avoidance is a well-known trade-off for prey species like ungulates (Brown & Kotler, 2004; Winnie & Creel, 2007). This decrease of browsing pressure in areas that will be perceived as high risk for prey species show the cascading effects large predators can have on ecosystems (Fortin et al., 2005; Hebblewhite et al., 2005; Ripple & Beschta, 2007). Perceived predation risk is temporally and spatially variable in the landscape (Kohl et al., 2018). Individuals assess the risk of predation on the environment and the presence of a predator that results in the so called 'patches of fear' (Creel et al., 2008; Halofsky & Ripple, 2008; Kohl et al., 2018; Kuijper, Bubnicki, Churski, Mols, & Van Hooft, 2015). Besides the presence or absence of predators, other factors also play a role in the perceived predation risk like the group size, distance from a refuge or the cover of obstruction (Frid & Dill, 2002). The landscape of fear created by the indirect effects of predators we described above was introduced by Brown and colleagues in 1999 in their paper on the reintroduction of wolves (*Canus lupus*) in Yellowstone park (Brown, Laundré, & Gurung, 1999). This reintroduction of an apex predator has shown clear evidence of both changes in space use and vigilant behavior in elk (*Cervus canadensis*) (Laundré, Hernández, & Altendorf, 2001).

Predation risk is often considered to be caused by large carnivores species like the wolf. However, we as humans are not to be overlooked. Ungulates and humans have co-existed for a long time in human dominated landscapes. By hunting, humans not only suppress deer densities (Proffitt, Grigg, Hamlin, & Garrott, 2009) but can also stimulate the antipredator responses that are similar to other predators. Ungulates perceive the risk of being hunted as hunting is spatially and temporally predictable (Cromsigt et al., 2013). This predictable phenology of fear has resulted in avoidance of hunting areas by ungulates (Proffitt et al., 2009). Human recreation brings up antipredator responses as well like a change in space use where ungulates avoid areas with high human activity (Rogala et al., 2011). The world's drastic population growth of humans caused an increase of pressure on natural areas (Vitousek, Mooney, Lubchenco, & Melillo, 2008). In highly human dominated areas, predators went extinct and that affected whole ecosystems (Estes et al., 2011). Though, due to legislation and conservation efforts, large carnivores like the wolf are returning to Europe (Chapron et al., 2014). The ungulates living in human-dominated and recently recolonized predators landscapes must learn to find a balance of costs between their behavior avoiding risk for both humans and predators (Kuijper et al., 2016). This new combination of risk is yet to be understood and is the topic of this study.

Besides prey species, large carnivores like the wolf have shown to alter spatial distribution and behaviour to avoid humans and their infrastructure (Rogala et al., 2011; Theuerkauf, Jedrzejewski, Schmidt, & Gula, 2003; Wam, Eldegard, & Hjeljord, 2012). Prey species like ungulates might be not as sensitive to human activity compared to carnivores (Rogala et al., 2011). It could possibly be that, in human dominated landscapes where predators are returning, ungulates might increase their use of areas with high human activity to reduce the risk of predation (Berger, 2007; Kuijper et al., 2015; Muhly, Semeniuk, Massolo, Hickman, & Musiani, 2011). This so called human-shield effect is a possible consequence of human induced space use by wolves (Hebblewhite et al., 2005). Another undetermined but possible complication of reestablishments of large carnivores is the matter of prey naivety. Antipredator strategies are costly and it is therefore predicted that in habitats without non-human predation pressure ungulates may have become naïve to predator cues (Berger, Swenson, Persson, Berger, & Swenson, 2001; Nicholson, Milleret, & Månsson, 2014). This naivety was for example shown in moose (*Alces alces*) that lived in absence of a predator for up to 75 years and did not respond to olfactory cues of the grey wolf (Berger, Swenson, & Persson, 2001). However, not always do prey species lose their response to predator cues. The Pere David's deer (*Elaphurus davidianus*) responded strongly to visual and acoustic cues of the tiger (*Panthera tigris*) even after being isolated for over thousand years (Li et al., 2011). It has been suggested this variation in naivety is linked to human hunting (Hakan Sand, Wikenros, Wabakken, & Liberg, 2006).

The anti-predator responses mentioned above have been widely studied in areas where human activity is low. Now that the wolf is reestablishing itself in anthropogenic landscapes, it is important to research its effect in these areas (Kuijper et al., 2016). In order to test the effects of novel wolf presence in a human dominated landscape on ungulates, we conducted behavioural, temporal and spatial observations in the Veluwe, Netherlands. The Veluwe offers a novel research opportunity with a long history of human hunting and recreation and the recent resettlement of some wolf individuals and families. To investigate the effects of both human and wolf presence, we compared vigilance levels, visitation rate and the duration of visit of ungulates at different distances from the path and from the wolf den, both at day and night. In total we collected 1068 observations for all ungulate species (Red deer, Fallow deer, Roe deer and wild boar) during June, July and August of 2021.

Methods

Study area

The study was done in the northern part of the Veluwe in the Netherlands (Figure 1). The Veluwe is the largest contiguous natura 2000 nature reserve in the Netherlands and is the largest lowland forest area in the north western part of Europe (Vereniging Natuurmonumenten, 2002). This nature area consist of temperate lowland mixed forest with patches of heathland. Around 60% of the Veluwe is covered by pine plantations, especially Scots pine (*Pinus sylvestica*). European blueberry (*Vaccinium myrtillis*) is the most abundant undergrowth visible. The Veluwe enjoys a moderate maritime climate as there is an annal precipitation of 790 mm per year together with an average yearly temperature of 9.4 degrees Celsius (Kuiters & Slim, 2002). Ungulate species that are present in the Veluwe are red deer (*Cervus elaphus*), roe deer (*Capreolus capreolus*), fallow deer (*Dama dama*) and wild boar (*Sus scrofa*). Since 2018, the wolf has settled into the northern Veluwe where it since lives and breeds (www.wolvenin nederland.nl).

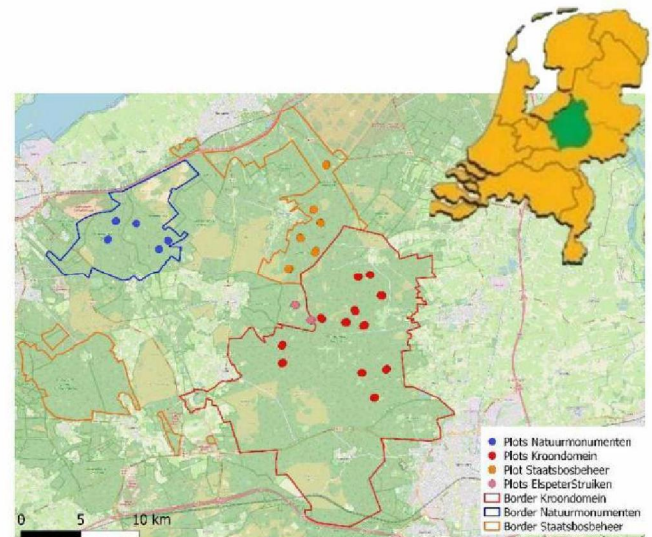

Figure 1. This figure shows the map of the northern part of the Veluwe together with its location in the Netherlands (top right). The dots located on the map show the plots selected for this study. Each dot was colored accordingly to their site (see legend).

In this study, we used four main sites; Leuvenumse Bos (837 ha) - blue, Kroondomein het Loo (10400 ha) – red area, Elspeter Struiken (part of an area of 1100 ha) - pink and Nunpeetse Bos (2388 ha)- yellow (Figure 1). These areas are all managed by different organizations but are similar in abundances and distribution of both the ungulate species and flora. As these areas are also connected, species can freely migrate between them. All four areas are open for human recreation during our research between sunrise and sunset. Human recreation includes hiking, biking and horse riding where they are not permitted to leave the path. Our data collection happened outside of the hunting season in the Veluwe, which stretches between August and February. Hunting of large ungulate species is highly regulated and is only allowed by hunting from a high chair and not using dogs during hunting season.

Data collection

In total, we selected 25 sites where 2 camera traps were placed in pairs (Figure 1). Each plot was positioned in pine forest with an undergrowth of bilberry (*Vaccinium myrtillus*) to increase comparability, we avoided other tree species, saplings, open patches and dense forests. Each camera was installed at ca. 1 meter height at a pine tree using a cable lock. The cameras were provided with an SD card that was labelled accordingly. One camera was placed 20 meters away from the path and the second one was placed 100 meters from the path, in a paired fashion, as this allowed us to study different levels of human disturbance. Cameras were set to take one picture and start recording for 15

seconds when movement was detected through their motion (PIR) sensor. After a 0,6 second latency, the cameras could be triggered once more. Two types of cameras (30 Bushnell Trophy cam 2017 & 20 Bushnell Core DS 2019) were systematically distributed over the area with the paired cameras as the same type. After sunset, the cameras switched to their night setting, where low glow LED's are turned on when triggered, which allowed us to still visualize the animals. After checking if the camera worked, they were left alone for sessions of around 4 weeks. To increase comparability of plots, we selected the two most complete sessions where most camera's worked properly. This led us to select the sessions taken in July and August 2020 for this study.

Ungulate spatial and temporal distribution as well as their behaviour were observed from the footage of these camera traps. For each camera the distance to the key wolf den was measured using QGIS. This selected point was based on information provided by managers of this area. In this study, distance to this point is used as a proxy that resembles a gradient of encounter probability with a wolf (Nowak, Ajek, & Jędrzejewska, 2005).

Video analysis

Video analysis was done with Behavioural Observation Research Interactive Software (BORIS) by three separate observers. To ensure minimal differences between observers, all three observers practised the video analysis together. For each video the date, time, weather and day/night was scored. During the analysis the sex, species and number of individuals of the ungulates are defined together with a behavioural annotation. If these variables were not clearly visible, they were scored as 'unknown'. A focal individual was selected as the individual that first walked into view or the individual that was located in the middle of the screen, if there were already animals in the shot. This focal individual was used for behavioural observations that were divided into non-vigilant and vigilant behaviour. Non-vigilant behaviour included walking, foraging, lying, social interaction and scratching while running, looking into camera, visual vigilant and auditory vigilant all classified under vigilant behaviour. Auditory vigilant is described as pausing mastication to listen to the surroundings and was noted down when ungulates showed no sign of chewing while still standing still, keeping their head above the shoulders and looking around (Lynch, Angeloni, Frisrup, Joyce, & Wittemyer, 2013). Visual vigilant is described as holding the head above shoulder level when standing still, chewing and scanning visually. The observation was stopped when the focal individual walked out of the shot. Observations within 5 minutes of each other were classified as one observation.

In total we scored 1068 observations if all species are taken into account, see table on the righthand side. Red deer and wild boar were most abundant in this study. Other species include foxes, wolves, humans and martens. For the vigilance levels we excluded the observations shorter than 5 seconds which left a total of 874 observations.

<i>Species</i>	<i>Observations</i>
<i>Fallow deer</i>	86
<i>Roe deer</i>	119
<i>Red deer</i>	378
<i>Unknown deer</i>	54
<i>Wild boar</i>	390
<i>Other</i>	41

Statistical analysis

All statistical analysis were performed in R version 4.0.5 (13-04-2021). First, the output of BORIS was formatted to combine variables of all observations within 5 minutes as one observation. Then, three separate analyses were performed for each studied response variable (duration of visit, visitation rate and the vigilance levels). A linear mixed-effect model was used for the variables with a Gaussian distribution and generalized linear mixed-effects models were used for non-Gaussian distributions. For each response variable we divided between the deer species and the wild boar. We fitted the models using the dredge function (R-package MuMin (Barton, 2018)) in order to find the most parsimonious model according to the Akaike information criterion (AIC) (Burnham & Anderson, 2002). The only models we considered were the models with a difference of AIC less than 2 compared to the model with the lowest AIC, as these models have substantial support (Burnham & Anderson, 2002). If more than one model was within the 2 AIC, we used the Akaike weight as the probability that a model is approximately the best model when looking at the experimental data and the other models (Portet, 2020). We also used the likelihood ratio tests to compare likelihood of models if both AIC and weight were similar. Since the cameras were setup as pairs, we included the paired camera's as random effect for each model. The three response variables taken into account for this study were the duration of visit, the visitation rate and the vigilance levels.

Duration of visit

The duration of visits was calculated as the duration of observation for each focal individual. Duration of visits was used as it can serve as a measurement of species density (D. P.J. Kuijper et al., 2009). After removal of outliers and a r^2 transformation, the data were normally distributed. We therefore could use a linear mixed-effect model. We first fitted the model with the three-way-interaction of the distance to the wolf (km) (Distance wolf), distance to the path (20/100m) (Distance path) and daytime/ nighttime (Day/Night) as a maximum model. For the deer, we also included species as fixed effect (red, fallow or roe deer). Furthermore, the paired camera's were included as a random effect. After dredging the maximum model, we selected the best within delta 2 AIC and tested the weights as well as the likelihood and checked the residuals.

Visitation rate

The visitation rate was calculated by the number of visits divided by the number of days a camera was installed at a plot. Again, wild boar and deer were separated into two dataset. For the deer species we tested for differences and found significant effects for the deer species, especially for red deer. Therefore, we separated the species of deer as well. After removing outliers, a log transformation was used to configure the data into a normal distribution. Then, we performed a linear mixed-effect model where again we used the AIC, the weights and the likelihood to select the best model.

Vigilance levels

The vigilance levels were calculated as percentage by dividing the time spent being vigilant with the total time of the observation. Observations under 5 seconds were excluded from the research since this

provides inaccurate measurements of behaviour. Since the data was not normally distributed we used a generalized linear mixed effect model. After fitting multiple generalized mixed effect models with different families, the beta regression fitted the data best. Because the dredge function does not work for beta regression we manually selected models using the AIC values and the likelihood ratio test. Observations from one brand of cameras were excluded in this data base as these observations were biased due to the flash being quite prominent and scaring the animals. QQ-plots were constructed to test the normality of the residuals for the models.

Results

Duration of visits

Deer

First we will look at the deer species for the duration of visits (n=637). The best model for predicting the duration of visits for all deer species was the most complex model that consisted of all possible interactions and fixed effects (Table 1). This best model included a significant three-way interaction between Distance wolf, the Distance path and Day/Night (table 2, Figure 2). For the deer, a significant effect of the distance to the path was found and this significantly interacts with day or night (table 2, Figure 3). As species are included in all best models, we conducted post-hoc tests within deer species. This showed only a significant difference between red deer and unknown deer. This can be explained by that this group is the collective of non-identified deer (figure 4). To further investigate the three-way significant three-way interaction in the best model, we performed a linear mixed effect model on data for just the deer at a 100 meter distance from the path. This decision is based on visual representation of the three-way interaction shown in figure 2. The best model explaining the duration of visit for deer at 100 meter from the path shows a Highly significant interaction between Distance wolf and Day/Night (Table A1). Residual diagnostics of the models are shown in the appendix (figure A1).

Table 1. 5 models with the lowest AIC scores for the duration of visit for all deer species. Delta AIC and the Akaike weights are included in this table. The interactions are depicted by an Asterisk (*). For each model, the paired cameras are included as an random factor. Underlined models are selected as best models.

Model	AIC	ΔAIC	Weight
<u>Distance wolf*Day/Night*Distance path, Distance wolf*Day/Night, Distance wolf*Distance path, Distance path*Day/Night, Distance wolf, Distance path, Day/Night, Species</u>	<u>555.2</u>	<u>0.00</u>	<u>0.496</u>
Distance wolf*Day/Night ,Distance path*Day/Night ,Distance wolf, Distance path, Day/Night, Species	557.5	2.32	0.155
Distance wolf*Day/Night ,Distance wolf, Distance path, Day/Night, Species	559.0	3.81	0.074
Distance wolf*Day/Night , Distance wolf*Distance path, Distance path*Day/Night, Distance wolf, Distance path, Day/Night, Species	559.8	4.60	0.050
Distance path*Day/Night ,Distance wolf, Distance path, Day/Night, Species	560.1	4.91	0.043

Table 2. Output of the best model explaining the variation in duration of visit for all deer species. All variables and interaction are shown with their corresponding estimates, standard error, t-value and p value. Star symbols are used to indicate significant values <0.05.

	Estimate	SE	t-value	p-value
Duration of visit all deer species				
<i>All variables</i>				
Intercept	2.9283	0.3593	8.151	5.74E-13***
Day/Night	0.4030	0.4287	0.940	0.3485
Distance path	1.3792	0.4490	3.072	0.0025**
Distance wolf	0.0036	0.0279	0.130	0.8967
Species Red deer	0.2929	0.2134	1.372	0.1718
Species Roe deer	-0.0823	0.2425	-0.339	0.7347
Species Unknown deer	-0.6896	0.2743	-2.514	0.0128*
Day/Night*Distance path	-2.1014	0.6400	-3.283	0.0013**
Day/Night*Distance wolf	0.0046	0.0347	0.133	0.8942
Distance path * Distance wolf	-0.0618	0.0348	-1.777	0.0774
Day/Night*Distance path* Distance wolf	0.1330	0.0499	2.662	0.0085**

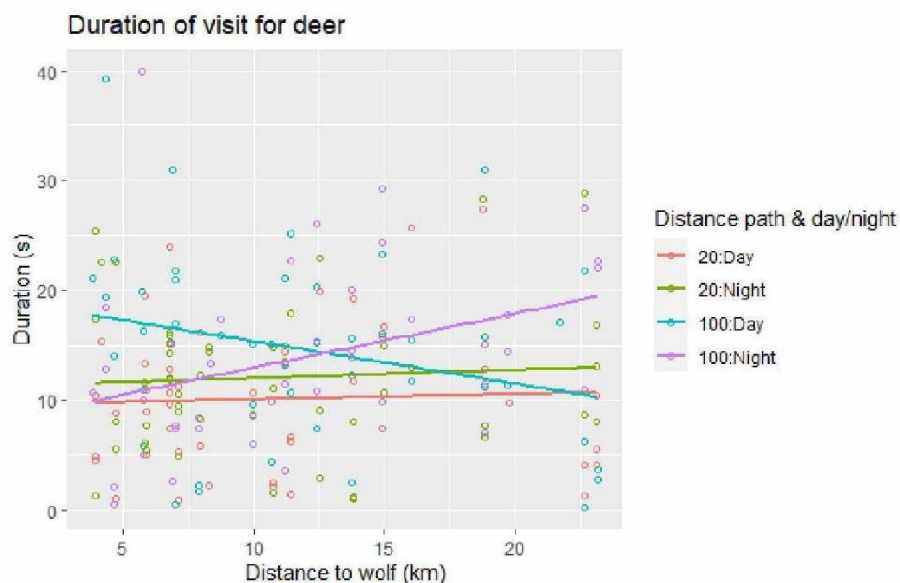

Figure 2. Duration of visit (s) for all deer species in a gradient of the distance to the wolf in kilometer. Each colored line represents a different combination of the distance to the path (<20, >100 m) and whether the observation happened during daytime or nighttime.

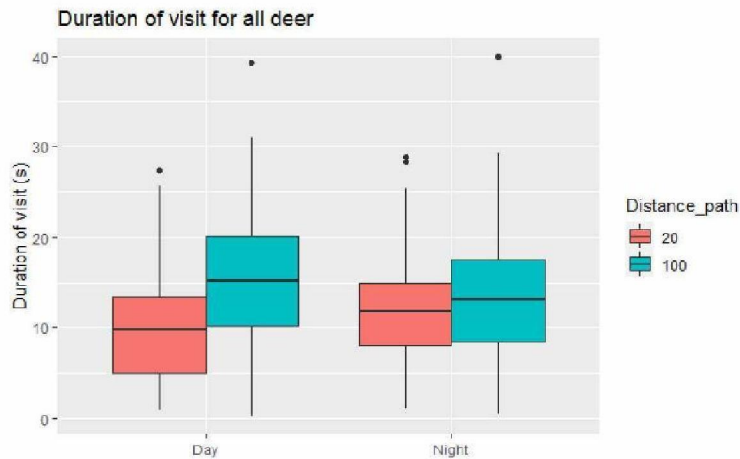

Figure 3. Duration of visit (s) for all deer species combined for during the daytime and during the nighttime. Different colors represent the distance to the path (<20m, >100m).

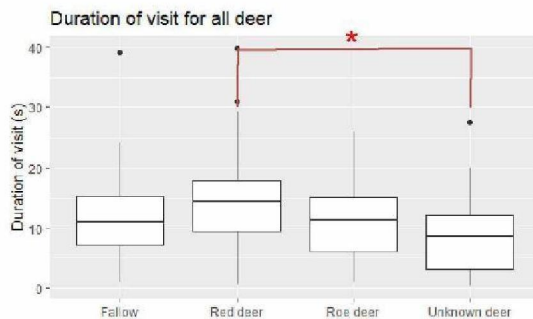

Figure 4. Duration of visit for three deer species and an unknown category. Differences of duration of visits between species was only significant between red deer and unknown deer.

Wild boar

For the wild boar, there are 4 models $< 2 \Delta AIC$ (table 3, $n=390$). The model with the lowest AIC is the most complex model with all possible interactions and variables. This model has a significantly higher weight compared to the second model, which is the intercept model. We therefore could take this model as the best model (Portet, 2020). However, because of the great differences between the models within $2 \Delta AIC$ we then used the likelihood ratio tests to compare the likelihood of the models. Here we compared the intercept model which just has the paired number as random factor with multiple models including the model with the three way interaction. Adding fixed effects showed no significant improvements of the null model. The only significant p-value from the comparison of two models happened when the three-way interaction is included. This indicates that this three way interaction between the Distance wolf, Distance to the path and Day/Night affected the duration of visit for wild boar ($X^2=19.20$, $p= 0.007582$) does improve the model. This model, including the three way interaction, shows significant effects for all variables and interactions (table 4). The three-way interaction can be

visualized in figure 5 and the interaction between Distance path and Day/Night is visualized in figure 6. This model could however also face some problems due to over-parametrization as it is quite complicated. Also, because other interactions and fixed effects do not improve the model comparing to the intercept model, we should consider the intercept model as being a better model explaining the variation in duration of visits. The intercept model only includes the random factor and is significant for the intercept (table 4). This means that the duration of visit for wild boar is not affected by any of the studied factors.

Table 3. 5 models with the lowest AIC scores for the duration of visit for wild boar. Delta AIC and the weights are included in this table. The variables and interaction (*) for each model are depicted by abbreviations. Three models are within 2 Δ AIC of the first model. Underlined model shows the model considered best

Model	AIC	Δ AIC	Weight
<u>Distance wolf *Day/Night*Distance path, Distance wolf*Day/Night, Distance wolf*Distance path, Distance path*Day/Night, Distance wolf, Distance path, Day/Night</u>	<u>408.2</u>	<u>0.00</u>	<u>0.278</u>
Intercept	409.9	1.72	0.118
Day/Night*Distance wolf, Day/Night, Distance wolf	409.9	1.76	0.115
Day/Night	410.0	1.80	0.113
Distance path*Day/Night, Distance path, Day/Night	410.9	2.73	0.071

Table 4. Output for the best two models explaining the variation in duration of visit for the wild boar. All variables and interaction are shown with their corresponding estimates, standard error, t-value and p value. Asterisks are used to indicate significant values <0.05.

	Estimate	SE	t-value	p-value
Duration of visit wild boar				
<i>Model 1, including three-way interaction</i>				
Intercept	5.9347	2.3900	2.483	0.0155*
Day/Night	11.6660	3.1404	3.715	0.0005***
Distance path	8.3281	2.9806	2.794	0.0070**
Distance wolf	0.6599	0.2068	3.191	0.0021**
Day/Night*Distance path	-17.1281	4.7515	-3.605	0.0007***
Day/Night*Distance wolf	-1.043	0.2527	-4.015	0.0002***
Distance path * Distance wolf	-0.6506	0.2386	-2.727	0.0084**
Day/Night*Distance path*Distance wolf	1.1553	0.3532	3.271	0.0018**
Duration of visit wild boar				
<i>Model 2, intercept model</i>				
Intercept	12.9093	0.6174	20.91	<2e-16***

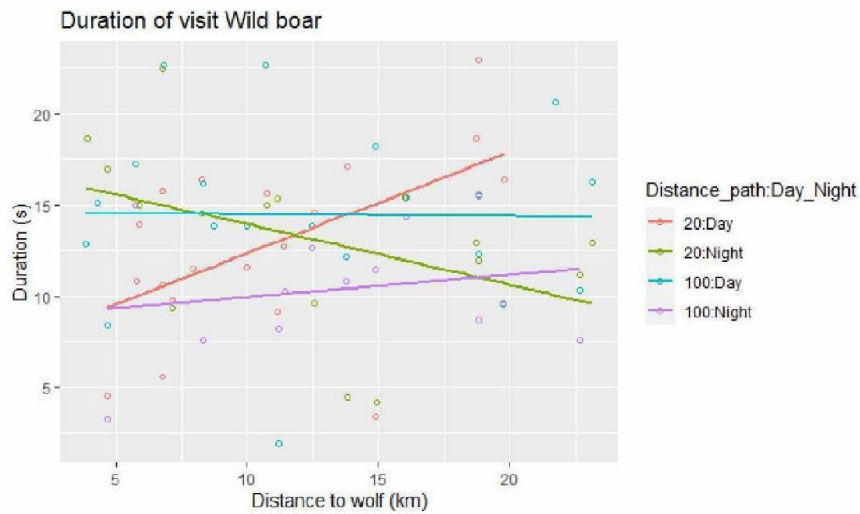

Figure 5. Duration of visit (s) for wild boar for different distances to the wolf (km). Day/night and the distance to path are included as variables and are visualized in different colors.

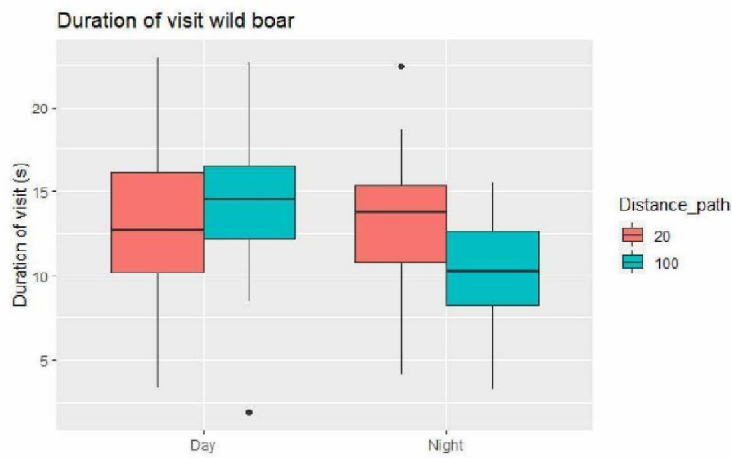

Figure 6. Duration of visits for wild boar in daytime or night-time. The different colors represent different distances to the path.

Visitation rate

(Red) Deer

the best model for predicting the visitation rate for all deer species was the model including a three-way interaction of the Distance wolf, Distance path and Day/Night. However, this model did not show the right residual diagnostics. As the subset of all deer species could not work in more complex models we separated the species and choose to include just the red deer as this has most data points (n=378).

The visitation rate for the red deer is not affected by all variables used in the models. 9 models are placed within <2 delta AIC (table 5). Because the weight of the first and the second model is very close I decided to discuss both models. The first model is the model with the Day/Night and Distance wolf taken into account as fixed effects. Both variables do not show significant effects. The second best model is the model with only Day/Night as fixed effect. Again, here we found no significant effects (table 6). After comparing both models using the likelihood ratio test we found no significant difference between the models ($X^2 = 2.2391$, $p = 0.1346$). This indicates that adding Distance wolf to the model does not improve the model significantly. This means that the distance to the wolf does not affect the visitation rate of red deer greatly and we therefore consider the model with just the Day/Night as the best model. Residual diagnostics for the two best model are shown in the appendix (figure B1).

Table 5. 9 models with the lowest AIC scores for the visitation rate for red deer. Delta AIC and the weights are included in this table. The variables and interaction (*) for each model are depicted by abbreviations. Nine models are within 2 Δ AIC of the first model

Model	AIC	Δ AIC	Weight
Day/Night, Distance wolf	198.9	0.00	0.138
Day/Night	198.9	0.02	0.137
Intercept	199.3	0.42	0.112
Distance wolf	199.4	0.52	0.106
Day/Night, Distance path	200.0	1.10	0.080
Day/Night, Distance path, Distance wolf	200.3	1.39	0.069
Distance path	200.5	1.58	0.063
Distance path, Distance wolf	200.9	1.97	0.052
Day/Night * Distance wolf, Day/Night, Distance wolf	200.9	1.98	0.051

Table 6. Output for visitation rate models for both the red deer and the wild boar. For each model, no significant effects were found. Visitation rate models for wild boar did show a trend as effect of the day and night.

	Estimate	SE	t-value	p-value
Red deer visitation rate best model				
<i>Day/Night</i>				
Intercept	-2.6702	0.1005	-26.572	<2e-16***
Day/Night	0.1878	0.1166	1.611	0.111
Wild boar visitation rate best model				
<i>Day/Night + Distance path</i>				
Intercept	-2.4085	0.1664	-14.477	<2e-16***
Day/Night	-0.2915	0.1667	-1.749	0.0837
Distance path	0.2579	0.1612	1.600	0.1133
Wild boar visitation rate 2nd model				
<i>Day/Night</i>				
Intercept	-2.432	0.1321	-16.977	<2e-16***
Day/Night	-0.3159	0.1687	-1.872	0.0643

Wild boar

After removal of the outliers and a log transformation we used the dredge function to select the best models (table 7, n=390). 6 models resulted within 2 Δ AIC of each other. As the weight of the first two models does not differ a lot, I will again discuss both models. The first model with Day/Night and Distance path shows no significant effects for the Distance path. Looking at the day and night however, we see a slight trend (figure B3, table 6. The model with just Day/Night as fixed effects shows a (non-significant) trend (table 6). After comparing the likelihood of the models, we found no significant differences between the model with just Day/Night and the model with the Distance path added ($\chi^2=2.484$, $p=0.115$). This indicates that Distance path does not improve the model greatly. We therefore chose the model with just Day/Night as the best model. Residual diagnostics are once again found in the appendix (Figure B2).

Table 7. 7 best models with the lowest AIC scores for the visitation rate for wild boar. Delta AIC and the weights are included in this table. 6 models are within 2 Δ AIC of each other.

Model	AIC	Δ AIC	Weight
<u>Day/Night, Distance path</u>	<u>269.2</u>	<u>0.00</u>	<u>0.158</u>
<u>Day/Night</u>	<u>269.4</u>	<u>0.27</u>	<u>0.138</u>
Distance path	269.9	0.77	0.108
Intercept	270.7	1.50	0.075
Day/Night*Distance wolf, Day/Night, Distance wolf	270.9	1.77	0.065
Day/Night*Distance wolf, Day/Night, Distance path, Distance wolf	271.0	1.79	0.065
Day/Night*Distance path, Day/Night, Distance path,	271.3	2.08	0.056

Vigilance levels

Deer

The best model after manual selection with the lowest AIC is the model with Day/Night included as fixed effect and without species (table 8). The second model is within delta 2 AIC, but it has a Akaike weight that is half of the first model if we just calculate the weight between both models (weight=0.307). Therefore, we only take the first model (weight=0.693) as the best model. Deer show significantly more vigilant behaviour during the day compared to the night (table 9, figure 7). Vigilance levels were not different between deer species. Looking at the graph in the appendix the unknown species seem to have a bit lower vigilance however because this is the unknown category we can exclude this (appendix figure C1).

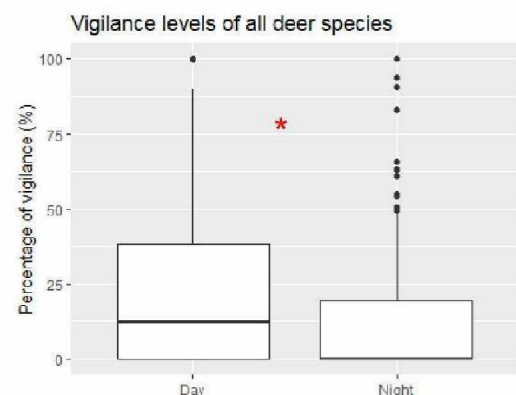

Figure 7. The level of vigilance for all deer species between day & night. Deer show more vigilant behavior during the day ($p=0.023$, $n=327$)

Table 8. Model selection for vigilance levels for all deer species with the lowest AIC. Two models are within 2 AIC of each other. Underlined models shows the models considered best.

Model	AIC	ΔAIC
<u>Day/Night</u>	<u>-2025.31</u>	<u>0.00</u>
Day/Night, Distance path	-2023.68	1.63
Distance wolf	-2020.99	4.32
Distance path	-2020.36	4.95
Day/Night, Species	-2019.53	5.78
Distance path * Distance wolf	-2019.52	5.88
Day/Night, Distance path, Distance wolf, Species	-2017.55	7.76
Species	-2016.77	8.54

Wild boar

The best model for predicting the vigilance levels for the wild boar is the one with just Distance Wolf as fixed effect (table C1). This model showed no significant effect of the distance to the wolf (table 9, figure C2). Other models that have an Akaike value under 2 have too much difference in weight to be taken into account. Residual diagnostics are shown in the appendix (Figure C3).

Table 9. Output of vigilance levels models for all deer species and wild boar. Estimates, standard error, the t-value and the p-value are shown. Significance is depicted with an Asterisk.

	Estimate	SE	t-value	p-value
Vigilance levels for all deer species				
<i>Day/Night</i>				
Intercept	-0.6964	0.1144	-6.088	1.14e-09***
Day/Night	-0.3255	0.1435	-2.268	0.0233*
Vigilance levels for wild boar				
<i>Distance to wolf</i>				
Intercept	-1.0341	0.2164	-4.779	1.77e-06***
Distance to wolf	-0.0125	0.0160	-0.787	0.431

Discussion

We studied the response of ungulates to novel wolf presence in a human dominated landscape in the Netherlands. The spatiotemporal and behavioral response of the ungulates was measured by their duration of visit, visitation rate and vigilant behavior from camera data taken in June, July and August of 2021. To be able to look at the effect of human disturbance we compared plots close and far from tracks. The effect of the wolf is measured by the distance to the wolf den. To take temporal distribution into account, we divided the observations into whether it was daytime or nighttime.

Overall, vigilance levels of all deer species was affected by whether it was day or nighttime, with higher vigilance levels during the day (Figure 6). In contrast to the deer, vigilance levels for the wild boar was not affected by any of the factors.

Visitation rate for red deer and wild boar was not affected by Distance path, Distance wolf or Day/Night. However, we did show a trend for a higher visitation rate during the day for the wild boar.

The duration of visit for all deer species was affected by Distance path, Distance wolf and Day/Night. We showed longer duration of visits further away from the path, especially during the day (Figure 3) and a change in temporal distribution as response to the Distance wolf (Figure 2). The duration of wild boar visits was not affected by any of the factors.

Deer

The results of this study for all deer species showed both behavior and spatiotemporal differences as response to human recreation and possibly wolf presence. Ungulate species in temperate environments like the red deer mostly show crepuscular daily activity patterns with peaks between dawn and dusk (Georgii, 1981). Here we showed both behavior and spatiotemporal changes as response to human recreation, which was only allowed during the day. This is in accordance with previous findings where differences in activity patterns of ungulates can be explained by human disturbance (Ensing et al., 2014). The vigilance levels only showed a significant difference for all deer species during the day compared to during night. This possibly shows deer are more affected by humans than by wolves as during daytime human recreation is high and wolves tend to be more active during the night (Ciucci, Boitani, Francisci, & Andreoli, 1997; Okarma et al., 1998). This coincides with the recent findings that vigilant behavior of red deer showed to be more driven by human activity than the presence of the wolf in areas where both predation pressures are active (Proudman, Churski, Bubnicki, Nilsson, & Kuijper, 2021). Similar results are common in comparable research where human disturbance can overrule the effect of natural predators (Ciuti et al., 2012; Clinchy et al., 2016; Gervasi et al., 2013; Smith et al., 2017).

The lack of behavioral response to the wolf in this study can have multiple other explanations besides the overruling effect of human disturbance. For example, Ungulates have shown to lose their antipredator behavior after living without a natural predator for many generations (Berger, Swenson, & Persson, 2001; Sih et al., 2010). This could lead to no response to large carnivores or the ungulates have to learn how to respond to them over time (Laundré et al., 2001).

In our study we used beta regression in the generalized linear mixed effect models. This showed better residuals than all other models we created. However, the diagnostics still show that the distribution of our data is very skewed (figure C3). A possible improvement would be a hurdle model where a zero inflated model is combined with a binomial regression. This could account for the 0 and 1's in the data

set as well for the extreme low percentages. The results of the best model does coincide with visualizing the data in graphs and a different model with improvements in the diagnostics will probably show similar results.

Visitation rate for red deer was not affected by any factor. Previous research showed similar results where both red deer and wild boar were not affected by the smell of wolf scat (Dries P.J. Kuijper et al., 2014).

As for the duration of visit in deer species, we found a clear path effect where all deer species spent more time away from the path. We also showed a significant interaction with day or nighttime that shows that this path effect is not as strong during night compared to daytime. This suggests that deer actively avoid human recreation as this is only allowed during the day. This effect of a landscape of fear created by humans is in accordance with previous studies (Lambers, 2019; Rogala et al., 2011).

Duration of visits for deer also is affected by the distance to the wolf den where it affects the deer differently at different distances to the path and whether it was day or night (Figure 2). Here all deer species keep a similar duration of visit close to the path during day or night for different distances to the wolf. However, further from the path the deer change their duration of visit between day and night for the different distances to the wolf. We conducted further analysis on the deer at 100 meter distance from the path and found a clear shift in the day-night rhythm as effect of the distance to the wolf (Figure2, Table A1). This implies a change in temporal distribution as response to the wolf. Because of this slight effect of the distance to the wolf den it seems that deer might not be completely naïve to cues from the wolf as would be concluded from the other response variables in this study. An explanation for not being completely naïve to large carnivores could be that prey species only lose their anti-predatory behavior when there are no other predators in the current system they live in (Blumstein, 2006; Carthey & Blumstein, 2018). Because humans have persisted to put pressure on ungulates by hunting, they could have kept the anti-predator strategies to stay and explain this found response (Hakan Sand et al., 2006). As a predator like the wolf has been re-establishing itself for the past years in our studied area, ungulates might have had the time to start associating certain cues with the wolf and therefore recognize variation of risk. What we showed here might be the start of a new generation of deer that are recognizing wolf cues again and respond with anti-predator strategies like they have done as response to human disturbance. These results can therefore be a slight indication of a possible human-shield effect in the future where deer increase their use human dominated areas to decrease predation risk (Berger, 2007; Kuijper et al., 2015; Muhly, Semeniuk, Massolo, Hickman, & Musiani, 2011).

Besides prey species, large carnivores like the wolf have shown to alter spatial distribution and behaviour to avoid humans and their infrastructure (Rogala et al., 2011; Theuerkauf et al., 2003; Wam et al., 2012). Prey species like ungulates might be not as sensitive to human activity compared to carnivores (Rogala et al., 2011). It could possibly be that, in human dominated landscapes where predators are returning, ungulates might increase their use of areas with high human activity to reduce the risk of predation (Berger, 2007; Kuijper et al., 2015; Muhly, Semeniuk, Massolo, Hickman, & Musiani, 2011). This so called human-shield effect is a possible consequence of human induced space use by wolves (Hebblewhite et al., 2005). Another undetermined but possible complication of reestablishments of large carnivores is the matter of prey naivety. Antipredator strategies are costly and it is therefore

predicted that in habitats without non-human predation pressure ungulates may have become naïve to predator cues (Berger, Swenson, Persson, et al., 2001; Nicholson et al., 2014). This naivety was for example shown in moose (*Alces alces*) that lived in absence of a predator for up to 75 years and did not respond to olfactory cues of the grey wolf (Berger, Swenson, & Persson, 2001). However, not always do prey species lose their response to predator cues.

Wild boar

The results of this study show no significant effects of Distance wolf or Distance path for each of the studied variable. Only Day/Night showed a trend as effect on the visitation rate where the wild boar had a higher visitation rate during the day. This suggest wild boar are not affected by both human disturbance and wolf presence as much as deer species in the Veluwe. A lack of response from the wild boar to the wolf presence could be explained by dietary choices for the wolf. In the Białowieża forest in Poland, research has shown that wild boar are the secondary dietary choice for wolves (Jędrzejewski et al., 2002). Also, predators prey mostly on young, old or weaker individuals as opposed to strong adults (Husseman et al., 2003). This study was performed outside of the hunting season and could be one of the explanations for the lack of responses to human disturbance. Ungulates have shown to respond differently to human disturbance in different seasons of the year for both behavior and spatial distribution (Luijckx, 2019; Proudman et al., 2021).

For the deer species, vigilant behavior was well distinguishable from other behavior types. Wild boar however, due to their build, do not show very clear different behavior. It therefore was hard to distinguish between behavior types, which can explain the lack of behavioral response.

Overall, this absence of response found in this study indicates that wild boar in the Veluwe do not seem to change their spatiotemporal distribution and behavior as a response to novel wolf presence or human disturbance.

This study was performed during the summer of the COVID-19 pandemic which can be considered an unusual year. In the summer of 2020 the Veluwe area had to endure unusual high numbers of visitors as this type of human recreation was one of the only types allowed.

Future research

Trends of returning large carnivores in Europe will continue and they will become more and more common (D. P.J. Kuijper et al., 2016). Therefore, understanding of the interplay between the risk effects for ungulates caused by humans and large carnivores is becoming increasingly important.

How ungulates respond to the perceived risk depends not only on our measured variables, but is also dependent on the vulnerability of one individual (Gaynor, Brown, Middleton, Power, & Brashares, 2019). The wolf has shown to select their prey by their condition. Ungulates that are young, old or have a different disadvantage are selected more than non-vulnerable individuals (Husseman et al., 2003; Olsson, Wirtberg, Andersson, & Wirtberg, 1997; Håkan Sand et al., 2008). In this study no differentiation was made for the individuals as this would decrease the number per category significantly. Also, the distinction between the individuals and or the sex was not always clear enough, especially for the wild

boar. Hence, future research should consist of more observations where factors as age, sex and groups size should be taken into account.

This research has used the distance to a singular point, selected with information provided by managers from the area. For this research this sufficed as a good proxy for predation pressure by the wolf. However, as wolf packs can have large home ranges of hundreds of kilometers (Ciucci et al., 1997; Okarma et al., 1998), just a singular point for wolf predation probability can be seen as too little. It could be worth it for future research to predict the likelihood of wolf occurrence by using camera trapping and sightings (Proudman et al., 2021). Secondly, looking at smaller spatial or temporal scale for the location of a predator could also be a possible follow-up on this research as this smaller scale could possibly induce stronger responses for ungulates.

Overall, this study showed that human disturbance greatly affects ungulates, especially deer. We highlight that even outside hunting season, human recreation can induce anti-predator strategies that are known to be applied to reduce predation risk created by predators in a natural system. Novel wolf presence has not yet induced a drastic response besides the slight change in temporal distribution. So, as wolf population continues to grow in these human dominated landscapes it will be interesting to follow this unique possible development of anti-predator strategies of ungulate species.

Appendix

Appendix A, Duration of visits

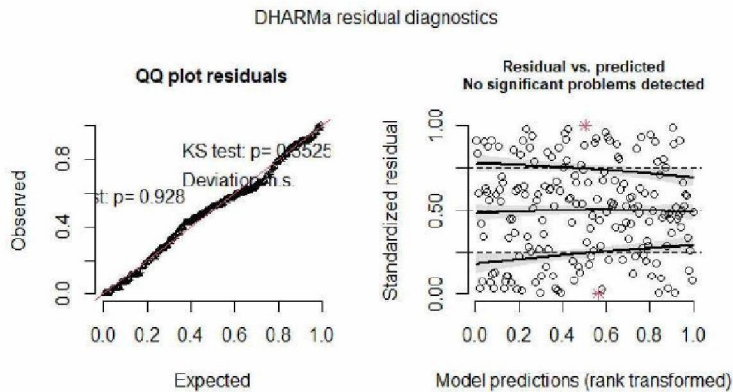

Figure A1. Dharma residual diagnostics duration of visit all deer. Left shows a QQ-plot that detects overall deviations from the expected distribution. The left plot also includes a test for correct distribution (KS) and a dispersion test. The right panel shows a plot of the residuals vs the predicted values. The simulation outliers are highlighted in red stars. No significant problems were detected for both panels.

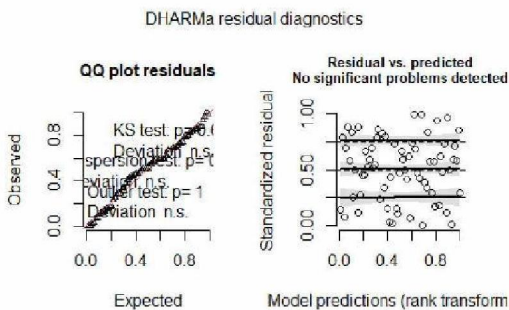

Figure A2. Dharma residual diagnostics duration of visit wild boar. The Left shows a QQ-plot that detects overall deviations from the expected distribution. The left plot also includes a test for correct distribution (KS) and a dispersion test. The right panel shows a plot of the residuals vs the predicted values. No significant problems were detected for both panels.